

RŪDOLFS ŠTEINERS

GARAZINĀTNISKAS VALODAS APCERES

IETEIKUMS PEDAGOGIEM

SEŠAS LEKCIJAS BRĪVĀS VALDORFSKOLAS SKOLOTĀJIEM ŠTUTGARTĒ
NO 1919. GADA 26. DECEMBRA LĪDZ 1920. GADA 3. JANVĀRIM

1981 RUDOLF STEINER VERLAG DORNACH/SCHWEIZ

Bibliographie-Nr. 299

Einbandzeichen nach einem Entwurf von Rudolf Steiner Schrift von B. Marzahn

Alle Rechte bei der Rudolf Steiner-Nachlaßverwaltung, Dornach/Schweiz

© 1970 by Rudolf Steiner-Nachlaßverwaltung, Dornach/Schweiz Printed in Switzerland by
Zbinden Druck und Verlag AG, Basel ISBN 3-7274-2990-9 (Ln) ISBN 3-7274-2991-7 (Kt)

SATURS

PIRMĀ LEKCIJA, Štutarte, 1919. gada 26. decembris.....9

Īss vēsturisks pārskats par valodas attīstību. Vācu valodas gara spējas pārveidot. Vācu valodas vārdu krājuma attīstība caur kristietības pieplūdumu, caur skolu sistēmu no romāniskajiem dienvidiem, no viena franču un viena spāņu viļņa. Beidzot 19. gadsimtā šis tas ienāk no Anglijas. Līdz ar vēlāko pieplūdumu vācu valodas gara spējas pārveidoties samazinās. Dvēseliskais elements valodiskajā pamazām dod vietu lietišķajam.

OTRĀ LEKCIJA, Štutarte, 1919. gada 28. decembris.....19

Norādes organiskam valodiskās dzīves apskatam. Iekšēji dvēseliskais rod izpausmi ārēji valodiskajā. Pakāpeniska valodas veidošanas spēka samazināšanās. Dialekti. Valoda arvien vairāk ir kļuvusi par neapzinātu gribas elementu. Vārdu nozīmes maiņa laiku gaitā. Pakāpeniska valodiskā atkāpšanās no konkrētā uz abstrakto. Valodisko mirkļu atgriešana pie dvēseliskā.

TREŠĀ LEKCIJA, 1919. gada 29. decembris.....15

Valodas pārveidošanas spēki un tās attiecības ar garīgo dzīvi. Eiropas valodu iekšējā kopsakarība. Ķeltu ietekme. Valodas un valodas ģeoloģisko slāņu metamorfozes ceļš Pārveidošana vairs nav pielāgošanās ārējai pasaulei, bet gan iekšēji neatkarīgi tautas dvēseliskā elementa sasniegumi. Par grieķu-latīņu valodu. Augšvācu elementa ietvaros ir ticis attīstīts tas spēks, kas ļāva nonākt pie pilnīgi tīriem jēdzieniem un lietot tos.

CETURTĀ LEKCIJA, 1919. gada 31. decembris.....22

Lingvistiski vēsturiskās parādības kā tautas dvēseles attīstības piemēri. Valodu vēsture un valodu psiholoģija. Valodas attīstības agrākajos laikos cilvēks savās sajūtās pilnībā balstījās skaņā, līdzskaņu skaņās atdarinot ārējos procesus un patskaņos ar tiem saistītās interjekcijas, sajūtu skaņas. Pati runāšana nonāk zemapziņas reģionā, apziņa cenšas notvert domu. Augstākā pakāpē tas pats process, kā senāk ar skaņām un zilbēm, tagad notiek ar vārdiem.

PIEKTĀ LEKCIJA, 1920. gada 2. janvāris.....29

Realitātes izjūta un uztveres izmaiņas valodā. Materiālistiskās pieejas sekas valodniecībā. Valodas maiņas un tās metamorfožu novērošana senākos laikos. Jāizpēta jūtu pasaules transformācijas, ja nevēlas praktizēt materiālistisko valodniecību. Skaņu sastāvs un vārdu sastāvs sākotnēji ir cieši saistīti viens ar otru subjektīvajā pieredzē, tad tie atdalās: skaņu sastāvs nonāk neapzinātajā, priekšstatu krājums - apzinātajā. Pakāpeniska abstraktās domāšanas spēju attīstība.

SESTĀ LEKCIJA, 1920. gada 3. janvāris.....36

Vadlīnijas, kā orientēties valodas parādībās un to attīstībā. Ārējo faktoru atdarināšanas elements. Valodas žesti tiek veidoti ar pieejamo gaisa organismu. Turpmākā redzamā internalizācija. Es un Tu, kas iepriekš bijāt iespiesti vārdā, šķiras no tā. Latīņu valodā valodas ģēnijs nonāk pie sevis novērošanas, pie egoisma un noliek priekšā Es un Tu. Valoda kļūst par domas elementa un gribas elementa saplūšanu cilvēkā. Dialektos cilvēki joprojām domā skaņu attīstībā – augšvācu valodā runā ar gribu un domāšana iet roku rokā ar skaņu kā paralēlas parādības attīstību. Metodiski-didaktiski padomi.

Hinweise42

PIRMĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 26. decembris

Īss vēsturisks pārskats par valodas attīstību. Vācu valodas gara spējas pārveidot. Vācu valodas vārdu krājuma attīstība caur kristietības pieplūdumu, caur skolu sistēmu no romāniskajiem dienvidiem, no viena franču un viena spāņu viļņa. Beidzot 19. gadsimtā šis tas ienāk no Anglijas. Līdz ar vēlāko pieplūdumu vācu valodas gara spējas pārveidoties samazinās. Dvēseliskais elements valodiskajā pamazām dod vietu lietišķajam.

Daži draugi pamudināja mani šajā uzturēšanās laikā te parunāt ar jums par valodniecisko. Pat vairāk nekā dabaszinātņu kursu gadījumā man, protams, jāsaka, ka tad, kad nodoms rodas tik pēkšņi, tas, ko jums varu pateikt šajās pāris stundās, var būt tikai ļoti epizodisks. Pat vairāk nekā dabaszinātniskie apskati, šie lingvistiskie apskati ir jāpieņem ar zināmu piedodošu sapratni, jo tie visādā ziņā ir improvizēta lieta. Tāpēc var būt runa tikai par dažu norāžu sniegšanu, kas varētu būt noderīgas arī mūsu mācībām valdorfskolā, mācīšanai kopumā.

Varbūt to, kas ir aptuveni paredzēts, vislabāk var sasniegt, ja mēs vienu vai otru pievienojam kaut kādam vēsturiskam valodas apskatam. Tāpēc es lūgtu jūs uztvert to, ko es šodien teikšu, kā brīvu dažāda veida piezīmju kombināciju, kas paredzēta kā ievads tam, ko mēs kopīgi apspriedīsim šajās pāris stundās.

Laikam tieši vācu valodā var novērot, kā kādas tautas valodā, šai valodai attīstoties, izpaužas arī dvēseliskās dzīves attīstība. Tikai ir jābūt skaidram, ka ne katrā laika posmā cilvēkam ar valodu ir tādas pašas attiecības kā kādā citā laika posmā. Jo tālāk mēs atgriežamies kādas tautas attīstības vēsturē, jo dzīvīgāku mēs savā ziņā atklājam visu, kas ir saistīts ar valodu cilvēka dvēseles spēkos un arī cilvēka ķermeņa elastīguma spēkos. Es to bieži esmu sajutis arī pats. Ja jūs caurskatīsiet manas grāmatas, tad atklāsiet pavisam apzinātu cenšanos pat filozofiskās tēmās pēc iespējas runāt vācu valodā. Tieši to man ņem ļaunā daži pretinieki, kuri tad nevar neko citu, kā plosīties pret to, kas šajās grāmatās ir apzināti virzīts valodai. Mūsdienās jau ir ārkārtīgi grūti vācu valodā zināmā mērā atrast iekšējus dzīvīgus spēkus, kuri varētu turpināt veidot valodu. Sevišķi grūti ir piekārtot nozīmi, tāpat izteikt zināmu nozīmi pilnīgi adekvātā veidā tādējādi, ka mēģina uzņemt kādu vārdu, piemēram, kā es mēģināju to darīt ar vārdu «*kraften*» (*stiprināt*), kas citādi vācu valodā tiek maz lietots. Es mēģināju radīt aktivitāti tajā, kas parasti tiek izteikts vairāk pasīvi. Es mēģināju to darīt arī ar citiem vārdiem; bet, kaut arī mēs dzīvojam tikai vienu gadsimtu pēc Gētes, mums jau ir grūti veidot tik tālejošus jaunus vārdus, kas izteiksmīgi raksturotu lietas, kuras mēs mēģinām iemiesot kā laika attīstības jaunās idejas. Mēs nedomājam par to, ka, piemēram, vārds *izglītība* (*Bildung*) nav senāks par Gētes-laiku! Pirms Gētes-laika Vācijā vēl nebija neviena *izglītota* cilvēka, tas ir, par tādējādi domāto vēl neteica *izglītots* cilvēks. Vācu valodai vēl 18. gadsimta otrajā pusē piemita spēcīgs iekšēji plastisks spēks un tā tādi vārdi, kā *izglītība* vai pat *pasaules uzskats*, kas arī parādās tikai kopš Gētes-laika, varēja tikt izveidoti. Tā ir liela laime, dzīvojot tādā valodas kontekstā, kurš vēl pieļauj tādu iekšēju veidošanos. To pamana īpaši spēcīgi, kad kaut ko dzird par savu grāmatu tulkošanu franču vai angļu, vai citās valodās. Tad cilvēki tulko vaiga sviedros, cik vien labi spēj; bet vienmēr, kad viens ir kaut ko pārtulkojis, citi tulkojumu uzskata par izsmejami sliktu, neviens cits to neuzskata par labu. Un, ja tajā iedziļinās, tad atklāj, ka daudzas lietas, kā tās ir rakstītas grāmatā, tulkojumā tā nav iespējams pasacīt. Es ļaudīm tad atbildēju: vācu valodā viss ir pareizi; tur teikuma priekšmetu var likt pirmajā, otrajā, trešajā vietā, viss paliek vairāk vai mazāk pareizi. – Un pedantiskais, filistriskais (mietpilsoniskais) iekārtojums, ka nekas nevar tikt pateikts absolūti, vācu valodā vēl nav tik noteicošs kā rietumu valodās. Bet padomājiet, kur esam nonākuši, ja kļūstam saistīti ar vienu stereotipisku izteikšanās veidu! Tad vairs nav

iespējams individuāli domāt, bet faktiski lietas, kuras grib paziņot citiem cilvēkiem, jādoma tikai grupas garā. Tā tas arī lielā mērā ir rietumu civilizācijas iedzīvotājiem; viņi domā stereotipiskās izteiksmes formās. Redziet, tieši vācu valodā var novērot, kā tas, ko es gribētu saukt par valodas labo garu, pakāpeniski ir sastindzis, kā mūsu laikos arī vācu valodā jau tuvojamies stadijai, kad vairs netiek ārā no stereotipiskajām formām. Gētes-laikā tas tā nebija, un vēl mazāk vēl senākos laikos. Un tas ir saistīts ar visu Viduseiropas valodu attīstību.

Vēl salīdzinoši nesenos laikos Centrāleiropu līdz pat tāliem austrumiem apdzīvoja primitīvi iedzīvotāji, iedzīvotāji ar lielām intelektuālām iezīmēm, bet ar salīdzinoši primitīvu ārējo kultūru, ar kultūru, kas vairāk vai mazāk stingri iekļāvās ekonomiskajā dzīvē un visā, ko no tās varēja attīstīt. Iesākumā pa apkārtni caur austrum-ģermāņu ciltīm tika uzņemts daudz no grieķu garīgās kultūras. Bet līdz ar to ģermāniskajā, kas vēlāk kļuva par vācisko, Centrāleiropas valodā ienāca daudz no grieķiskā. Visu to gadsimtu laikā, kamēr kristietība izplatījās no dienvidiem uz ziemeļiem, līdz ar jēdzieniem, ar idejām, ar priekšstatiem ir iespraucies ārkārtīgi daudz valodas materiāla. Dažādajām Centrāleiropas ģermāņu ciltīm patiesi nebija nekādas iespējas svarīgākos jēdzienus, ko tās saņēma līdz ar kristietību, izpaust caur savām valodām. Pat tas, kas mums ir saglabājies nodots, ne vienmēr saka patieso. Piemēram, tas, ko sauc par *svētīšanu* (*Segnen*), būtiskajā pieder tam, kas ir izplatījies līdz ar kristietību. Tāds speciāls *svētīšanas* jēdziens ziemeļģermāņu pagānismā nepastāvēja. Toreiz gan bija buramie vārdi, bet tajos bija kaut kas maģisks, tiem piemita maģisks spēks, tā nebija īstena *svētīšana*. Šī *svētīšana* ir kaut kas tāds, kas, pamatā ņemot, ir ienākusi tikai līdz ar kristietību; un šī *svētīšana* ir saistīta ar lietvārdu *svētība*. Tas ir senos laikos un kristietības ietekmē pieņemts vārda veidojums. Un šis vārda veidojums ir *signum* = *zīme*, tātad ar kristietību ir ienācis vārds *signum*, un no tā ir radies vārds *svētība* (*Segen*) un arī *svētīšana* (*Segnen*). Lūdzu tagad ievērojiet, cik liels valodu veidojošs spēks tolaik vēl piemita labajam valodas garam! Mēs mūsdienās vairs nebūtu spējīgi tā iekšēji pārveidot un pārlocīt kādu svešvārdu, lai no *signum* rakstos *Segen* (*svētība*). Mēs drīzāk paturētu svešvārdu kā svešvārdu, jo no dziļumiem vairs neceļas augšā radošais, valodu pārveidojošais spēks. Par daudziem vārdiem, kurus šodien jau pavisam labi sajūt kā vācu vārdus, ir jābūt skaidram, ka tie nav nekas cits kā nelūgti viesi, kas ir atnākuši ar kristietību. Ņemsim vārdu *sprediķot* (*predigen*). *Predigen* nav nekas cits kā *praedicare* (*sludināt*). Toreiz vēl bija iespēja *praedicare* iekšēji pārveidot. Sprediķot nav nekāds vācu vārds, bet gan tikai pārveidots vārds *praedicare*, kas arī nozīmē sprediķot, sludināt; bet faktiski vāciska vārda šai kristīgajai sprediķošanas darbībai mums nav. Tādēļ ir nepieciešams, ka, ja gribam iepazīt īsteno vācu valodu veidojošo spēku, mums vispirms ir mūsu valoda jāizberž cauri sietam, jāizsijā. Mums zināmā mērā ir jānodala viss, kas ir ienācis valodā pa apkārtni ar kultūras strāvotājiem, kas ir ieplūduši mūsu Centrāleiropas kultūrā. Dažiem vārdiem mēs to vairs pat nejūtam. Jūs runājat par Ziemassvētkiem (*Weihnachtsfest*), sajūtat svētkus (*Fest*). *Weihnacht* (*Ziemassvētki*, burtiski – svētā nakts) ir īsts vācu vārds, bet *Fest* (*svētki*, *svinības*) ir romāņu, latīnisks vārds, kas senos laikos ir pārvērties par vācu vārdu. *Fest* mūs atgriež laikus, kad no vienas puses līdz ar kristietības ielaušanos ir tiešām ielauzies ļoti svešais, bet vienlaikus tas ir ticis tā pārveidots, ka mēs šodien pat nesajūtam, ka tas būtu svešvārds. Kurš visā vāciskajā pasaulē šodien domā par to, ka vārds *nolādēt*, *nosodīt* (*verdammen*) ir latīņu vārds, kas ir kļuvis par vācu vārdu no *damnare*. Tātad mums ir ļoti rūpīgi jāsiņā, ja gribam atlasīt to, kas patiešām ir īsta vācu valoda; jo daudz kas ir ienācis tieši ar kristietību; bet daudz savukārt ir ienācis ar to, ka no kristietības izveidojās skolu sistēma. Mācību materiāls šajā skolu sistēmā tika izmantots tāpat kā dienvidos, grieķu-latīņu kultūrā. Un nebija vārdu tam, ko vajadzēja mācīt. Līdz ar jēdzieniem vienlaikus bija jāveido vārdi. Vispirms tas notika latīniskajās skolās, bet tad izplatījās arī uz leju zemākajās skolās; un tā nu mums šodien tas, kas veido mūsu izglītības

pamatu; pati *skola (Schule)* ir svešvārds. Jo arī *Schule* nav vācu vārds, tikpat maz, kā *Scholastik* būtu vācu vārds. *Schola*, senvācu vārds *scola*, *die Schule* arī ir svešs vārds. Un *klase (Klasse)* ir tiešām svešs vārds. Jā, skatieties, kur gribat: *tāfele (Tafel)* ir svešs vārds – *tabula*; *rakstīt (schreiben)* ir svešs vārds – *scribere*. Tātad tieši tas, kas ielauzies skolā, faktiski līdz ar to, ka mēs mācību vielu esam saņēmuši no dienvidiem, kas ir romāniski, mūsu valodā ir ielauzies no ārpuses.

Tas mums zināmā mērā ir viens slānis no tā, ko mums ir jāatsijā, jāatfiltrē no vācu valodas, ja gribam studēt vācu valodas sistēmas faktisko raksturu. Mums ir jāatsijā gandrīz visi runātie svešie vārdi. Jo tie nepauž to, kas nāk no vācu tautas dvēseles, bet ir ielieti vācu tautas dvēseles būtībā; zināmā mērā tie veido sava veida laku uz vācu būtības. Mums ir jāmeklē tas, kas ir zem šīs lakas. Ja meklējam, piemēram, skolu sistēmā to, kas ir zem lakas, tad atrodam salīdzinoši maz, bet ļoti raksturīgas lietas. Piemēram, īsts vācu vārds ir vārds *skolotājs (Lehrer)*; īsts vācu vārds ir arī *burts (Buchstabe)*, no kā ir cēlies vārds *grāmata (Buch)*. Tas ir nācis no nomestajām nūjām, kas veidoja vārdus, izmantojot veco paradumu izteikt burtus caur izmestām dižskābarža nūjām, no kurām tad ir nākusi kopā lasīšana, tas ir, *lasīšana (Lesen)*, un *lasītājs (Leser)*, kurš tad ir kļuvis par *skolotājs (Lehrer)*. Tie ir senvācu veidojumi. Tie ir senvācu veidojumi. Bet jūs redzat, ka tiem ir pavisam citādāks raksturs, kuri mūs visur atgriež atpakaļ tajā dvēseliskajā dzīvē, kāda tā bija Viduseiropā. Tā saduras senā pagāniskā būtība un kristīgā būtība, un līdz ar šīm abām būtībām saduras arī divi valodas elementi, dienvidnieciskais un vairāk ziemeļnieciskais. Varat iztēloties, cik spēcīgam pārveidojošam dvēseles spēkam 1. gadu tūkstoši pēc Golgātas mistērijas bija jādzīvo vācu valodā, kas tik spēcīgi, kā tas notika, uzņēma kristietību un vienlaikus ar kristietību varēja uzņemt arī vārdus, kuri pauda būtiskākos kristietības noslēpumus.

Bet ar to mēs esam atklājuši tikai vienu slāni. Mēs atgriežamies ļoti senos laikos – laikos, kas vēl nedaudz saistīti ar tautu pārceļojumu laiku, kad gribam uzmeklēt šo slāni ar vācu valodā ielauzušos romānisko valodas elementu. Bet romāniskajai būtībai arī vēlāk bija liela ietekme uz vācu valodu. Un tā mēs redzam, kā dažādu notikumu rezultātā vairāk no rietumiem pāri nāk otrs slānis romānisko valodas ietekmju. Tas sākas 12. gadsimtā un ilgst līdz pat 18. gadsimtam, kad nemitīgi tiek uzņemti franču vārdi, franciski vārdi lietām, par kurām gan ir jēdziens un sajūta, bet ar kuriem zināmus jēdzienus un sajūtas modificē. Esmu sev piezīmējis zināmu skaitu šādu vārdu; bet manas piezīmes nekādā gadījumā nepretendē uz pilnību, jo tās savā ziņā, tā kā visas lekcijas ir improvizētas, ir pierakstītas pēc atmiņas. Es mēģināju izvēlēties tieši šķietami senus vācu vārdus. Ņemsim, piemēram, vārdu *smalki, lieliski (fein)*. *Fein* ir vārds, kuru pirms 12. gadsimta neatradīsiet. Tas caur *fin* ir pārņemts no franču valodas. Ar to jūs redzat, kā 13. gadsimtā valodu veidojošais spēks vēl ir bijis tik liels, ka vārds varēja tikt pārveidots tik spēcīgi, ka mūsdienās to uztver kā caurcaurēm vācisku vārdu. Pat tāds vārds kā *kompanjons (Kumpan)*, kas ir kļuvis ļoti populārs, ir tikai pārveidojums no *compagnon*; un vēl viens vārds, ar kuru mūsdienās sastopamies ļoti bieži *partija (Partei)*, pieder tiem vārdiem, kuri ir tolaik ieceļojuši. *Deja (Tanz)* toreiz ir ienācis vācu valodā. Tie visi ir vārdi, kuri ir parādījušies vācu valodā tikai kopš 12. gadsimta un ir ienākuši otrās invāzijas, kuru es gribētu speciāli saukt par francisko, laikā: *šahs, mats, karte, dūzis, (Treff - zvēliens, satikšanās vieta, kreicis?), pagalam (Schach, matt, Karte, As, Treff, kaputt)* – tie visi ir vārdi, kas tolaik ir ielauzušies vācu valodā. Tas ir ļoti vērā liekami, ka mums ir neskaitāmi, vismaz ļoti, ļoti daudzi šādi vārdi, kas sākot ar 12. gadsimtu un tad cauri 13., 14., 15., 16. gadsimtam ir ielauzušies vācu valodā no Francijas, no rietumiem. Tie caur un cauri ir vārdi, kuri ir daudz devuši, valodiskajā ienesot *viegluma (leichtes)* elementu, *iekdienišķuma (legeres)* elementu, kas agrāk caurauca daudz smagāko vācu valodu. Valodai, kas pirms tam tika runāta vācu apdzīvotajās teritorijās, piemita kaut kas daudz

pilnīgāks; un jūs redzēsiet, kā ar to nebija viegli izteikt šādas lietas. Varēja viegli izteikt: tu esi drosmīgs varonis. To senajā vācu valodā varēja viegli izteikt. Bet ne: tu esi lielisks puisis – to ar tādu pašu niansi kā mūsdienās nevarēja izteikt; tieši tam ir vajadzīgs vārds *lielisks* (*feins, foršs*) (*fein*). Tikpat maz būtu kļuvušas iespējamās citas lietas, ja nebūtu bijusi šī francisko vārdu invāzija.

Savādi maz ir ienācis tieši ziemeļu apvidos no Itālijas. Renesanses laikā šis tas, kas saistīts ar muzikālo, bet citādi faktiski nekā. Turpretī pa apkārtceļu caur Dienvidvāciju un Austriju vēlāk ir notikusi trešā veida invāzija – kaut arī ne tik spēcīga – ar tādiem vārdiem, kā *dīvains, kaprīzs* (*bizarr*). Pat tikai tolaik ir ienācis vārds *lillā, violets* (*lila*); agrāk tāda vārda nebija. Šie vārdi atnāca reizē ar vārdu *nēģeris* (*Neger*) un vārdu *tomāts* (*Tomate*). Tas viss ir saņemts no Spānijas. Tomēr tajā pašā laikā mums ir svešvalodas elementu ielaušanās fāze, kurā jau var redzēt: valodas labais gars vairs nav tik elastīgs. Šie vārdi izskatās daudz līdzīgāki savas izcelsmes vārdiem. Un visnelabvēlīgākais vēl notika vēlāk, kad vācieši ļāva iekļūt angļu valodai, faktiski tikai 18. gadsimta beigās un pēc tam 19. gadsimtā. Tad galvenokārt ielauzās vārdi ārējai dzīvei; bet tie ir palikuši gandrīz tādi paši, kādi tie ir angļu valodā. Tad vācu valodas labais gars jau bija zaudējis pārveidošanas, iekšējās uzņemšanas spējas.

Tā es esmu mēģinājis pievērst jūsu uzmanību, kā, atskatoties pagātnē, uzņemšanas, pārveidošanas spējas tieši ģermāniski-vāciskajā elementā bija ārkārtīgi spēcīgas. Ņemiet, piemēram, vārdu – es gribu jums to vēl spēcīgāk nostiprināt –, kas ir tik vācisks, ka, pat ja cilvēks labi pārzina dialektu uztveri, vispār nevar šaubīties par attiecīgā vārda autentiskumu: jūs, iespējams, zināt vārdu *koka starpsiena no līstēm* (*Riegelwand*) par koka redeļu sienu. *Riegel* (*līste?*) ir uz mēles vāciešiem kopš senseniem laikiem. Un tomēr šis vārds vācu valodā ir tikai kopš laika, kad itāliski-latīniski apmācītie arhitekti sāka būvēt ar šādu materiālu, kas vēlāk tad deva pamudinājumu veidot koka starpsienas no līstēm. Ļoti senos laikos tika būvēts citā veidā, un šie arhitekti savam darba veidam ieveda vārdu *regula, die Regel* (*likums, noteikums*); un tajā laikā valodu veidojošais gars vēl bija tik spēcīgs, lai vārdu *regula* pārveidotu vārdā *Riegel*. Kurš tad mūsdienās zina, ka šis šķietamais senvācu vārds *Riegel* nav nekas cits kā *Regel, regula*! Šodien mēs vairs nebūtu spējīgi izdarīt šādus pārveidojumus. Mēs arī vārdu *Keller* (*pagrabs*), kas ir apakšā, uzskatām par senvācu vārdu, un tomēr tas nav nekas cits kā pārveidojums no *cellarium* (*noliktava – latīņu*). Es gribu jums minēt vēl vienu šķietamu senvācu vārdu, lai jūs redzētu, cik svilstoši tas varētu kļūt, ja būtu sākts pēc zināmām tendencēm, kādas te pirms kāda laika uzvilnāja, iznīdēt visus svešvārdus. Ja tas būtu ticis izdarīts, vārds *Riegel* būtu kritis, *Keller* būtu kritis; bet ziniet, kam arī tad būtu jākrīt? Vārdam *Schuster* (*kurpnieks*) būtu jākrīt! Proti, šis vārds *Schuster* ir ienācis vācu valodā tā, ka atnāca cilvēki no dienvidiem, kuri vāciešiem iemācīja kāju ietērpu nevis kā senāk vienkārši sasiet, bet gan sašūt kopā. Un ar kāju ietērpa sašūšanu ir saistīts vārds *sutor* (*latīņu – kurpnieks*); šo vārdu pārveidojot ir radies mūsdienu vācu vārds *Schuster*. Tātad mūsdienu vārds *Schuster* ir pilnīgi svešs vārds.

No tā jūs redzat, cik ļoti daudz mums ir jāsiņā, ja vēlamies nonākt pie sākotnējiem vācu vārdiem. Mēs nedrīkstam vienkārši ņemt to, kas mūsdienās peld valodas virspusē, jo tas seko pavisam citiem likumiem. Ja vēlamies atgriezties pie tā, kas bija lingvistiski radošs valodas ģēnijā, tad mums vispirms ir jāsiņā. Īpatnējā veidā valodu veidojošais elements turpina darboties. Un vislabāk to redz, ja pievērs uzmanību tam, kā valodā vēl var tikt ienestas lietas, gribētos teikt, ar zināmu tirāniju no apakšas var tikt ienestas lietas arī laikā, kad valodu veidojošajam ģēnijam vairs nav pilnas nestspējas. Piemēram, vēl pirms salīdzinoši neilga laika Eiropā ir noticis sekojošais: *Raabas* tuvumā (Austrijā) ir vieta, ko sauc *Kocs*. Un – es domāju, ka tas bija 16. gadsimtā – tur kāds atjautīgs cilvēks no šī mazā ciemata pie Raabas iedomājās gatavot

parocīgus ratus, ar kuriem bija viegli braukt; tie nedaudz izplatījās un padarīja šo vietu Kocs populāru. Tāpat kā ir zināmas «Frankfurtes desīnas», kā noteiktas desīnas sauc par «Frankfurtes desīnām», tā šādus ratus sāka saukt par *Kosci*. Un redzat, tam bija tāda nestspēja, ka vārds, kas no tā izcēlās, vārds *Kutsche (kariete)* ir aizgājis pat līdz Francijai un lepnajiem angļiem! Un šis vārds taču vēl nav nemaz sens, bet salīdzinoši nesenos laikos ar zināmu tirānisku varu izplatījies no kariešu lietotājiem Kocā.

Tātad, lai mums ir skaidrs: ja mūsu priekšā ir kāda gatava valoda, tad, lai piekļūtu šīs valodas iekšējam kodolam, mums ir jāpaņem nost liels daudzums ārēju pielikumu. Bet, nonākot līdz kodolam, mums ir jāsaka sekojošais: šis kodols mums tomēr parāda, ka tas ar tādu iekšēju valodu veidojošu spēku varēja rasties laikā, kad domas vēl bija daudz dziļākas, nekā tās ir mūsdienās, piemēram, vācu kultūrā. Turklāt domām ir jābūt vēl daudz tuvākām visai cilvēka būtībai. Mēs mūsdienās vairs nejūtam to spēku, kuru mēs jūtam domās, arī vārdos. Dažreiz mēs to vēl sajūtam, kad atgriežamies pie dialektiem, kas savukārt it par pakāpi dziļāki. Mēs šodien izveidotajā sarunvalodā sakām *Blitz (zibens)*, lai izteiktu kaut ko īsu. Zināmos dienvidvācu dialektos vēl joprojām saka *Himlizzer*. Kad to izrunā, tad tur iekšā ir visa zibens forma! Tajā vēl ir uzskats dabā formētajam. Īsumā, dialektos vēl var atrast vārdu formas, kur vārda formā var sajūst to, kas norisinās ārā dabā. Tā tas ir visu valodu kodolos. Tur jēdzieniskais, ideālais moments vēl ir daudz tuvāks skanējuma elementam. Un tieši vācu valodā var izsekot valodas vēsturi, kā senos laikos jēgas iegrimšana skaņā vēl bija visizplatītākais veids un kā vēlāk šī lieta ir kļuvusi abstrakta. Tādos vārdos kā *Tag (diena)*, kas ir mūžsens vācu vārds, tas, kurš spēj sajūst *T* un *A* – īpaši jūs to variet sajūst eiritmijā – vēl izjūt to, ko es gribētu saukt: jēgas ielaušanās skaņā. Vēlāk tad parādās vārdi, idejas, kuru abstraktā jēga tiek vienkārši uzņemta vārdā. Paskatieties uz īpašvārdu *Leberecht (burtiski – dzīvo pareizi)*. Kādam bērnam dod vārdu *Leberecht*, lai viņam dotu līdzi, ka viņam jādzīvo pareizi, nedrīkst nomaldīties. Vai *Traugott (burtiski – uzticies dievam)*. Kad tika veidoti šādi vārdi, vēl pastāvēja zināms valodu veidojošais elements, bet abstrakts, ne sākotnēji dabiskais.

To es vēlējos jums šodien pateikt ievadam, lai tad varētu turpināt tālāk ar konkrēto.

OTRĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 28. decembris

Norādes organiskam valodiskās dzīves apskatam. Iekšēji dvēseliskais rod izpausmi ārēji valodiskajā.

Pakāpeniska valodas veidošanas spēka samazināšanās. Dialekti. Valoda arvien vairāk ir kļuvusi par neapzinātu gribas elementu. Vārdu nozīmes maiņa laiku gaitā. Pakāpeniska valodiskā atkāpšanās no konkrētā uz abstrakto. Valodisko mirkļu atgriešana pie dvēseliskā.

Arī šodien es atkal gribētu vispirms pateikt dažus vārdus, tāpat kā es to darīju pirms savas pirmās lekcijas. Es lūdzu jūs nesaistīt pārāk lielas cerības ar šīm dažām stundām, kuras varu veltīt šai lietai; vismaz ne pēc satura. Bet no otras puses būs nozīmīgi dot dažus ierosinājumus šai lietai. Bet tādā improvizētā veidā, kā tas šeit ir izveidojies, tajā, ko te būtu jāpasaka par valodas attīstību, tiešām nevar būt runa ne par ko citu, kā par dažām improvizētām lietām. Un varbūt mēs tikai no tā veida, kādā es ieturēšu šīs pārrunas, varēsim saņemt kādas vadlīnijas. Es nepieturēšos ne pie kā bieži sastopama, bet gan mēģināšu norādīt jums no daždažādiem aspektiem, kas ir svarīgi valodiskās dzīves organiskam apskatam.

Pirmajā lekcijā es norādīju uz to, ka tieši mūsu vācu valoda ir piedzīvojusi attīstību tādēļ, ka tās vārdu krājums zināmā mērā ir piedzīvojis invāzijas. Mēs varējām norādīt uz vienu šādu nozīmīgu, lielu invāziju: to, kas līdz ar kristietības ienākšanu ziemeļu kultūrās pieslēdzās šai kristietības ieplūšanai. Kristietība jau neatnesa tikai savu saturu, bet arī šo saturu vārdu tēlos. Un tikpat maz, tikai ārēji ņemot, cik Ziemeļeiropas un Centrāleiropas iedzīvotāju tautu reliģijās bija kaut kas no tā, ko nesa kristietība, tikpat maz bija iespējas saprast kristietību ar Ziemeļeiropas un Centrālās Eiropas iedzīvotāju lietoto terminoloģiju. Tāpēc kristietības nesēji vienlaikus ar kristīgajiem priekšstatiem un kristīgajām jūtām atnesa arī visu to, kas to ietēpa vārdos. Mēs jau esam pieminējuši virkni šādu lietu, kas valodiski zināmā mērā uz kristietības spārniem ir tikušas atnestas uz ziemeļiem. Bet tad arī viss, kas skar skolu, ir atnācis ar strāvojumu no dienvidiem uz ziemeļiem. Vārdi, kas attiecas uz skolas iekārtojumu, kā *Schule* (*skola*) un *Tafel* (*tāfele*) un tā tālāk – izņemot tikai *Lesen* (*lasīšana*) vai *Buchstabe* (*burti, burtiski tulkojot – dižskābarža nūjas*), vai *Lehrer* (*skolotājs*) – ir uznākuši augšā no dienvidiem, to izcelsme īstenībā ir romāniski-latīniska un tie ir tā iemiesojušies vācu valodas organismā, ka mūsdienās cilvēks apzināti pat nedomā par to, ka, pamatā ņemot, šādi vārdi ir svešvārdi vācu valodas organismā. Tad es varēju norādīt, kā vēlāk no rietumiem, sākot no 12. gadsimta, nāca jauns daudzu valodas elementu iebrukums. Un tad es jums norādīju uz spāņu valodas vilni un beidzot uz to, kas faktiski ir ienācis tikai 19. gadsimtā: uz visu to, kas ir ieceļojis no Anglijas.

No piemēriem, kurus es jums esmu devis – un šīs lietas tiks precīzāk izstrādātas vēlāk –, jūs pagaidām redzat, ka tajos senajos laikos, kad pirmo reizi ienāca kristietība un daudzas citas lietas, valodas ģēnijam joprojām bija iespēja iekšēji pēc tautas sajūtas uzņemt un pārveidot to, kas tur nāca. Šī fakta īpatnība gan nav norādīta ar konkrētu kristietībai piederošu vārdu, bet gan par attiecībām starp to, kas tiek uzskatīts par sākotnējo vācu vārdu *Schuster* (*kurpnieks*) un *sutor*. Tas ir viens un tas pats vārds. Vienkārši vācu tautas ģēnijā vēl bija saglabāties tik spēcīgs valodu veidojošais spēks, ka vārdu varēja tā pārveidot. *Sutor* pieder pie senākajām invāzijām. Jo tālāk virzās no šīm senākajām invāzijām uz nākamajām, kas vairāk attiecas uz skolu sistēmu, jo vairāk var atklāt, ka vārdu skanējums, kāds tas ir vācu valodā, ir līdzīgs latīniskajam. Un tā tas turpinās. Vēlāk ieplūstošajos valodas strāvojumos parādās, ka īstenais vācu valodas gars kļūst arvien nespējīgāks pārveidot to, kas tur parādās. To atcerēsimies. Vai laika gaitā tiks pārveidota arī *Five o'clock tea*, proti, vai vācu valodas ģēnijs ir spējīgs samērā ilgā laikā attīstīt

kaut ko līdzīgu pārveidojošam spēkam, kādu tas agrāk varēja attīstīt īsākā laikā, tas ir jānogaida un tas nav svarīgi mūsu mērķim.

Galū galā mēs vēlamies uzdot jautājumu par to, kāda nozīme visai tautas dzīvei ir tam, ka iekšējais valodu veidojošais spēks vismaz uz laiku samazinās, tas ir, ka šodien uz šo mirkli tas vairs nav tāds, kāds tas bija agrāk. Šis valodu veidojošais spēks vēl pastāv jo spēcīgākā mērā, jo vairāk iedziļinās dialektos. Piemēram, var jautāt par augstākā mērā īpatnēja vārda izcelsmi, kas ir sastopams austriešu dialektā: *pakschierli*, vai *bakschierli*. Austriešiem to vajadzētu zināt. Var tieši sajust, kas ir *pakschierli*: maza meitenīte, kas, kad tiek izrādīta svešiem ļaudīm, nedaudz dejo, dara visu ko no mākslinieciskās sfēras – tā ir *pakschierli*. Vai arī, teiksim, maza marcipāna lietiņa, kas vēl neliek smieties, bet dod pamudinājumu tādām iekšējam dvēseles stāvoklim, kuru var raksturot kā: vēl nav jāsmejas; ja iespaids tajā pašā virzienā vēl pastiprinātos, tad būtu jāsmiek smieties. Šāda marcipāna lietiņa būtu *pakschierli*. Kas tas ir par vārdu? Tam nekāda īsta sakara ar pārējo dialekta valodu. Tas nav nekas cits, kā pārveidotais *possierlich* (*apzīmē – iedarbojas uzjautrinoši ar savām kustībām, jocīgs, ērmīgs*). Tātad šo valodu veidojošo spēku dialektos vēl zināmā veidā var studēt; tas arī ir labs līdzeklis, lai iedziļinātos tautas dvēselē, šādu lietu studēšana. Un tas dotu milzīgu ieguldījumu garīgās dzīves izpratnē, ja varētu iedziļināties tautas dvēselē. Tad varētu atgriezties pie tā, uz ko es norādīju savā darbā: «Cilvēka un cilvēces garīgā vadība», un par ko pasmējās tādi gari kā profesors *Dessoir*, kurš jums ir labi pazīstams. Garīgā zinātne skaidri parāda arī to, ko esmu teicis: ka līdzskaņu veidošanās ir saistīta ar ārēji uztveramā attēlošanu. Tas, kas tiek izteikts līdzskaņos, sākotnēji rodas no fakta, ka tā cilvēks piedzīvo pats ar sevi, kas ir līdzīgs tam, kas notiek ārēji. Tautas izteiksmē es varētu teikt, ka, ierokot mietu, var just, ka miets tiek ierakts, uzspiežot ar kāju. Tā ir sava gribas akta uztvere. Mūsdienās mēs vairs nejutām šo gribas aktu skaņā *st* (*št-*). Bet agrākajos valodas attīstības laikos cilvēks pats savas gribas darbībā sajuta atdarinājumu tam, kas notika ārpusē. Un tā līdzskaniskais elements kļuva atdarinājums tam, kas notika ārpusē, bet vokālais, patskaniskais elements ir tas, kas izpauž iekšējo. *A* ir izbrīns, sava veida atkāpšanās. Tās ir cilvēka attiecības ar ārpasauli, kas izpaužas patskaņos. Ir jāatgriežas tālā pagātnē, ja grib izlauzties līdz šīm lietām; bet līdz tām var tikt, un tad nonāk līdz tam, lai saprastu, ka tās teorijas, kas balstās uz tīri ārējām hipotēzēm, kā tā saucamā «Vau-vau»- jeb «Bim-bam»-teorija, ir šausmīgi maldi. Tās ir pilnīga ārišķība, kamēr cilvēka izpratne var aizvest līdz tam, lai iepazītu iekšējo skaņas kopsakarību ar to, kas grib izpausties dvēseliski-garīgi. Atstāsim to pagaidām kā jautājumu, uz kuru gribam atbildēt šo stundu gaitā. Lai šajā gaismā pienācīgi apsvērtu dažādus valodas elementu savienojumus, mums pakāpeniski jāstrādā līdz tam, ko mēs patiešām vēlamies saprast, izmantojot atsevišķus piemērus, kurus es cenšos raksturīgi izdalīt no lingvistikas.

Es gribētu šodien izvēlēties tādus piemērus, kas varētu jums parādīt, kā valodiskais no konkrētā pakāpeniski izlaužas līdz abstraktajam. Arī tajā mums palīdzēs tas, ja mums būs patiešām labā griba studēt reālo, dažreiz pievēršoties arī dialektam. Te es gribu pieminēt tikai vienu mazu piemēru. Austriešu zemnieks, kad no rīta ir pamodies un piecēlies, runā par *Nachtschlaf* (*naktsmiegu*), bet ne tā, kā droši vien jūs runājat par *naktsmiegu*. Jūs pamatā ar to saprotat kaut ko ļoti abstraktu, jo esiet izglītoti, kulturāli cilvēki. Austriešu zemnieks ir dabas cilvēks: viņam visā apkārtējā ir garīgais un dvēseliskais, un viņš to spēcīgi apzinās. Tagad tas izkvēl, izzūd arī viņam, bet iepriekšējā gadsimta septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados tas vēl pastāvēja visur tam, kurš gribēja to ievērot, kā es. Tā kā zemnieks visās lietās vēl redz elementāros spēkus, tad viņš nekad neizsakās īstenās abstrakcijās, bet gan vienmēr *concreto*. Zemnieks saka: Es izslauku sev nakts miegu no acīm. – Tas, kas acīs izdalās nakts laikā un var būt tur sakrājies, tas viņam ir miega redzamā izpausme, to viņš sauc par nakts miegu. Tas ir valodas izpratnes noslēpums, kas vēl pirms neilga laika bija dzīvs: tas nekādā ziņā neliedz šai taustāmajai

izpratnei būt saistītai ar garīgo. Austriešu zemnieks noteikti domā par elementāro būtņi, bet izsaka to ar darbību, ka tā viņam acīs ir sadzinusi šos izdalījumus. Viņš ar šo vārdu nekad nedomātu to abstrakciju, ko ar to saprot izglītotais kultūras cilvēks. Tad iesākas stāsts par kaut kā abstrahēšanu: kad zemnieks ir kaut nedaudz pamācījies skolā vai arī nonācis saskarsmē ar pilsētu, tad zināmā mērā viņš piesauc sev neredzami konkrēto. Viņš vēl vienmēr saka: es izslauku sev no acīm nakts miegu –, bet viņš vairāk izdara kustības ar rokām, lai parādītu, ka viņam tas ir kaut kas ļoti ārēji konkrēti reāls.

Lieta tagad ir tāda, ka šāds novērojums liek mums saprast, kā abstrakti runātā valoda būtībā vienmēr norāda uz kaut ko konkrētu. Ņemiet sekojošu piemēru. Pie mums tas ir izzudis, bet skandināvu zemēs jūs vēl atradīsiet vārdu *barn* bērnam. Mums vairs nav tāda izteiciena. Kāda ir šī izteiciena vēsture? Šis vārds no vienas puses mūs aizved atpakaļ gotiskajā, kur mēs to atrodam *Ufilas* veiktajā Bībeles tulkojumā. Tas mūs aizved pagātnē līdz vārdam *barain* = *nest*. Tas savukārt ir radniecīgs gan grieķiskajam, gan latīniskajam. Tas ir tik saistīts, ka cilvēks ļoti skaidri atzīst radniecību, ja piemēro skaņu pārbīdes likumu, ko atklāja *Jakobs Grimms* ģermāņu valodām un to radniecībai ar citām valodām. Šis likums konstatē: kas ir kā *b* vienā valodā, tas ir kā / citās valodās. Gribu minēt tikai šo vienu piemēru. Bet tā mēs no vārda *barain* nonākam pie *phero* grieķu valodā un *fero* latīņu valodā, kam abiem ir nozīme *nest*, *atnest*, vairāk *aiznest*. Vārds *barain* ir tikai pārveidojums no *fero*, tikai šis vārds izaug citā virzienā. Senaugšvācu valodā vēl ir saglabāties *beran*. Pakāpeniski tas, kas te ir verbāls veidojums, izzūd; un vācu valodā mums vairs nav īstas iespējas atceroties iedomāties sākotnēji sajusto, izjusto nozīmi. Mēs skatāmies uz vārdu *barn* = *Kind* (*bērns*); kāpēc? Jo bērns tiek nests, iznēsāts, pirms piedzimst. Viņš ir iznēsātais, bērns. Tātad norāda uz tā izcelsmi; bērnu sauc par nesto – *bairan* = *fero*. Mums vācu valodā šajā sakarībā no tā ir palicis tikai vārds *gebären* (*dzemdēt*). Bet mums ir kaut kas cits; kā atlikumu no tā visa mēs esam dabūjuši to piedēkli, kas mums ir vārdos *fruchtbar* (*auglīgs*), *kostbar* (*vērtīgs*) un tā tālāk. Ko nozīmē *kostbar* (*vērtīgs*, *dārgs*)? Tas, kas dārgi maksā, **nes** izdevumus. Ko nozīmē *fruchtbar* (*auglīgs*)? Tas, kas **nes** augļus. Tas tika izteikts ļoti uzskatāmi, nevis abstrakcijā, kāda mums ir šodien, bet gan domājot par konkrēto nešanu. Īpaši uzskatāmi tas jums var būt, kad jūs sakāt: kaut kas kļūst *ruchbar* (*saožams*), jo tas atnes jums smaržu, smaku. Smarža tiek atnesta; tādēļ kāda lieta kļūst *saožama* (*ruchbar*). Tā mēs daudzos vārdos atrastu nepastarpinātu uzskatāmību, kas ir raksturīga valodu veidojošajam ģēnijam ļoti senos laikos. Gribu jums uzrakstīt vienu teikumu no *Ufilas* Bībeles tulkojuma: *jah witands Jesus thos mitonins ize qath*. Tas apmēram nozīmē: *Un Jēzus, zinādams viņu domas, teica*. Te jūs ieraugāt vārdu *mitonins* – *domas*. Tas aizved mūs pie vārda *miton*, kas apmēram nozīmē *domāt*. Senaugšvācu valodā tas jau ir izaudzis citādāk; tur tas ir *mezzon*, un ir arī tam radniecīgs vārds *mezzan*, un tas nozīmē *messen* (*mērīt*). *Messen* (*mērīt*), ārējā mērīšana, uzskatāmā mērīšana vienkārši, iekšēji sajusta, ir kļuvusi par *denken* (*domāt*). Tātad ārēji veicama darbība ir devusi pamatu vārdam *denken* (*domāt*). *Ich denke* (*es domāju*) faktiski nozīmē: *Ich messe* (*es nomēru*) kaut ko dvēseliski. Bet tas ir radniecīgi latīņu vārdam *mediator*, kas mums ir vārdā *Meditieren* (*meditēt*), grieķu valodā *medomai*. Kad atgriezāties pie vācu valodas vai ģermāņu valodu labā gara senākās darbības formām, tad atklājam, kā tas pastāv vēl ļoti uzskatāmi; bet mums tas ir jādara ar tiešām iekšēju izpratni.

Jūs visi ziniet vārdu *Hagestolz* (*vecpuisis*). Jūs ziniet, kāda apmēram ir *Hagestolz* nozīme mūsdienu valodā. Bet tomēr ir interesanta šī vārda saistība ar to, ko šis vārds īstenībā ir nozīmējis agrāk. Faktiski tikai caur nozīmes maiņu tas ir kļuvis par to, kas ir šodien; jo tas sasauca ar ne pārāk senu vārdu *Hagestalt*, un šajā *Hagestalt* ir ietverts vārds *statt* (*tā vietā*). Kas ir *statt*? *Statt* ir kāds, kas ir kaut kur *hingestellt* (*nolikts*). Viduslaikos vecākais dēls mantoja saimniecību un jaunākie dēli mantoja *Hag* (*krūmājs vai ierobežota teritorija*). Un jaunākais dēls,

kuram tādēļ arī bija mazāk iespēju apprecēties nekā vecākajam, jaunākais dēls, kurš mantoja tikai *Hag*, ierobežotu teritoriju, bija *dahingestellt (nolikts malā)*. *Statt* ir īpašnieks. Haga īpašnieks ir *Hagestalt*. Un tauta, izzūdot apziņai, kas ir *statt*, skaņas *statt* pārveidoja par *stolz (lepns)*, tā vārds *stolz* šajā kopsakarā nemaz nevar tikt salīdzināts ar mūsu *Stolz (lepnums)*, bet ir tikai skaņas. Bet senākas valodas tēlos, kas vēl ir saglabājušies, vēl var atklāt šo apziņu par *statt = gestellt (nolikts)*. Vienā no «Ziemassvētku lugām» vienam saimniekam ir jāsaka: / *als ein Wirt von meiner Gy statt, hab in meiy Haus und Losament G'walt*. Tad ļaudis domā, ka tas nozīmē parasto tēlu, izskatu. Nē, tāda nav šī vārda nozīme, bet gan: mana ranga saimnieks, saimnieks, kas ir nolikts tik prestižā vietā, šādas *pozīcijas (Gestelltheit)* saimnieks. Ar saucienu: *Hab in meiy Haus und Losament G'walt (man ir vara manā mājā un īpašumā)* ir domāts, ka viņš uzņem viesus. Te jūs vēl redziet apziņu par to, kas sākotnēji ir ietverts vārdā *Hagestalt*. Un tā mēs varam runas ģēnijā izsekot daudzām neparastām un smalkām lietām, ja šādi domājam par fonētisko attīstību.

Kad mācekļi bija pārsteigti par dziedināšanu, ko Kristus Jēzus veica cilvēkam ar podagru, *Ulfilas* savā Bībeles tulkojumā lieto vārdu, kas saistīts ar *silda-leik = seltsam-leich (dīvains-tēls?)*. Ja ņem visu kontekstu *Ulfilas* tulkojumā, kur viņš lieto šo vārdu, būtu jāsauc tas, kas tur veidojas, par kaut ko *Seltsamgestaltete (dīvaini veidotu)*. Miesiskais ir tas, kas izsauc izbrīnu. Tas tiek izteikts objektīvāk: *silda-leik*. Mums jājūt vārdā *leih*: tēls, bet kā attēls. Ja kāds teica *tēls (Gestalt)* agrākajā nozīmē, tad tas bija *Gestelltsein. Gestelltsein (ievietots?)* agrākos laikos tika izteikts ar vārdu *Gestalt (tēls, veidojums)*. Īstenais tēls pats, kā tas kādreiz tika sajūsts kā attēls no kaut kā cita, tika izteikts ar *leih*. Mums šis vārds vēl ir saglabājies vārdā *Leichnam (līķis)*. *Līķis (Leichnam)* ir attēls tam, kas tur bija. Tas ir ļoti smalki izteikts, ja vēl sajūt, kas ir vārdā *Leich (mironis)*, kā līķis ir cilvēka attēls, nevis cilvēks pats.

Tomēr tagad es vēlētos pievienot vēl kaut ko citu, lai paskaidrotu, kā no uzskatāmā rodas tas, kas joprojām ir lingvistiski sajūtā, uztveramā atveidojumā. Piemēram, mēs mācāmies no *Ulfilas*, ka *Braut (līgava)* gotu valodā ir *brūths*. Un *brūths*, kā tas mums parādās *Ulfilas* Bībeles tulkojumā, ir pirmatnēji radniecīgs ar *Brut (perējums)*, ar *Brüten (perēšana)*, tā ka apprecoties līgava vienkārši rūpējas par perējumu. Līgava ir tā, kas rūpējas par perējumu, kad apprecas. Jā, un kā tad ar *Bräutigam (līgavaini)*? Tur *līgavai (Braut)* pievienojas vēl kaut kas. Tas būtu gotiski *guma*, senaugšvācu valodā *gomo*, kas ir radies no skaņu pārbīdes vārdā, kas latīņu valodā parādās kā *homo (cilvēks)*. Zilbē *gam* vārdā *Bräutigam (līgavainis)* ir *guma = gomo = homo*, tas ir līgavas vīrs, kurš no savas puses rūpējas par perējuma rašanos. Līgavainis tāpat ir līgavas vīrs, cilvēks. No tā jūs redzat, ka dažreiz mums ir jāmeklē tieši pieticīgās zilbēs, lai tiešām izsekotu valodas ģēnija veikto valodas veidošanos.

Ir tāda dīvaina lieta, ka *Ulfilas* tulkojumā *mēmajiem (Stummen)*, kurus Kristus dziedina, parādās vārds *sa dumba = der Dumpfe (truls, nomākts)*. Un es vēlos izmantot šo iespēju, lai atgādinātu jums, ka *Gēte* vēl runā par to, ka viņš jaunībā ir dzīvojis zināmā trulumā. Trulums – kad nav iespējas pilnīgi izprast apkārt notiekošo – dzīvot trulumā, dzīvot kā pa miglu; tas kavē, piemēram, runāšanu, padara mēmu, nerunīgu. Bet vienlaikus šis vārds vēlāk ir kļuvis par *dumm (dumjš)*, tā ka šis *dumm* nav nekas cits, kā *nepēja brīvi paskatīties apkārt, dzīvot nomāktībā, kā pa miglu*. Tas ir ļoti dīvaini, mani mīļie draugi, kā var notikt noteiktas pārvērtības, verbālā metamorfozes un kā šīs pārvērtības, šīs metamorfozes parāda, kā mijiedarbojas neapzinātais un apzinātais šajā dīvainajā būtībā, kuru var saukt par valodas ģēniju, kurš izpaužas caur kādas tautas vai cilts kopību. Piemēram, ir ziemeļu dievietes vārds *Fjörgyn (Pērkone, Tora māte)*. Šim ziemeļvalstu dievietes vārdam tiek piešķirts savdabīgs skaidrojums, kad vārdu *fairguni* atrodam *Ulfilasa* tulkojumā *Berg (kalns)* nozīmē, kur teikts, ka Kristus kopā ar saviem

mācekļiem devās kalnā. Šo vārdu vēl mēs atrodam, nedaudz pārbīdītu savā nozīmē, senaugšvācu vārdā *forhay*, kur tas faktiski nozīmē *Föhre* (*priede*) un arī *Föhrenberg* (*priežu kalns*). Dieviete *Fjörgyn* ir tā, kura kā elementārā dievība uzturas Priežu kalnos (*Föhrenbergā?*). Bet tas ir pirmsākumos saistīts – un to vēl var sajust vārdā *fairguni* – ar latīņu vārdu *quercus* – *ozols* (*Eiche*) – ar ko viņi apzīmēja arī koku.

Tagad es gribētu pievērst jūsu uzmanību tam, kā senākos valodas veidošanas laikos valdīja zināma zemapziņas saikne starp skaņu un nozīmi. Mūsdienās mums nav nekādas lielas iespējas ar mūsu abstrakto domāšanu aizsniegties līdz skaņas izcelsmei. Mēs vairs vispār nejūtam skaņu kā tādu; un cilvēki, kuri zina daudzas valodas, gandrīz paliek dusmīgi, ja no viņiem prasa ievērot skaņu skanējumu. Visdažādākajiem vārdiem dabiski ir visdažādākās pārejas, un tā ir tikai mākslīga kopsakarība, ko piedāvā leksikogrāfiskais tulkojums; jo vispirms ir jāizseko valodas ģēnijam, kas īstenībā var domāt kaut ko citu, nekā to, kas tieši tiek atskaņots. Mēs vācu valodā sakām *Kopf* (*galva*) – *tete*, *testa* romāņu valodā. Kādēļ mēs vācu valodā sakām *Kopf*? Tā vienkāršā iemesla dēļ, ka mums vācu valodā ir ļoti plastisks valodas labais gars un tā mēs gribam apzīmēt apaļo. Jo *Kopf* ir saistīts ar *kugelig* (*sfērisks, apaļīgs*), un mēs pamatā runājam ar to pašu valodu veidojošo elementu, kad runājam par *Kohlkopf* (*kāpostgalvu*) vai *Menschenkopf* (*cilvēka galvu*). *Kopf* (*galva*) apzīmē *Rundliche* (*sfēriskais, apaļīgais*). Bet *Testa* ir saistīts ar cilvēka iekšējo būtību, ar *Testieren* (*pārbaudīt, testēt*), *Bezeugen* (*aplīdzināt*), *Feststellen* (*konstatēt, noteikt*). Tādēļ ir jāievēro, ka lietas tiek apzīmētas no visdažādākajiem skatpunktiem. To joprojām var sajust – pat ja atsevišķos gadījumos to lieto nepareizi –, mēģinot pakāpeniski atgriezties līdz senākiem tēliem, kas notikuši vārdu veidošanās laikos. Tā galu galā nonāktu līdz tai valodas ģēnija stadijai, kad tas vēl bija spējīgs skaņā pašā sajust garīgo. Kur vēl tiek sajusts kopīgais skanējums vārdos *meinen* (*šķīst, uzskatīt, domāt, ka*) un *Gemeinde* (*draudze, biedrība*)? Mūsdienās to ir grūti sajust. Ja vārdu *Gemeinde* uzmeklē senaugšvācu valodā, *gimeinida*, un tad vēl ņem arī tālāku metamorfozi angļu vārdā *mean* (*nodomāt*), kas ir tam radniecīgs, tad nonāk pie šāda piemēra, kur vārdā *meinen* var sajust, kā tas ir radniecīgs ar to, par ko vienojas vairāki kopā (*gemeint wird*) un kas iegūst spēku ar to, ka tur ir vairāki. Un šādu spēka saņemšanu izpauž zilbe *gi*.

Tā jāatgriežas pie tā, kas ir sajustais elements valodas veidošanā. Ja mēs mūsdienās sakām *taufen* (*kristīt*), kas ir mūžsens ģermāņu vārds, tad īsti vairs nejūtam, kāda ir tā īstenā nozīme. Tas kļūst uzskatāmi, ja atgriežamies sen- un vidusaugšvācu valodā un tur atrodam *toufan*, *toufen*, *toufen*, un tad atklājam, kas šis *toufan* ir tikpat radniecīgs vārdam *diups*, kā Ulfila tulkojumā *daupjan* vēl ir saistīts ar *daupjands* = *der Täufer* (*Kristītājs*). Tad mums vēl tikai jāuzmeklē senaugšvācu valodā sākotnēji radniecīgais vārds *tiof*, kas mūsdienu valodā nozīmē *tief* (*dziļi*), piemēram, *vertiefen*, *tiefen* (*iedziļināties*) – un mums ir radniecīgais *taufen* (*kristīt*) = *hineintiefen*, *tauchen* (*iegremdēt*) ūdenī. Tā vienkārši ir *iegremdēšanās* (*Hineintiefen*) ūdenī.

Šādām lietām vajadzētu mūs mudināt ieskatīties valodu veidojošajā ģēnijā. Īpaši svarīgi ir izsekot nozīmes pārmaiņām. Piemēram, interesanta nozīmes pārmaiņa ir sekojošā: gotiski *hlaifs*, senaugšvācu valodā *leiba*, vidusaugšvācu valodā *leip* senajā ģermāņu valodā nozīmē *Brot* (*maize*). Redziet, *Brot* nav palicis kā nozīme *hlaifs*. *Hlaifs* ir pārvērties pat *Laib*, un ir palikusi tikai forma, kādā tiek dota maize (*Brot*). Ja senāk teica *hlaifs*, tad domāja *Brot* (*maizi*); tas ir pārvērties par maizes formu. Šādu pārvēršanos vēl redz, piemēram, izsekojot senangļu valodā metamorfozi vārdam: *hlaforde*, kas vēl senāk tikai izrunāts kā *hlaforward* vai *hlaforward* = tas, kurš gaida maizi. *Hlaford* bija tas, pie kura bija jāvēršas, lai dabūtu maizi, *kurš uzraudzīja maizi*, kuram bija tiesības piešķirt aramzemi, audzēt maizi un atkal atdot maizi tiem, kas nebija brīvi ļaudis. Un pakāpeniski pārveidojoties – *h* jau neko īpašu nenozīmē – no tā ir radies vārds *Lord*

(vāciski – *lords*, angļu valodā – *Dievs, Kungs*). *Lord* ir senais vārds *hlafward*. Tikpat interesanti ir pretējais. Kamēr no *hlaifs* radās *Laib Brot* (*maizes klaips*), caur metamorfozi ir izveidojies vārds, kas senangļu valodā būtu: *blaefdige*, kur pirmā daļa nav nekas cits kā *Laib Brot*; *dige* ir pārveidojies no darbības. Kad mīca mīklu, tad dara to, kas ir izteikts ar vārdu *dige*: *digan*, *teigen* (*mīcīt*), *Teig* (*mīkla*) mīcīt mīklu. Un, ja sameklē to, kura veica šo darbību, tad nonāk pie kunga sievas. Kamēr *kungs* (*Lord*) bija maizes glabātājs, viņa sieva bija *Brotteigerin* (*maizes mīcītāja*), *Brotkneterin*, *die Brotgeberin* (*maizes devēja*). Un no tā vēlāk radās vārds *lady* (*kundze*). *Lord* un *lady* tātad noslēpumainā veidā ir saistīti ar vārdu *Brotlaib* (*maizes klaips*). Šajos abos vārdos vēl var pamanīt to, kas nāk no seno laiku maizes devēja, maizes gatavotāja un maizes mīcītājas.

Tā ir jāmēģina tiešām aptvert atšķirību starp abstrakto veidu, kā mēs šodien attiecamies pret valodu, un starp to konkrēto, kā tas bija, kad ļaudis skaņā vēl juta to, kas vienlaikus bija gars, dvēsele, kuru gribēja izteikt.

TREŠĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 29. decembris

Valodas pārveidošanas spēki un tās attiecības ar garīgo dzīvi. Eiropas valodu iekšējā kopsakarība. Ķeltu ietekme. Valodas un valodas ģeoloģisko slāņu metamorfozes ceļš Pārveidošana vairs nav pielāgošanās ārējai pasaulei, bet gan iekšēji neatkarīgi tautas dvēseliskā elementa sasniegumi. Par grieķu-latīņu valodu. Augšvācu elementa ietvaros ir ticis attīstīts tas spēks, kas ļāva nonākt pie pilnīgi tīriem jēdzieniem un lietot tos.

Dzīves fakti, raugoties no ārpuses, bieži noved pie pretrunām; bet tieši īsti pareizi izpētot šādas pretrunas, var nonākt pie dziļākām, būtiskām kopsakarībām. Vienu šādu pretrunu, zināmā mērā pamatīgāk pārdomājot, jūs variet konstatēt starp to, ko es jums izklāstīju pirmajā lekcijā un īsi atkārtāju otrajā, un to, ko es ar atsevišķiem piemēriem iztirzāju vakar par eiropiešu valodu iekšējo kopsakarību. Atcerēsieties divas tā raksturotās faktu virknes: no vienas puses uzmanība tika pievērsta tam, ka mūsu valodas tagadējā krājumā ir atrodami daudzi nelūgti viesi; ka mēs jūtam, kā no dienvidiem līdz ar kristietību mūsu apvidū sākotnēji vāciski-ģermāniskajai valodas bagātībai ir pievienojies kas cits, kas zināmā mērā līdz ar kristīgajiem priekšstatiem un kristīgajām jūtām vienlaikus ir atnesis arī kristīgos vārdus; tā tagad šie kristīgie vārdi raksturotajā veidā pastāv mūsu valodniecībā. Tad es runāju arī par vēl citiem iebrucējiem, kam tomēr arī ir sava nozīme, jo nu tie pieder mūsu valodas krājumam; par tām invāzijām, kas sākās apmēram 12. gadsimtā, kas nāca no rietumu puses romāniskajām zemēm un kas iekrita laikā, kad vācu valodas labajam garam vēl bija pārveidojošais spēks. Toreiz to, ko saņēma no rietumiem, tas savā veidā vēl pārveidoja pēc skaņas un arī pēc nozīmes. Es jau teicu: tikai daži mūsdienās nojauš, ka, piemēram, vācu valodā lietotajam vārdam *fein* (*feini, lieliski, smalki*) īstenībā izcelsme ir no franču valodas: *fin* (*smalks, lielisks*); un ka tas ir ienācis mūsu valodā tikai pēc 12. gadsimta, iepriekš tāda nebija. – Tad es pievērsu jūsu uzmanību tam, kā ielauzās arī spāniskais jau laikā, kad vācu valodas sistēmas pārveidojošā spēka vairs nebija, kā 18. gadsimta pēdējā daļā, bet īpaši 19. gadsimtā vācu valodā ielauzās angļiskā elementi. Jūs arī redzat, kā Viduseiropā nepārtraukti tika uzņemti vārdi no latīniskā vai arī no grieķiskā pa apkārtceļu caur latīnisko, vai arī savukārt no rietumu romāniskajām valodām. Tas ir fakts, kas liek mums sacīt: mūsu tagadējās valodas krājums tikai daļēji sastāv no sākotnējā, bet nes sevī arī vēlāk uzņemto. Bet es savukārt esmu pievērsis jūsu uzmanību arī tam, kā veselai virknei valodu vērojama cieša radniecība. Es esmu jums norādījis uz dažām gotiskām formām un tad parādījis, kā tās ir pārgājušas mūsu valodas formās; un mēs varējām arī dažkārt norādīt, kā atbilstošais vārds ir atrodams arī latīņu vai grieķu valodā. Tātad, ja mums jāsaka: mūsu valoda ir uzņēmusi sevī svešus elementus – mums arī no otras puses ir jāsaka: mūsu valoda ir pirmsākumos radniecīga ar tām valodām, no kurām vēlāk tā savukārt ir uzņēmusi kaut ko kā svešas sastāvdaļas.

Bet var ļoti viegli pierādīt, kaut arī ne ļoti aptverošā nozīmē, bet ar raksturīgiem piemēriem, ka pirmatnēja radniecība valodiskajā pastāv plašās teritorijās. Ņemiet kaut vai sanskrita vārdu *naus*, kas apzīmē *kuģi* (*Schiff*). Ja jūs šo vārdu sameklējat grieķu valodā, tad tur arī ir *naus*, ja jūs šo vārdu sameklējat latīņu valodā, tad tur ir *navis*. Sameklējiet šo vārdu vairāk ķeltiskajos apvidos, tur ir *nor*. Ka šādi vārdi tad ir atmesti vācu valodā, tam ir mazāka nozīme. Bet jūs redzat, ka radniecība pastāv ļoti plašā mērā, tā ir radniecība, kuru mēs varam pierādīt daudzās lietās ārkārtīgi plašā teritorijā visā Eiropā un Āzijā. Ja ņemam senindiešu vārdu *aritras*, tad atrodam atkal šo vārdu grieķu valodā kā *eretmon*; savukārt latīņu valodā mēs atrodam šo vārdu ar zināmām izmaiņām kā *remus*; ķeltu apvidos mēs to atrodam kā *rame* un senaugšvācu valodā kā *ruodar*. Šis vārds mums vēl pastāv; tas ir mūsu *Ruder* (*airis*). Un tā varētu apkopot lielu skaitu

vārdu, kas pārveidojumos un metamorfozēs pastāv plašā valodu lokā: kā gotiskajās, ziemeļnieku-skandināvu valodās, frīziešu valodās, lejasvācu valodās, augšvācu valodā, arī baltieši idiomās, lietuviešu, latviešu, prūšu valodās. Šādas radniecības var uzrādīt arī slāvu valodās; armēņu, irāņu, indiešu, grieķu, latīņu, ķeltu valodās. Visās šo valodu jomās mēs redzam, ka pastāv pirmatnējās valodu attiecības. Tā ka mēs varam ļoti viegli iztēloties, ka valodas veidošanās cēloņi zināmā mērā ļoti senos laikos visās šajās teritorijās bija līdzīgi, ka tie ir diferencējušies tikai vēlāk.

Es sacīju: abas šīs faktu virknes ir pretrunā viena otrai; bet, tieši novērojot šādas pretrunas, dažās mūsu dzīves lietās var ielauzties būtiski dziļāk. Jo tieši šāda parādību virkne liek mums sacīt: cilvēces attīstības vēsturiskā gaita itin nemaz nenotiek, kā to bieži iztēlojas, tiešām taisnā līnijā, bet gan sava veida viļņveida kustībā. Jo kā gan citādi jūs īstenībā varētu iztēloties visu šo norisi, ko izpauž šie abi šķietami pretrunīgie fakti, ka plašās teritorijās pastāv zināma iedzīvotāju radniecība; ka šīs tautas zināmu laiku ir tā noslēgušās, ka ir izveidojušas savas diferencētas valodas idiomās (izloksnes); ka tātad pastāv tautu noslēgšanās periodi un ka tie nomainās ar periodiem, kad notiek vienas tautas ietekme uz otru tautu. Tā šo lietu var raksturot tā nedaudz neizstrādāti, bet tikai skatoties uz kāpjošu un atplūstošu kustību var tiešām izskaidrot noteiktus faktus. Tagad, ja valodas attīstību apskata abos virzienos, kurus es jums tagad esmu minējis, var gūt dziļāku ieskatu tautas attīstības būtībā vispār. Tikai jāņem vērā no vienas puses – un mēs to tagad piemērosim vācu valodas attīstībai – veidu, kā, tā teikt, attīstās atsevišķi valodas elementi, un to, kā savukārt tiek absorbēti svešzemju elementi, arī sniedzot savu devumu visā garīgi-dvēseliskajā, ko var izteikt ar valodas palīdzību. Mēs jau varam nojaust, ka abu šo elementu attiecībām ar atbilstošās tautas garīgo un dvēselisko dzīvi ir jābūt pilnīgi atšķirīgām.

No vienas puses, mēs varam aplūkot ārkārtīgi nozīmīgo faktu, ka pastāv pirmatnējā radniecība, ar kuru mēs īpaši sastopamies, redzot, ka ārkārtīgi svarīgi vārdi ir saistīti, piemēram, latīņu valodā un Centrālās Eiropas valodu vecākajās formās. Latīniski *verus: wahr (īsts, paties)*; senaugšvācu: *war*. Ja jūs ņemat tādas uzkrītošas lietas, kā: *velle = wollen (gribēt)*, vai latīņu vārdu *taceo = ich schweige (es klusēju)*, gotiski *thahan*, tad jums ir jāsaprot: līdzīgi skanošais, t.i., valodiski saistītais senos laikos ir valdījis lielās Eiropas teritorijās – un to varētu pierādīt arī attiecībā uz Āziju.

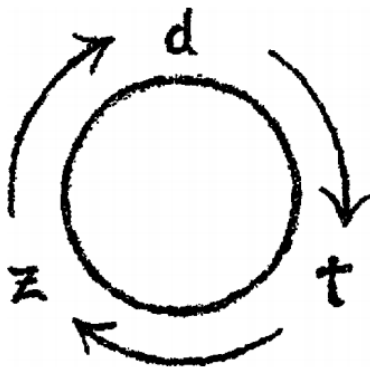
No otras puses, ir ārkārtīgi dīvaini, ka tomēr arī Centrāleiropas iedzīvotāji, no kuriem ir izcēlušies mūsdienu vācieši, samērā agri ir pieņēmuši svešu valodu vārdus. Pat vēl agrāk, nekā es jums līdz šim esmu raksturojis. Ir bijis laiks, kad Eiropā ķeltiskais elements valdīja daudz vairāk nekā tajos vēsturiskajos laikos, par kuriem parasti runā. Bet tad ķelti tika atspiesti uz Eiropas rietumu apvidiem, un Centrāleiropā ienāca ģermāņu tautas, pilnīgi noteikti no ziemeļu apvidiem. Bet arī no ķeltiem, kas tagad bija viņu rietumu kaimiņi, ģermāņi ir uzņēmuši svešas vārdu sastāvdaļas tāpat, kā vēlāk viņi tādas uzņēma no dienvidiem, no latīniskā. Tas nozīmē, ka Centrāleiropas iedzīvotāji, kad viņi attīstījās vairāk noslēgti un arī citi attīstījās savā lokā, tomēr nemitīgi ir uzņēmuši svešu valodu elementus no pierobežas apgabaliem, kas tomēr bija lingvistiski viņiem radniecīgi.

Mums ir dažs labs vārds, kas nav ļoti elegants, teiksim vārds *Schindmähre (kliba ķēve?)*: tas ir savainots zirgs. Šis vārds *Schindmähre* vispār norāda uz kādu senu vārdu: *Mähre (ķēve, zirgs)*; no tā mums vēl ir palicis vārds *Marstall (zirgu stallis)*. Bet šim vārdam ir ķeltiska izcelsme, tas nāk no ķeltiem, kad tie jau bija atspiesti uz Rietumeiropu. Un te nav nekādas metamorfozes, kas no vienas puses būtu Centrāleiropā un tad rietumos, bet gan šo vārdu ģermāņi ir vienkārši vēlāk pārņēmuši no ķeltiem. Un ir tikusi pārņemta vesela virkne šādu vārdu, bet arī tādi, kuriem

pietika pārveidojošā spēka. Piemēram, nosaukumā, kas faktiski tikai daļēji ir vārds, *Vercingetorix* ir ietverts vārds *rix*. *Rix* pēc izcelsmes ir ķeltisks veidojums, tas ir pieņemts no ķeltiem, viņiem tas nozīmēja valdnieks, varenais, un tas ir kļuvis par mūsu vārdu *reich* (*bagāts*), būt varenam dēļ savas bagātības. Tātad šeit redzams pārveidojums ne tikai no latīniskā, bet arī no ķeltiskā laikā, kad Centrāleiropas valodas garam vēl piemita iekšējais pārveidojošais spēks.

Ja kāds tā āreji varētu izsekot valodas attīstībai pietiekami tālā pagātnē – tas gan nav iespējams – tad galu galā nonāktu pie tās primitīvās valodu veidojošās varas senajos laikos, kad no šādām attiecībām pret līdzskanošo un patskanošo, kā es to vakar raksturoju, radās valodas. Valodas rodas primitīvā formā. Tas, kas pēc tam parādās kā diferencēšanās valodās, ceļas no tā, ka tas, kas sākotnēji īstenībā grib izveidoties no cilvēka dabas vienādā veidā, tomēr izpaužas visdažādākajos veidos atkarībā no tā, vai kāda cilts apdzīvo, piemēram, kalnainus apvidus vai dzīvo līdzenumā. Balsene un ar to saistītie orgāni grib izpausties citādi kalnainā apvidū, citādi līdzenumā un tā tālāk.

Valodas tālākajā attīstībā parādās kāda īpatnēja parādība, kuru apskatīsim ar indoģermāņu valodu piemēru. Ja ņemam vārdu *zwei* (*divi*), tad latīņu valodā tas ir *duo*. Paskatoties senākās Centrāleiropas valodās, tur mums ir vārds *two*, un ja pārejām pie tā paša mūsdienās, tad mums ir vārds *zwei*. Šī vārda metamorfozes gaitā jūs redzat sekojošo: šis *duo* mums norāda uz senāku pakāpi, kas ir saglabājusies latīņu valodā; *two* ir vēlāka pakāpe, un jaunākā pakāpe, kas ir izveidojusies, ir *zwei*. Būtu ļoti komplicēti ņemt vērā patskaņus. Skatīsimies uz līdzskaņiem un tad mums ir jāsaprot: tajā metamorfozes ceļā, kādu šis vārds ir izgājis, mēs redzam, ka *d* pārvēršas par *t* un *t* pārvēršas par *z* (*latviski – c*), proti, šādā secībā *d-t-z*. Mēs tātad redzam, ka vārda

ceļojumā norisinās skaņas pārveidošanās. Vācu valodas skaņai *z* citās valodās atbilst *th*-pakāpe.

Tas nekādā gadījumā nav nekas tāds, kas būtu izspekulēts mākslīgā veidā. Ja gribētu to aprakstīt detalizēti, tad, dabiski, tas būtu jāiztīrā plašāk, bet šī shēma ir tāda, kas atbilst metamorfozes likumskarīgai gaitai valodā.

Ņemat, piemēram, grieķu vārdu *thyra* (*durvis*). Ja jūs lūkojaties uz to kā senu pakāpi, kas ir palikusi tāda no agrākas stadijas, tad nākamajai pakāpei vajadzētu būt tādai, kurā ir *d*. Šo pakāpi jūs atrodat angļu vārdā *door* (*durvis*). Un pēdējai pārveidotai pakāpei vajadzētu pulksteņrādītāju virzienā no *d* nonākt pie *t*. Mums ir augšvācu vārds *Tür* (*durvis*). Un tā varam sacīt: mēs zināmā mērā varam konstatēt senāko valodas ģeoloģisko slāni, kurā vārdu metamorfozes vienmēr ir kādā no šīm pakāpēm. Nākamā metamorfoze ir nākamajā pakāpē. Un tad mēs varam konstatēt trešo pakāpi augšvācu valodā, kas atkal ir nākamā pakāpe.

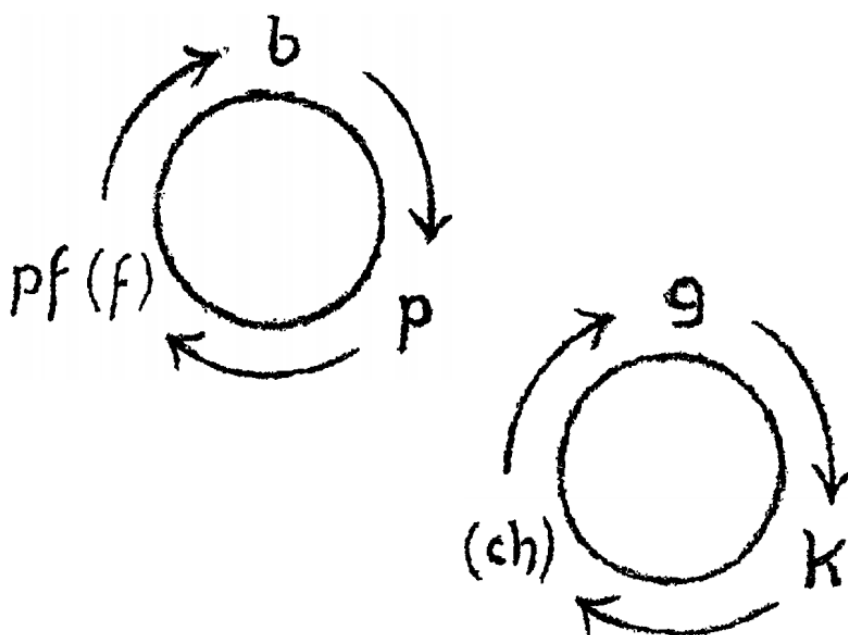
Ja pakāpei, kuru izsaka grieķu valodā, būtu *t*, tad angļu valodā, kas ir palikusi iepakaļ, būtu *th*; augšvācu valodā, kas būtu attīstītāka attiecībā pret angļu valodu, būtu *d*.

Tur, kur augšvācu (literārā vācu valoda) valodā ir angļu *th* atbilstošs *z*, iepriekšējā pakāpē vajadzētu būt bijušam *t*, iepriekšējā grieķu-latīņu pakāpē tur būtu *d*. To mēs varam pierādīt kā kaut ko eksistējošu.

Tātad vārdā, kam, piemēram, otrajā pakāpē, gotu valodā, būtu *t*, tam nākamajā pakāpē tur vajadzētu būt *z*. Ņemsim vārdu, kas te var tikt izmantots jaunās augšvācu valodas attiecībām ar nākamo dziļāko pakāpi gotu valodā, tas ir *Zimmer (istaba)*; gotu valodā, respektīvi tajā pašā pakāpē esošajā seno sakšu valodā *Zimmer (izrunā – cimner)* ir *timbar*. No *z* vajadzētu atgriezties meklējumos pie *t*; es gribu jums parādīt tikai principu, lai jūs varētu paši, paņemot leksikonu, sameklēt šādas lietas.

Tieši tāpat, kā ir pareiza šī secība, tāpat jūs variet bez šā tā cita būtiski metamorfozēta valodā izsekot šim: ja salīdzina vārdus, kuros ir *b*, tad nākamajā pakāpē tas kļūst par *p*, nākamajā pakāpē tas pārvēršas par *pf, ph* vai / un tas atkal par *b*.

Tāpat kā šī, pastāv arī sakarība *g-k-ch (h)* un atkal atpakaļ pie *g*. Arī tam ir atbilstoši piemēri.

Tā ka varam sacīt sekojošo: grieķiski-latīniskais ir saglabājis valodas elementus agrākās metamorfozes stadijās. Tas, kas ir kļuvis par gotisko, ir pacēlies uz vēlāku pakāpi. Daudz no tā, kas tika līdz šai pakāpei, ir saglabājies līdz mūsdienām, piemēram, holandiešu valodā. Pēdējais izrāviens, kas faktiski ir izveidojies 6. gadsimtā pēc Kristus, paceļas vēl vienu pakāpi augšup: tā ir vācu literārās (augšvācu) valodas pakāpe. Tā ka varam sacīt: mums reiz vajadzētu atrast pirmo pakāpi, iespējams, ļoti plaši izplatītu Eiropā, kas, iespējams, sniedzas tikai līdz 1500 gadiem pirms Kristus. Pēc tam mēs atradīsim visu to, kas pārvalda plašus apvidus – izņemot dienvidu apgabalus, kuros saglabājās vissenākā pakāpe – otro pakāpi. Un tad 6. gadsimtā pēc Kristus izkristalizējas augšvācu valodas pakāpe. Angļu, holandiešu valodas paliek agrākajā pakāpē, augšvācu valoda izkristalizējas.

Tagad es jūs lūdzu ņemt vērā sekojošo. Tikai vienu reizi, tā sakot, attiecības, kādas cilvēks izveido ar apkārtējo pasauli, viņam no konsonantiskā veidojot skaņu vārdam – tātad vēl pilnībā no valodas izjūtas veido vārda skaņu – tas pilnīgi piemērojoties apkārtējai pasaulei var notikt tikai vienu reizi. Kad kādreiz mūsu tālie Centrāleiropas valodu senči pirmajā pakāpē, teiksim, šajā pakāpē izveidoja skaņu *z (latviski – c)* zināmiem vārdiem, viņi sajuta: līdzskanīm jātiek pielāgotam ārējām parādībām; viņi izveidoja *z* atbilstoši ār pasaulei. Tālākās attīstības pakāpes

vairs nevar būt izveidotas atbilstoši ārpasaulei. Ja vārds reiz ir radies, nākamās pakāpes tiek pārveidotas iekšēji, tās vairs netiek veidotas no pielāgošanās ārējai pasaulei. Pārveidošana zināmā mērā ir tautas dvēseliskā elementa patstāvīgs veikums. Vispirms kādā pakāpē skaņa tiek izveidota saskaņā ar ārpasauli, tad nākamajām pakāpēm jābūt tikai iekšēji izjustām; tur vairs nenotiek piemērošanās ārējam.

Tātad var teikt: pakāpe, kas saglabājusies grieķu-latīņu valodā, daudzējādā ziņā ir izteikusi to, kāda ir valodu veidojošā elementa sajūta pielāgošanās apkārtējai videi. Nākamā pakāpe, kas izveidojās gotiskajās, seno ģermāņu valodās un tā tālāk, jau ir tālāk par šo tiešo piemērošanos, tās jau veica dvēselisku pārveidošanu. Tas piešķir šīm valodām daudz dvēseliskāku niansi. Tātad pēc pārveidošanas pirmās pakāpes iziešanas valodas elements saņem dvēselisku niansi. Tātad viss, kas mūsu valodas izjūtā ir ienācis tādēļ, ka mēs esam izgājuši šo otro pakāpi, piešķir mūsu valodai subjektivitāti, iekšīgumu.

Tas viss ir lēnām un pakāpeniski izveidojies kopš 1500 gadiem pirms Kristus dzimšanas. Šis iekšīguma veids piederējās zināmiem senajiem laikiem. Saglabājoties vēlākajos laikos, tas viss pāriet vairāk primitīvajā. Tā ka tur, kur tas vēl pastāv mūsdienās, holandiešu un angļu valodā, tas ir pārgājis vairāk primitīvā skaņas izjūtā.

Tad augšvācu valoda apmēram 6. gadsimtā pēc Kristus sasniedza trešo pakāpi. Bet tā ir vēl tālejošāka attālināšanās no sākotnējās piemērošanās, tas ir spēcīgs iekšējs process, kurā augšvācu valoda ir izveidojusies no agrākās pakāpes. Kamēr pacelšanos otrajā pakāpē izraisa dvēseliskais, tad ar trešo pakāpi jau ļoti attālinās no dzīves. No tā izriet vācu literārās valodas savdabīgais, bieži vien dzīvei svešais, abstraktais elements, tas, ko literārā vācu valoda uzspiež vācu dvēselei kā kaut ko tādu, ko daudzi citi cilvēki Eiropā vispār nesaprot. Kur literārās augšvācu valodas elements ir ticis izmantots īpaši plašā mērā, tas ir *Gētes* un *Hēgeļa* darbos, tādēļ tos īsti nevar pārtulkot angļu vai romāņu valodās (spāņu, portugāļu, franču, itāļu, rumāņu, u.c.). Iznāk tikai pseido tulkojumi. Tādi ir jāveic, jo ir labāk, ja lietas tiek atdarinātas, nekā tās vispār netiek atdarinātas. Kas šādos vārdos, kuri visizcilākajā nozīmē pieder vācu literārās valodas organismam, ir ietverts garīgi, ne tikai dvēseliski, to nevar tā vienkārši pārņemt citās valodās. Jo tajās vienkārši nav tādu izteiksmes līdzekļu.

Tātad pakāpšanās otrajā pakāpē ir valodas caurdvēseliskošana no vienas puses, bet arī attiecīgās tautas iekšīguma caurdvēseliskošana ar valodu. Pacelšanās trešajā pakāpē, ko var studēt tieši augšvācu (literārajā vācu) valodā, ir vairāk attālināšanās no dzīves tā, ka ar tās vārdiem var aptvert tādus abstraktus augstumus, kā to, piemēram, ir aptvēris *Hēgelis*, vai zināmos gadījumos *Gēte* un *Šillers*. Tas ir cieši saistīts ar augšvācu valodas pacelšanos trešajā pakāpē. Tā jūs ar augšvācu valodas piemēru redzat, kā tādēļ, ka valodas veidošanās, valodas attīstība zināmā mērā atraisās no piemērošanās ārpasaulei, kā tādēļ, ka tā kļūst par iekšēju, patstāvīgu procesu, progresē tas cilvēciski-individuāli dvēseliskais, kas zināmā veidā attīstās neatkarīgi no dabas.

Tā Centrāleiropas valodas elements ir izgājis cauri stadijām, kurās tas kļuva vispirms dvēselisks, tad garīgs, kamēr pirmajā pakāpē tā bija sava veida instinktīvi animāliska piemērošanās ārpasaulei. Citādi attīstījās tādas valodas kā grieķu un latīņu valoda. Ja apskata tikai šo valodu vārdu formas, tad ir jāsaka: vārdu formas, skaņu formas ir ļoti spēcīgi piemērotas apkārtējai pasaulei. Bet atbilstošās tautas, kuras runāja šajās valodās, nav palikušas pie tā, lai saglabātu šo primitīvo piemērošanos apkārtējai videi. Viņu valodas dažnedažādu svešu ietekmju rezultātā, kuras iedarbojās citādi nekā Eiropā – no Ēģiptes, no Āzijas – ir kļuvušas tikai par ietērpju tām atnestai kultūrai, lielākoties mistēriju kultūrai. Grieķiem un līdz zināmai pakāpei romiešiem tika nodotas Āfrikas un Āzijas mistērijas, un tām bija vara Āzijas un

Ēģiptes mistērijas ietērt grieķu un romiešu valodā. Tā šīs valodas kļuva par ārēju ietērtu tām it kā iepotētām garīgām saturam. Tas bija process, kādu Centrāleiropas un Eiropas ziemeļu valodas neizgāja, ar tām notika cits, tikko aprakstītais process. Tās neuzņēma tā vienkārši garīgo jau pirmajā pakāpē, bet vispirms izveidojās vismaz līdz otrajai pakāpei un jau bija ceļā uz trešās pakāpes sasniegšanu: tikai tad tajās ar jauniem vārdiem kā svešs garīgs elements ielauzās, piemēram, kristietība. Un acīmredzot otrā pakāpe jau bija sasniegta, kad ielauzās tas ķeltu elements, par kuru es šodien runāju. Te tātad mums ir darīšana ar iekšēju valodas pārveidošanos. Tikai tad nāk garīgā ietekme. Bet grieķiski-latīniskajā mums nav darīšanas ar tāda veida valodas pārveidošanos, bet gan ar garīgā ieliešanu pirmajā pakāpē.

Tā ir jāuzmeklē konkrēti, kas īsti nosaka atsevišķo tautu raksturu. Caur šādām lietām atrod kaut ko tādu, kā valodu pārveidošanos un to attiecības ar garīgo dzīvi. Jaunajā vācu literārajā valodā mums pirmkārt ir valoda, kura tādēļ, ka pacēlusies līdz trešajai metamorfozes pakāpei, ir attālinājusies tālu no dzīves. Un tad šajā valodā vēl ir diezgan daudz tādu vārdu, kas ir ienākuši pa visādiem ceļiem, kā ar kristietību no dienvidiem, kā ar sholastiku no dienvidiem, kā ar francisko, spānisko būtību no rietumiem. Visi šie valodas elementi ir ienākuši vēlāk; tagad tie ir augšvācu valodā. Tas viss parāda, kā šī augšvācu valoda ir saauستا no saviem elementiem.

Par kaut ko tādu, kas tiek uzņemts kā svešs elements no kādas citas valodas, nekad nav tādas sajūtas kā par vārdu, par skaņu savirknējumu, kas ir veidots no paša tautas saistībā ar dabu. Sajūtiēt vārdu *Quelle (avots)*. Tas ir vārds, kas tā, kā mēs to varam sajūst, ir tik piemērots tai būtībai, kam tas pieder, ka īstenībā pat grūti iedomāties, ka mēs no savas sajūtošās būtības varētu to saukt citādi. Šis vārds izsaka visu, ko pārdzīvo ar *Quelle (avotu)*. Tā vispār notika sākotnējā skaņu, vārdu un tā tālāk veidošana, ka tie ar līdzskaņiem un patskaņiem bija pilnīgi piemēroti apkārtējai videi. Bet kad jūs dzirdiet tādus vārdus, kā *esence (Essenz)* vai vārdu *kategorija (Kategorie)*, vai vārdu *retorika (Rhetorik)*, vai varat tādā pašā veidā sajūst kopsakarību ar to, ko šis vārds sākotnēji ir nozīmējis? Nē, tauta saņem šādu vārda skanējumu un tai ir jānopūlas, lai uz vārda skanējuma spārniem izveidotu jēdzienu. Cilvēks vispār nevar iziet šo iekšējo pieredzi, kas attēlo saskaņu starp vārda skaņu un jēdzienu, sajūtu. Tajā ir dziļa gudrība, ka raksturotajā augšup un lejup ejošā attīstības gaitā kāda tautas uzņem no citām tautām šādus vārdus, kurus tā nav nepastarpināti veidojusi pati, vārdus, kuriem dzird skanējumu, bet neizjūt kopsakarību ar to, kas tiek tā apzīmēts. Jo vairāk tiek uzņemti šādi vārdi, jo vairāk tautai, kura tos uzņem, rodas nepieciešamība dvēseliskajā dzīvē ņemt palīgā kaut ko īpašu, lai vispār ar to tiktu galā. Vajag tikai atcerēties. Redziet, mēs joprojām sajūtu skaņās varam nedaudz pētīt šo valodas veidošanas spēka pielāgošanos videi, jo tās konkrēti uzrunā cilvēku pieredzi: *Pfui! Tratsch! Traue walle! (Fui! Plāpas! Uzticies burbulim!* – Kā mēs ar to piemērojamies tam, ko gribam izteikt! Un cik atšķirīgi ir, kad jūs tagad skolā mācieties, nemaz negribu nosaukt loģiku vai filozofiju, bet gan vispār kādu mūsdienu zinātni. Tur jums patiesi nāk pretī vārdi, kur jums no dvēseles spēkiem ir jāsauc palīgā pavisam ko citu, nekā to, ko var sajūst, piemēram, ar *Muh (mū)* kā atdarinājumu tam, ko jūs dzirdiet no *govs (Kuh)*. Kad jūs izrunājat *mū!*, tad arī sajūtat tiešo pārdzīvojumu.

Kad jūs dzirdat kādu vārdu no svešas valodas izlokšnes, tad jums patiesi ir jādara kas cits, nekā saklausīt vārda skanējumā to, ko jums vajadzētu saklausīt. Jums ir jāpielieto abstrahējošais spēks, jums ir jālieto tīrais jēdzienu spēks; jums ir jāmacās stādīties priekšā ideāli. Tādēļ tauta, kas kā Centrāleiropas tautas ir uzņēmusi pavisam īpaši svešus elementus, līdz ar šo svešo elementu uzņemšanu ir audzināta ideālās domāšanas spēkam. Un šajā Viduseiropā satiekas divas lietas, ja skatāmies uz vācu literāro valodu: no vienas puses tā savdabīgā subjektivitāte, kas jau ir iekšēja atsvešināšanās no dzīves, kas iestājas līdz ar trešās pakāpes sasniegšanu, un

no otras puses tas, kas ir dots līdz ar nemitīgu svešu elementu uzņemšanu. Līdz ar to, ka sanāk kopā šīs divas lietas, augšvācu elementā ir ticis attīstīts tas visstiprākais ideālais spēks, kas nu reiz ir šajā augšvācu elementā, tā ir iespēja pacelties līdz pilnīgi tīriem jēdzieniem un darboties ar tīriem jēdzieniem. Tā ir bijusi varena audzināšana, kas ir notikusi līdz ar šiem diviem valodas attīstības strāvumiem Centrāleiropas valodu sistēmā. Audzināšana iekšējai bezvārdu domāšanai – kur mēs tiešām progresējam līdz bezvārdu domāšanai – tā ir īpašā mērā radīta Viduseiropā tikko raksturoto faktu ietekmē.

Tās ir lietas, kas izriet tieši no faktiem, un mēs vispār nesaprotam augšvācu valodniecību, ja mēs to neapskatām šādā nozīmē, ja mēs to neapskatām caur skaņu metamorfozēm un caur vārdu metamorfozēm, caur svešu vārdu apgūšanu dažādās pakāpēs. To es jums vēlējos šodien izklāstīt Viduseiropas valodu raksturojumam.

CETURTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 31. decembris

Lingvistiski vēsturiskās parādības kā tautas dvēseles attīstības piemēri. Valodu vēsture un valodu psiholoģija. Valodas attīstības agrākajos laikos cilvēks savās sajūtās pilnībā balstījās skaņā, līdzskaņu skaņās atdarinot ārējos procesus un patskaņos ar tiem saistītās interjekcijas, sajūtu skaņas. Pati runāšana nonāk zemapziņas reģionā, apziņa cenšas notvert domu. Augstākā pakāpē tas pats process, kā senāk ar skaņām un zilbēm, tagad notiek ar vārdiem.

Jūs redzējāt, ka šajos apskatos vispirms svarīgākais ir sasaistīt valodas vēsturiskos momentus ar dvēselisko. Patiešām nevar iegūt nekādu izpratni par valodas veidošanās procesu un arī nekādu izpratni par jebkuras mūsdienu valodas struktūru, ja neiedziļinās dvēseliskajā elementā. Un es vēlos vēl arī šodien – lai dažu nākamo stundu laikā to ilustrētu ar speciāliem faktiem no valodas vēstures – parādīt dažas lietas, kas var vest jūs no valodnieciski vēsturisku parādību izskatīšanas līdz tautas dvēseles attīstībai.

Es gribētu pievērst jūsu uzmanību diviem saderīgiem vārdiem: *Zuber (toveris)* un *Eimer (spainis)*. Ja jūs šodien apskatāt šos vārdus, kas ir seni vācu vārdi, tad no šo vārdu lietošanas variet noprast, ka *Eimer (spainis)* ir trauks, kurā kaut ko nes un kam ir viena vienīga augšpusē piestiprināta osa (*ein – vācu valodā ir viens*); *Zuber (toveris)* ir tas, kam ir divi rokturi (*zwei – vācu valodā divi*). Šāds fakts pastāv arī mūsdienās un tas izpaužas abos vārdos: *Zuber* un *Eimer*. Ja mēs izpētām vārdu *Eimer*, tad varam atgriezties vairāk nekā tūkstoš gadu senā pagātnē: mēs to atradīsim senajā augšvācu valodā vai vēl agrākā stadijā, un atradīsim vārdu *einbar*. Tagad atcerieties, ka es jums minēju skaņu savienojumu *bar*. Tas ir saistīts ar *beran: tragen (nest)*, un savienojoties *ein-bar* ir radies vārds *Eimer*. Tātad mēs to esam skaidri izteikuši, tā ka to var skaidri saskatīt senajās formās, nešana ar vienu rokturi; jo *bar* ir vienkārši kaut kas nešanai. *Zuber* senajā augšvācu valodā nozīmē *zwiebar*, tas ir kaut kas, ko nes *divi (zwei)*, tātad trauks ar diviem rokturiem. Tā jūs redzat, kā mūsdienu vārdi ir radušies no savienojumiem, ko senajās formās mēs atrodam atdalīti, bet ko mūsdienu vārdos mēs vairs nevaram nošķirt.

Līdzīgas lietas varam novērot arī citā valodas materiālā. Pievērsīsimies pāris raksturīgām parādībām. Ņemat, piemēram, vārdu *Messer (nazis)*. Šis vārds ved mūs atpakaļ līdz senaugšvācu vārdam *mezzisahs*. *Mezzi* ar priekšā skanošo *M* skaņu nav nekas cits, kā saistīts ar *ezziy, essen - ezzan*, tā ir *essen (ēst)* senā forma. Bet *sahs, sax* varētu izteikt arī citā izrunā. Jums tikai jāatceras: kad Dienvidvācijā izplatījās kristietība, tad mūki tur sastapās ar senāku trīs dievību godināšanu, no kurām viena bija *Saxnot*; tas ir kara dievs Ziu. *Saxnot* ir salikums dzīvajam zobenam, un *sahs* ir tas pats skaņu salikums. Tā ka vārds *Messer* ir saliktenis vārdam *Essensschwert (zobens ēšanai)*: zobens, ar kuru jūs ēdat.

Interesants ir arī vārds *Wimper (skropstas)*. Tas noved pie vārda *wintbra*. *Bra – die Braue (uzacs)* un *wint* nozīmē *Windende (mājošā)*. Jūs redzat uzskatāmi: mājošā uzacs. Saliktajā vārdā *Wimper (skropstas)* mēs to vairs nenošķiram.

Vēl tikai viens raksturīgs vārds šādiem kopā salikumiem, kur sākotnēji vēl varēja sajūst kopsakarību. Jūs ziniet ne tik reti sastopamo vācu vārdu *Schulze (ciema vecākais)*. Paskatoties senajā augšvācu valodā, mēs atrodam vārdu *sculdheizo*. Tas bija vīrs, pie kura ciemā devās, lai viņš pateiktu, kāds ir parāds, kāda ir vaina, kad kāds pamanīja, ka kaut kas ir apēsts. Vīrs, kuram bija jānolemj, kuram bija jānosauc (*heissen*), kādu vainu ir parādā, tas ir *sculdheizo, Schuldheißer (vainas nosaucējs)*, ir kļuvis par *Schulze (ciema vecāko)*. Es gribu jums dot šos piemērus, lai jūs varētu sekot man, kāda ir valodas attīstības gaita.

Šajā virzienā var novērot arī vēl kaut ko citu. Ņemsim kaut ko tādu, ko vēl viegli var atrast dialektā. Piemēram, Vīnē šis tas no dialektiskā ir saglabājies tīrāk nekā Ziemeļvācijā, kur visu jau agri pārņēma abstrakcijas. Un tas sniedzas pagātnē līdz pat primitīvajai kultūrai, kura aizsniedzas līdz 10. gadsimtam. Ziemeļu kultūrā nav iebīdījies tas, kas no valodu veidojošā gara ir saglabājies Dienvidvācijas apvidos, kur var daudzkārt pamanīt, kā tajā parādās valodas darbības senās formas. Piemēram, ir kāds uzskatāms vārds Vīnē – tas ir *Hallodri*. Tas ir tāds, kurš dara nedarbus, sagādā daudz grūtību, kurš atkarībā no apstākļiem var nodoties izvirtībām, kaut arī ne ārkārtīgi apšaubāmām. *Hallo* norāda uz to, ko viņš darba; tad uz viņa izturēšanos norāda beigu zilbe *ri*. Šī *ri* ir vēl dialektisks pārpalikums no senaugšvācu *ari*, kas centrāaugšvācu valodā ir kļuvis par *aere*, un tad ir pavājinājies jaunaugšvācu valodā līdz beigu zilbei *er*. Tātad ņemat, piemēram, senaugšvācu vārdu: *wahtari*. Tajā arī ir šī zilbe, tajā ir tas, ko Austrijas dialektā sajūt vārdā *Halldori*. Šī parādīšanās dzīvē ar kaut ko, kas ietverts beigu zilbē *ari*, un *wath* ir *Wachen (nomods, sargi)*. Tas, kurš pēc amata ir nomodā, tas ir *wahtari*; centrāaugšvācu valodā tas kļūst par *wahtaere*, tātad vēl ar pilnu beigu zilbi; jaunaugšvācu valodā tas ir *Wächter (sargs)*. Zilbe ir kļuvusi par *er*, kurā tagad mazāk var sajust to, ko varēja sajust zilbē *ari*: nodarbošanās ar kādu lietu. Visos vārdos, kam ir beigu zilbe *er*, tajā vajadzētu just, ja iedziļinās tajā, kas ir saglabājies no senajiem laikiem, šo nodarbošanos ar kādu lietu. Tas, kurš noņem *dārzā (Garten)*, ir *gartenaere*, mūsu šodienas *Gärtner (dārznieks)*. Tajā jūs redzat, kā valoda pūlas skanīgo, gribētos teikt, muzikālo pakāpeniski pārveidot abstraktajā, kurā skaņas pilnais saturs vairs netiek sajūsts, proti, kopsakarībā ar priekšstata vai sajūtas pilno saturu.

Interesants piemērs ir sekojošais: jūs ziniet zilbi *ur* tādos vārdos, kā *Ursache (iemesls)*, *Urwald (pirmatnējais mežs)*, *Urgroßvater (vecvectēvs)* un tā tālāk. Ja mēs atgriezīamies mūsu valodas attīstības divus tūkstošus gadu senā pagātnē, tad tur mums gotiski šī pati zilbe pastāv kā *uz*; ja atskatāmies senaugšvācu valodā apmēram pirms 1000 gadiem, tad tur šī pati zilbe ir kā *ar*, *ir*, *ur*. Pirms septiņsimt gadiem tā vēl joprojām ir *ur* un tāda ir arī mūsdienās. Tātad šī zilbe ir pārveidojusies salīdzinoši nesen. Tikai darbības vārdos (laika vārdos) tā ir pavājinājusies. Mēs sakām, piemēram, izsakot to, kas iepazīstina: *Kunde (ziņa)*. Bet, ja mēs gribam norādīt uz pirmo ziņu, uz to, no kuras nāk šī cita ziņa, tad sakām *Urkunde (rakstiska izziņa, apstiprināta, fakts)*. Tikai darbības vārdos *ur* pavājinās uz *er*, tā ka veidojot darbības vārdu *kennen (zināt, pazīt)*, mēs nesakām, kā tas būtu iespējams, *urkennen*, bet gan *erkennen (atpazīt, izzināt)*; bet zilbei *er* te ir tieši tāda pati nozīmes vērtība, kā zilbei *ur* vārdā *Urkunde*. Ja es kādam dodu iespēju kaut ko darīt, tad es viņam kaut ko *atļauju (erlaube)*; ja es to noteiktā gadījumā padaru par lietvārdu, tad rodas vārds *Urlaub (atvaļinājums)*, ko es viņam piešķiru ar savu *atļaušanu (Erlauben)*. Ir vēl kāds ārkārtīgi interesants veidojums, kas saskan ar šo. Jūs ziniet tādu vārdu: padarīt lauku *aramu (urbar)* (nolīst līdumu). Šis *urbar* ir saistīts arī ar *heran (šurp, klāt)*, padarīt nesamu. *Urbar* ir sākotnējais, padarīt tīrumu nesamu. Te jums ir, gribētos teikt, nozīmes analogija mūsdienās vēl pastāvošā vārdā *ertragen (panest, paciest)*. Kad jūs šodien sakāt: *Ertrag des Ackers (tīruma ienesums, raža)* – tad tas ir tas pats vārds kā *das Urbarmachen des Ackers (tīruma pastrāde) = das erste Ertragnis des Ackers (tīruma pirmā raža)*. Un sākotnēji šo *urbar* arī lietoja tam, ja gribēja pateikt: apstrādāt lauku tā, lai tas kaut ko ienesu, piemēram, savus procentus, savus nodokļus.

Studēt sākuma un beigu zilbes, kas parādās mūsu vārdos, ir vispār ārkārtīgi interesanti. Piemēram, mums daudzos vārdos ir sākuma zilbe *ge*. Tā sasaucas ar pagātnes gotisko *ga*. Gotiskajā *ga* vēl varēja ļoti sajust kopā savilkšanu; *ga* sajūtās nozīmēja savilkt kopā, sabīdīt kopā. Senajā augšvācu valodā tas pārvērtās par *gi* un jaunaugšvācu valodā par *ge*. Ja jums tad ir pa citiem ceļiem veidotais vārds *salle, seile*, un jūs priekšā pieliekat *ge*, iznāk *Geselle (zellis,*

biedrs, palīgs), cilvēks, kurš dzīvo ar tevi vienā istabā, vai guļ vienā telpā (*Saal*): tas tad ir *biedrs* (*Geselle*). *Genosse* (*biedrs*) ir tas, ar kuru kopā kaut ko izbauda (*genießen – baudīt*).

Es vēlos jau pievērst jūsu uzmanību tam, kas raksturīgs visiem šiem piemēriem. Pret vārdu ir jāattiecas citādi, ja tā skanējumā vēl ir tieša sajūta par to, ko tas nozīmē, nekā tad, ja tādas vairs nav. Ja vienkārši izrunā: *Geselle*, jo jau no bērnības varēja pamanīt, ka šis vārds šo vai to nozīmē, tad tomēr ir citādi, ja līdz ar to vēl ir sajūta par zāli (*Saal*) un, izrunājot šo vārdu *Geselle*, vēl ir sajūta par šī vārda saistību ar telpu un diviem vai vairākiem cilvēkiem. Šis sajūtu elements tiek atmests. Līdz ar to rodas iespēja abstrahēties.

Daudzos mūsu vārdos ir, piemēram, piedēklis *lieh*: *göttlich* (*dievišķs*), *freundlich* (*draudzīgs*). Ja jūs šo *lieh* uzmeklējat pirms divtūkstoš gadiem, tad tas ir gotiskajā kā *leiks*. Bet šis gotiskais *leiks*, kas tad senajā augšvācu valodā kļūst par *lieh*, tas ir pirmatnēji radniecīgs ar *leich* un arī ar *leib*; un es jums arī jau teicu, ka *leich-leib* (*burtiski: liķa miesa*) izsaka veidolu, kas paliek pāri, kad cilvēks ir nomiris. *Leichnam* (*liķis*) jau ir tāds tautoloģisks veidojums, kā to apmēram dara bērns, kad ir divi pavisam vienādi skanoši vārdi un tos saliek kopā: *wau-wau, muh-muh* (*vau-vau, mū-mū*), kur nozīme ir noteikta atkarībā. Bet kopā var tikt saliktas arī nevienādas skaņas; un viena šāda salikuma piemērs jums ir vārdā *Leichnam* (*liķis*). *Leich* (*mironis*) faktiski jau ir veidojums, kas paliek pāri, kad cilvēku ir pametis dvēseliskais; bet *nam* ved pie *harn*, un *harn* ir vārds, kas vēl ir saglabājies vārdā *Hemd* (*kreklis*) un nozīmē *Hülle* (*apvalks*); tā ka *Leichnam* (*liķis*) ir veidojums-apvalks, veidojums-kreklis, ko mēs esam nometuši pēc nāves. Tātad ir divas līdzīgas lietas: veidojums- un nedaudz pārvirzīts *Hülle* (*apvalks*), kas ir salikti kopā kā *vauvau*. No šī *leiks, leich* ir radies mūsu piedēklis *-lieh*. Tā ka jūs redzat: kad jūs veidojat vārdu *göttlich* (*dievišķīgs*), tad tam ir jānorāda uz kādu veidolu, jo *lieh* ir *leiks*: veidols. Es te norādu uz veidolu, kas izsaka dievišķo; tātad dievišķi veidots būs dievišķs. To ir īpaši interesanti novērot, piemēram, kad pievērsam uzmanību senam augšvācu vārdam *anagilih*. Tajā vēl ir ietverts *ana* ar dievišķo izcelsmi, un *ana* ir: *nahezu, fast* (*bezmaz, gandrīz*); *gilih* ir veidols. Kas tātad ir *ähnlich* (*līdzīgs*), tas ir tas, kam gandrīz ir veidols. Tas tātad, kad kļūst par jaunaugšvācu literārās valodas vārdu, kļūst par *ähnlich* (*līdzīgs*).

Tieši šajā piemērā jūs varat studēt kaut ko, kas iesākumā nav tīri nav valodas vēsture, bet gan, gribētos teikt, valodas psiholoģija, jo var jums vēl parādīt, kā vārdos dzīvo sajūtu vērtības, bet arī kā šīs sajūtu vērtības cilvēku izjūtās pakāpeniski atdalās, un tas, kas priekšstatu vēl sasaista ar skaņām, kļūst par pilnīgi abstraktu elementu. Es jums demonstrēju priedēkli *ge*, gotiski *ga*. Ja domājat, ka to vēl jūt, šo sadarbību priedēklī *ga*, kas tagad kļūst par *ge*, un to pielieto veidolam, pielieto uz *leich*; tad no sajūtu vēsturiskā aspekta es teiktu: *saskanīgs, sadarbīgs veidols*. Tas tajā dzīvo, kaut arī to neizrunā. *Geleich, gleich* (*līdzīgs*) tātad būtu: saskanīgi veidojumi, sadarbīgi veidojumi, *geleich = gleich*.

Apskatiet vārdu, kas atklāj dažu labu noslēpumu – šodien apskatīsim to tikai no vienas puses – apskatiet mūsu vārdu *Ungetüm* (*briesmonis, nezvērs*). Šis *ü* ir tikai umlauts, pārskana sākotnējam *u*: *Ungetüm*; bet *turn*, ko mēs tur atdalām, saistīts ar senaugšvācu *tuom*, un šis *tuom* ir saistīts ar vārdu *tun* (*darīt, izdarīt*): padarīt, darīt, izveidot attiecības. Visos vārdos, kur šis *turn* ir kļuvis par piedēkli, faktiski vēl var sajūst, ka tie satur kaut ko no sadarbīgām attiecībām: *Königtum* (*karaļvalsts*), *Herzogtum* (*hercogiste*), *Ungetüm*. *Ungetüm* (*briesmonis, nezvērs*) ir tas, kur nerodas nekāds kārtīgi sadarbīgs *turn*: un izdzēs sadarbību; *getum* būtu pati sadarbība.

Mums, kā jūs zināt, ir daudzi vārdi ar piedēkli *ig*: *feurig* (*ugunīgs*), *gelehrig* (*vērīgs*) un tā tālāk. Tas pagātnē saistīts ar senaugšvācu *ac* vai arī *ic*, ar vidusaugšvācu *ag, ig*, un tā faktiski ir reprodukcija tam, kas kā īpašības vārds nozīmē *eigen* (*savs, paša*), tas ir *eig* (*viņa*). Tātad tur, kur parādās piedēklis *ig*, tad norāda uz piederību *eigen*. *Feurig = feureigen* (*ugunīgs = tāds, kam*

ir uguns iekšā). Es jums jau esmu teicis, ka mēs tātad varam novērot, kā caur šādiem savienojumiem savienošanai sekojošiem skaņu struktūras pārveidojumiem seko abstrakcijas process, ko piedzīvo valodas labais gars.

To varētu izteikt šādi: ļoti, ļoti senos kādas tautas valodas attīstības laikos cilvēks savas sajūtas pilnībā izteica ar skaņu. Gribētos teikt: valoda faktiski sastāvēja no diferencētām, komplicētām bildēm līdzskaņu skaņās, kurās atdarināja ārējas norises, tajās sastopamos starpsaucienus, izteiksmes, sajūtas izsakot patskaņu skaņās. Tad valodu veidojošais process turpinājās. Cilvēks zināmā mērā pacēlās ārā no līdzdzīvošanas, no emocionālās līdzdzīvošanas skaņās. Ko viņš tur dara, kas paceļas ārā? Viņš vēl joprojām runā; bet, viņam runājot, runāšana tiek nostumta lejā daudz zemāpzinātākā reģionā, nekā tas bija agrāk, kad priekšstats, sajūta vēl bija saistīta ar skaņas veidošanu. Runāšana pati tiek nostumta lejā zemāpzinātā reģionā. Pa to laiku apziņa mēģina notvert domu. Novērojiet to kā dvēseles norisi. Padarot skaņu kopsakarību neapzinātu, ar apziņu paceļas tai līdz vairs ne tikai skaņā un skaņu kopsakarībā izjustiem priekšstatiem un sajūtām. Tātad mēģina notvert kaut ko, uz ko skaņa gan vēl norāda, bet kas vairs nav tik intīmi kā agrāk saistīts ar skaņu. Šādu norisi var vēl novērot arī tad, kad sākotnējā, gribētos teikt, izšķilšanās no skaņu kopsakarībām jau ir pagājusi, un to pašu, ko agrāk izdarīja ar skaņu kopsakarībām, tagad ir jāizdara ar vārdu kopsakarībām, jo ir jau radušies vārdi, kuros vairs pilnībā nejūt skaņu kopsakarību, kuros skaņu kopsakarība ar priekšstatu kopsakarību vairāk dzīvo pēc atmiņas. Tad augstākā pakāpē ar vārdiem veic to pašu procesu, ko agrāk paveica ar skaņām un zilbēm.

Pieņemam, ka jūs gribētu izteikt kāda noteikta apvidus cilvēku būtību, jūs vēl negribētu nonākt līdz pilnīgai abstrakcijai, tādēļ teiktu, piemēram: *Die menschlichen Wesen Württembergs (Virtembergas cilvēciskās būtnes)*. Tā jūs vēl neteiktu, tas vēl būtu pārāk abstrakti. Mēs vēl nebūtu uzšāvušies līdz, pieņemsim, tik lielām abstrakcijām, kā: *Die Menschen Württembergs (Virtembergas cilvēki)*. Ja to pašu, ko vēlāk izsaka ar šo: *Die Menschen Württembergs*, vēl gribētos tvert konkrētāk, tad teiktu: *Die Bürger und Bauern Württembergs (Virtembergas pilsoņi un zemnieki)*. To saka, domājot to, kas nav ne zemnieki, ne pilsoņi, vai abi, bet kas zināmā mērā lidinās starp tiem. Lai notvertu to, kas lidinās starp abiem, izmanto abus vārdus. Tas kļūst īpaši interesanti un skaidri, kad abi vārdi, kurus izmanto, lai izteiktu vienu jēdzienu, kuru apzīmē tā, ka tam it kā tuvojas no divām pusēm, kad abi vārdi ir atstatu viens no otra, piemēram, kad saka: *Land und Leute (zeme un ļaudis)*. Kad to saka, tad tas, ko grib pateikt ir pa vidu starp abiem un tam tuvojas. Vai: *Wind und Wetter (vējš un laiks (meteoroloģiski))*. Kad jūs to sakāt, jūs domājat kaut ko, ko nevarat izteikt ar vienu vārdu, kas nav ne vējš, ne laika apstākļi, bet ir kaut kas starp tiem, bet ko jūs ietverat izmantojot *Wind und Wetter*.

Interesanti ir, ka valodas veidošanās gaitā šādi salikumi izpaužas tā, ka tie kaut kā aliterē, asonē, skan līdzīgi vai tamlīdzīgi. No tā var redzēt, ka skaņu izjūta, toņu izjūta šajās lietās vēl joprojām iespēlējas. Un, kuram ir dzīvīga valodas izjūta, tas vēl šodien var tādas lietas turpināt, ar līdzīgi skanošo notverot starppriekšstatus, kuriem iesākumā nav tieši apzīmējoša vārda. Piemēram pieņemiet, ka es gribu par cilvēku izteikt kaut ko par viņa izturēšanos, kas viņam piemīt, kas piemīt viņa būtībai. Ja man tas ir šķērslis, izmantot tikai vienu vārdu, kas raksturo cilvēku kā pasīvi dzīvu radību – jo es viņa būtiskās izpausmes, atklāšanos negribu izteikt kā pasīvai būtnei, bet arī negribu paust viņu tikai darbībā, bet gribu darbību atvasināt no viņa būtības – tad es nevaru sacīt: tajā dzīvo (*lebt*) cilvēka dvēsele – tas būtu pārāk pasīvi; es arī nevaru teikt: tajā darbojas, ieaužas (*webt*) cilvēka dvēsele – tas būtu pārāk aktīvi. Man vajag kaut ko, kas ir pa vidu abiem, tādēļ mūsdienās vēl saka: *Die Seele lebt und webt (Tajā skan dvēsele – nezīnu latvisku ekvivalentu izteikumam)*.

Valodu veidojošajam ģēnijam ir daudz tādu lietu. Piemēram, iedomājieties, ka gribas izteikt kaut ko, kas nav ne dziedāšana, ne skanēšana, tad saka *Sang und Klang (dziedāšana un mūzika – tas ir tieši netulkojams vācu sakāmvārds)*. Vai arī grib par viduslaiku dzejnieku izteikt, ka viņš uzstājas ar skaņu un tekstu, to bieži gribēja izteikt, ka dzejnieki uzstājās ar skaņu un tekstu, tad nevarēja teikt: viņi klejoja apkārt un dziedāja – bet gan: *Sie ziehen herum und singen und sagen (Viņi klejo apkārt un dzied un saka – teicēji)*. Tam, ko viņi īstenībā darīja, bija jēdziens, kuram nebija vārda. – Redzat, šādas lietas ir tikai vēlīns auglis tam, kas agrāk notika caur mūsdienās vairs necaurredzamu skaņu kopsakarību. Mēs zināmā mērā ar tādiem sakāmvārdiem kā *Sang und Klang, singen und sagen* veidojam savienojumus, kas senāk tika izveidoti ar skaņu stāvokli, kur vēl pastāvēja kopsakarība starp skaņu stāvokli un priekšstata vai sajūtu elementu.

Ņemat piemēram, lai minētu kaut ko ļoti raksturīgu šajā virzienā, sekojošo: kad senie vāci sanāca kopā un bija tiesas diena, tad viņi šādu dienu sauca par *tagading (Tag – diena, Ding – lieta)*. Tas, ko viņi darīja, bija *ding (lieta)*. Mēs vēl mūsdienās griežam lietas. *ding* ir tas, kas tur notika, kad senie vāci bija sanākuši kopā. To sauca par *tagading*. Tagad paskatīties uz priedekli *ver*; tas vienmēr norāda uz to, ka kaut kas sāk attīstīties. Tātad, kad tas, kas notika *Tagading*, sāka attīstīties, tad varēja teikt: *vertagedingt*. Un šis vārds pamazām un pakāpeniski ir kļuvis par mūsu *verteidigen (aizstāvēt)*; ar nelielu nozīmes pārmaiņu no tā ir radies mūsu vārds *verteidigen (aizstāvēt)*. Un tā jūs redzat, kā šeit skaņu izvietojumā *vertagedingen* norisinās tas pats, kas vēlāk norisinās vārdu ar izvietojumu.

Tā mēs pamazām un pakāpeniski nonākam pie tā, ka priekšstatu dzīve vēl tālāk nokļūst no tīrās skaņu dzīves. Ņemam piemēram kaut ko tādu, kā senaugšvācu *alawari*. Tam būtu nozīme: *ganz wahr (pilnīgi patiesi)*. No tā ir radies mūsu vārds *albern (mulķīgs, negudrs, aušīgs)*. Padomājiet, kādos tautas dvēseles dziļumos jūs ieskatāties, kad ieraugāt, ka kaut kas, kam sākuma nozīme bija *pilnīgi patiesi*, kļūst par *albern (mulķīgs)*, kā mēs mūsdienās izjūtam šo vārdu. Tur vārda *dawart* pielietojumam ir jāiziet caur daudzām ciltīm, kurās pilnīga patiesuma īpašība cilvēkos šķitusi nicināma, kuri ir uzskatījuši, ka viltīgs cilvēks nav *alawari*. Līdz ar to sajūta pārmainās: kurš ir pilnīgi patiesi, nav viltīgs – par to, kas sākotnēji radīja pavisam citu sajūtu; tā *ganz wahr (pilnīgi patiesi)* nozīme pārbīdās uz *albern (mulķīgs)*.

Studējot nozīmes pārmaiņas, mēs varam dziļi ieskatīties valodu veidojošajā ģēnija kopsakarībā ar dvēselisko. Ņemat, piemēram, mūsu vārdu *Quecksilber (dzīvsudrabs)*: tas ir kustīgais metāls. Šis *Queck* ir pilnīgi tas pats vārds, kā, piemēram, *Quecke*, kas arī nozīmē kustīgumu, vai tas pats vārds, kas ir vārdā *erquicken (atspirdzināt)*. Šī skaņu kopsakarība: *queck* un *quick* – ar nelielu skaņu pārbīdi: *keck* – tas sākotnēji nozīmēja: *būt kustīgam*. Tātad ja es kādam pirms 500 gadiem pateiktu: *er ist ein kecker Mensch*, tad būtu izteicis, ka viņš ir *kustīgs cilvēks*, kurš nepalaižas slinkumā, bet ir strādīgs, ņemas. Nozīmei mainoties tas ir kļuvis par mūsdienu vārdu *keck (drosmīgs, brašs)*. Te dvēseliskums vienlaikus ir ceļš uz ļoti nozīmīgu nozīmes maiņu. Tā mēs atrodam vārdu, kas sākotnēji nozīmēja *kühn im Kampfe (drosmīgs cīņā)*. Mums jāatgriežas tikai 500 gadu senā pagātnē, tad šis izteiciens *kühn im Kampfe* tika teikts kā: *frech (nekaunīgs)*. *Nekaunīgs (frecher) cilvēks* senākos laikos nozīmētu: *drosmīgs (kühner) cilvēks*, kurš nekautrējas cīņā doties atbilstoši. Te jums ir nozīmes maiņa. Šī nozīmes maiņa ļauj mums tiešām dziļi ieskatīties dvēseliskajā dzīvē tās attīstībā. Ņemiet senaugšvācu vārdu *diomuoti*. *Deo, dio* vienmēr nozīmē *Knecht (kalps), muoti*, kas ir radniecīgs mūsu vārdam *Mut (drosme)*, bet senāk tam bija cita nozīme, ko mūsdienās mēs varam raksturot tikai sakot: noskaņojums un veids pret ārpasauli vai pret citiem cilvēkiem. Tā mēs varam teikt: *diomuoti* apzīmēja īstu kalpa noskaņojumu, noskaņojumu, kādam ir jābūt kalpam pret savu kungu. Tad ielauzās kristietība. Mūki gribēja cilvēkiem izteikt, kādam noskaņojumam vajadzētu būt pret Dievu un pret garīgām

būtnēm. To, ko viņi gribēja izteikt, viņi varēja tikai sasaistot to ar sajūtu, kāda jau pastāvēja par kalpa noskaņojumu. Tā šis *diomuoti* pakāpeniski kļuva par *Demut (pazemība)*. Reliģijas pazemība ir pēcnācējs kalpa noskaņojumam senajos ģermāņu laikos. Tā notiek nozīmes maiņa.

Un vispār ir interesanti studēt tieši vārdu nozīmes maiņu, vai labāk – skaņu un zilbju kopsakarības, kas ir pieriedzējušas nozīmes pārmaiņas līdz ar kristietības izplatīšanos. Kad romiešu priesteri atnesa kristietību uz ziemeļu apvidiem, ir norisinājušās lietas, kuru sākotnējo nozīmi īstenībā ārēji var pamanīt tikai, ja skatās uz vārdu nozīmes pārmaiņām. Kad senos laikos, kad vēl nebija kristietības, bet pastāvēja izteiktas attiecības starp kungu kārtu un kalpotāju kārtu, kungs gribēja pateikt par kādu cilvēku, kuru viņš bija padarījis par savu kalpotāju, kalpu, kuru viņš bija iekarojis: *Der ist mir nützlich (Viņš ir man noderīgs)*, tad kungs teica: *Der ist fromm (viņš ir bijīgs), ein frommer Mensch (dievbijīgs cilvēks)*. Šis vārds mūsdienās ir saglabājies tikai kā pēdējais atlikums nozīmei – kur tas, izsakoties nedaudz šķelmīgi, atgādina par savu sākotnējo nozīmi: *nützlich sein (būt noderīgam)* tikai izteicienā: *zu Nutz und Frommen (lielākam labumam – tas ir novecojis vācu izteiciens)*. Kad to saka *zu Nutz und Frommen*, tad vārds gan ir salikts kopā ar *Nutzen (labums, noderīgums)*, ar ko sākotnēji šī vārda *fromm* nozīme bija identiska, bet te vēl šķelmīgi tiek norādīts uz noderīguma rašanu. Bijīgais kalps bija tas, kas visvairāk noderēja. Romiešu priesteri arī atrada, ka viņiem vieni noder vairāk, citi mazāk, un visnoderīgākos viņi sauc par *fromm (dievbijīgs)*. Un tā vārds *fromm* ir atnācis raksturīgā veidā, tieši ienākot kristietībai no Romas. Ar *Demut (pzemība), Frommsein (dievbijība)* un citiem tādiem vārdiem jūs varat studēt kaut ko no tiem īpašajiem impulsiem, ar kuriem kristietība no dienvidiem ir tikusi atnesta uz ziemeļiem.

Ir tomēr jāiedziļinās dvēseliskajā, tas ir, iekšējos pārdzīvojumos, ja grib izprast valodu. Tas noteikti pastāv vārda veidojumā, ko es no vienas puses raksturoju kā līdzskanisko elementu, kad ataino to, kas ai ārēja norise, un no otras puses tas ir sajūtošais, interaktīvais elements, kad savas sajūtas pauž, balstoties ārpusaules norisēs. Ņemsim kādu izteikti līdzskanisku būtību valodas izjūtā, jau attīstītas valodas stadijā. Pieņemam, ka cilvēks sajūt šo formu, kuru es te uzzīmēju. Kad pirmatnējais cilvēks sajuta šo formu, tad sajūtās divējādi.

Skatoties no apakšas uz augšu, viņš to sajuta kā iespiestu. Tas pakāpeniski kļuva par tādu skaņu sastāvu, kāds mums ir vārdā *Bogen (loks)*. Kad viņš skatījās uz šo formu no augšas uz apakšu – kā tas var ārēji tikt īpaši izpausts, piemēram, ka es to pēc iespējas izliecu uz augšu (tas tiek uzzīmēts), tad rodas tas, ko es redzu no augšas uz apakšu: tad tas kļūst par *Bausch (vīkšķis, kroka)*. No apakšas uz augšu tas ir *Bogen*, no augšas uz apakšu *Bausch*; šajos vārdos vēl ir jūtams kaut kas no sajūtām. Ja grib izteikt to, kas aptver abus, kas zināmā mērā vairs nepieslejas sajūtai, bet ir vērsts uz ārējo, lai izteiktu visu procesu, tad saka: *in Bausch und Bogen (vācu izteiciens, kas izsaka "viss, viss kopā, neievērojot detaļas, izņēmumus vai atšķirības")*. Šis izteiciens imaginatīvi būtu (norāda uz zīmējumu) norāde, ka skatās gan no augšas, gan apakšas. – To var piemērot arī morālām attiecībām, kad ar kādu noslēdz kādu darījumu, tā ka rezultāts ir apskatāms gan no iekšienes, gan no ārpusē: skatoties no iekšienes tas dod peļņu, no ārpusē skatoties ir pretējais, zaudējums. Kad ar kādu noslēdz darījumu uz peļņu un zaudējumiem, tad

var sacīt: to noslēdz *in Bausch und Bogen ab*, neņemot vērā to, kas tiek atšķirts atsevišķajā apzīmējumā.

Ar to es gribēju jums parādīt, ka izsekojot skaņu stāvokļa attīstībai, bet arī vārdu stāvokļiem, iegūst ainas par tautas dvēseles elementa attīstību, un jūs, ja sekojat kā vadlīnijai šai virzībai no skaņu dzīves konkrētības līdz priekšstatu dzīves abstrakcijai, varat daudz atklāt paši. Jums tikai jāatver parasts leksikons vai jāņem kādi vārdi no sarunu valodas, un jāizseko tiem pēc šādām vadlīnijām. Mūsu skolotājiem es to saku īpaši, ka tas ir ārkārtīgi ierosinoši, stāstījuma vidū pēkšņi norādīt uz šādiem valodas vēstures momentiem, jo tie dažreiz var būt dziļi apskaidrojoši un turklāt ārkārtīgi rosina domāšanu. Bet vienmēr jābūt gatavam, ka, protams, var nomaldīties no pareizā ceļa; tāpēc vienmēr jābūt ļoti uzmanīgam, jo vārdi iziet cauri daudzveidīgām metamorfozēm, kā jūs to tagad redzējāt. Tātad galvenais ir neuzstādīt hipotēzes pēc ārējas līdzības, bet izpētīt visu pēc labākās sirdsapziņas.

Ka jārikojas ļoti apzinīgi, jūs redzēsiet no piemēra, kuru vēl gribu jums demonstrēt. Bija tāds sākotnējs, īsti godīgs vācu vārds *Beiwacht* – kad ļaudis sēž kopā un visi ir nomodā, sargā - *Beiwacht, Zusammenwacht (kopsardze)*. Tas ir viens no vārdiem, kas nav atceļojis kā daudzi citi uz Vāciju no Francijas, bet tas reiz negaidīti ir aizceļojis uz Franciju, kā arī vārds *guerre (karš), die Wirren (nemieri)*. *Beiwacht* senos laikos reiz ir aizceļojis uz Franciju un ir tur kļuvis par *bivouac (karaspēka pagaidu apmetne)*. Un tad tas ir atkal atceļojis atpakaļ reizē ar daudzajiem rietumu vārdiem, kas ir atnākuši pēc 12. gadsimta; tas ir atkal atceļojis atpakaļ un kļuvis par *Biwak (karaspēka pagaidu apmetne, telšu nometne)*. Šis ir sākotnēji vācu vārds, bet tas vispirms ir aizceļojis uz Franciju un atkal atgriezies atpakaļ. Starplaikā tas ir ticis maz lietots. Tātad notiek arī šādas lietas, ka vārdi aizceļo, tad tiem kļūst pārāk smacīgi svešā atmosfērā un tie atgriežas dzimtenē. Tātad var notikt visi iespējamie gadījumi.

PIEKTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1920. gada 2. janvāris

Realitātes izjūta un uztveres izmaiņas valodā. Materiālistiskās pieejas sekas valodniecībā. Valodas maiņas un tās metamorfožu novērošana senākos laikos. Jāizpēta jūtu pasaules transformācijas, ja nevēlas praktizēt materiālistisko valodniecību. Skaņu sastāvs un vārdu sastāvs sākotnēji ir cieši saistīti viens ar otru subjektīvajā pieredzē, tad tie atdalās: skaņu sastāvs nonāk neapzinātajā, priekšstatu krājums - apzinātajā. Pakāpeniska abstraktās domāšanas spēju attīstība.

Pamatojoties uz to, ko jau esmu skaidrojis un lai daļēji apstiprinātu tos pašus faktus, es tagad gribētu sākt ar to, ka tieši valodniecībā materiālistiskās pieejas sekas ir visskumjākās, bet varbūt arī visvairāk acīmredzamās. Tiesa, nevar teikt, ka šādam materiālistiskam skatījumam uz lietām, piemēram, fizikā nav vēl kaitīgākas ietekmes, jo tur tas tiek mazāk pamanīts; bet tam ir visbēdīgākais efekts valodniecībā tāpēc, ka tur to varēja visvieglāk novērst, un tāpēc, ka tur varēja redzēt, kā gars un dvēsele faktiski darbojas valodu veidojošajā gēnijā. Runa būs par to, lai ar šo ieskatu, ko es tādējādi esmu iezīmējis, tuvotos vēl senākiem valodas veidošanās laikiem tā, ka vispirms mācāmies novērot jaunākos laikus; tos jaunākos laikus, kas vēl ir vairāk pārskatāmi, kuros valodas pārmaiņas var izsekot tā, ka caur valodas pārmaiņām un tās metamorfozēm vēl spīd cauri pārmaiņas tautas dvēseles emocijās un jūtās. Salīdzinoši sena jau ir vācu tautas valoda *Minesang* (*seno mīlas dziesmu, mīlas lirikas*) laikos, tātad laikā, ko vēsturiski sauc par bruņinieku laikmetu, bet tas ir tikai tik sen, ka noteiktām lietām literārā izteiksmē vēl var viegli izsekot un tādējādi izskaidrot dažu labu nozīmes izmaiņu. Tomēr tik daudz tajās jau vairs neredz, kā lasot *Homēru*, kur parādās mums mūsdienās kā lamuvārdi skanoši apzīmējumi, kurus sev piedēvē grieķu varoņi. Jo šodien mēs to vairs nevarētu paciest, ka mēs savstarpēji sauktu viens otru par *kazas kuņģiem* vai *ēzeļiem*. Tas norāda uz tiem senajiem laikiem, kad ēzelis vēl bija tik labi ieredzēts, ka varoni varēja nosaukt par ēzeli. Dzīvnieki – tas ir skaidri nolasāms no Homēra dzejojumiem – tajos laikos vēl nebija tā apkrauti ar sajūtu niansēm kā mūsdienās.

Nu, mēs varam nedaudz pacelties līdz izpratnei par šīm lietām, ja sameklējam arī mazāk senus raksturīgus piemērus. Tā mēs varam atrast viduslaiku izteicienu: *Sie klebten wie ein Pech in ihrer Feinde Scharen* (*Viņi pielīpa kā nelaime savu ienaidnieku pulkiem*). Mūsdienās tas mums šķiet komiski, ja par kādu, kurš drosmīgi cīnās kaujā, saka: *Er klebte wie ein Pech* (*viņš pielīpa kā nelaime*), bet šis pielipt-kā nelaimei bija pilnīgi iespējams izteiksmes veids *Minesang* (bruņinieku) laikos.

Un pie *Wolfram von Eschenbach* mēs varam atrast vēl vienu raksturīgu izteicienu, kas jums parāda, ka tolaik, pirmkārt, vēl daudz vairāk pievērsa uzmanību uzskatāmajam, bet otrkārt pastāvēja zināmas sajūtu nianses par zināmām norisēm un lietām, kas mūsdienās šādas norises un lietas padara par nicināmām. Tātad, kad *Wolfram von Eschenbach* nopietnā veidā attēlo kādas hercogienes satikšanos ar vīriešu kārtas personu, viņš saka: viņas parādīšanās ielauzās šīs personas acīs un caur acīm sirdī *kā ziemziede (velnarutks) caur degumu (wie eine Nieswurz durch die Nase)*. Tas ir uzskatāmi, jo ziemziedes smarža plūst ļoti uzskatāmi, varētu teikt, pat ļoti saožami caur degunu; bet mūsdienās mēs tā nesacītu. No tā jūs redzat, kā ir mainījusies sajūtu pasaule, un šīs sajūtu pasaules pārmaiņas vajadzētu studēt, ja negrib nodarboties ar materiālo valodniecību, materiālo valodas zinātnei.

Kādam jaunākam dzejniekam, kā jūs ziniet, tika vēl atvēlēts par kādu cienījamu sieviešu kārtas personu pateikt: *viņa izskatījās kā pilnmēness* (*Sie blickte wie ein Vollmond drein*). Mūsdienās šo

viduslaikos tik bieži lietoto izteikumu vairs nepiedotu. Ja jūs, līdzīgu jūtu pārņemts, kādai dāmai pateiktu: *jūs man izskatāties kā pilnmēness*, tad mūsdienās tas vairs nepiederētu iespējamai sarunvalodai; bet viduslaikos Mēness mīlīgums, Mēness maigums bija galvenais tautas dvēselei. Tieši tādēļ to, kas tik ļoti patika dāmas izskatā, viņas sejā, salīdzināja ar pilnmēnesi.

Gottfried von Straßburg savā „Tristanā” pilnīgi nopietni runā par *salīmētu mīlestību (geleimte Liebe)*, *salīmēta mīla* ir tāda, kas ir tikusi šķirta, bet tad atkal sagājusi kopā. Viņš runā arī par ievainoto pielipšanu kaujas laukumā. Mūsdienās tas skanētu aizskaroši. Un kad viduslaikos saka: *Die kaiserlichen Beine eines Menschen (cilvēka ķeizarkājas)*, lai aprakstītu viņa kāju cienīgo novietojumu, vai arī, kad saka: *Die kaiserliche Magd Maria (ķeizarkā jaunava Marija)*, tad mums tas šķiet kā būtiskas pārmaiņas sajūtu pasaulē.

Es minu jums šos piemērus tā iemesla dēļ, lai jūs pievērstu uzmanību, kā izpaužas šī pārmaiņa sajūtu niansēs mazāk pamanāmās jomās. Tā, kad viduslaikos vēl tika runāts par *krankem Schilfrohr (slimām niedrēm)*. Kas ir *slimas niedres? Krank (slims)* ir tikai rotājošs īpašības vārds tiešām garām niedrēm. Un tas nemaz nav tik sen, kad *krank*, kad to izrunāja, nenozīmēja vispār neko citu kā *schlank (slaidis, smuidrs)*. Ja tajos laikos kāds būtu nosaukts par *krank (slimu)*, tad ar to būtu domāts, ka viņš ir liels, slaidis cilvēks. Tas nebūtu bijis domāts mūsdienu nozīmē, ka viņš esot *slims*. Ja gribēja izteikt to, tad bija jāsaka, ka viņš esot *süchtig (slims, ar tieksmi uz atkarībām)*, kuru ir ķērusi kāda kaite. Tolaik vārds *krank* nozīmēja *slaidis*. Padomājiet vien, kas tur ir noticis! Pamazām ir pārņēmusi sajūta, ka tas ir kaut kas necilvēcisks ar cilvēku, ka viņš ir slaidis. Tika pieņemta sajūta, ka cilvēkam ir normāli nedaudz nebūt slaidam. Pa šo apkārtceļu ir radies skaņu kopsakarības savienojums *krank* ar *süchtigsein*, nebūt-normāli-organizētam. Tātad vārds pieņem zināmu sajūtu niansi, kaut agrāk tam bija pavisam cita sajūtu nianse.

Tas nav nemaz tik senos laikos, kad kāds krodzinieks varēja gūt labus ienākumus, ja viņš piedāvāja un reklamēja *elenden Wein (nozēlojamu vīnu)*. Tātad krodzinieks varēja teikt un izziņot visā ciemā: pie manis var dabūt *nozēlojamu vīnu*. *Elend (posts, nelaime)* te ir gandrīz tas pats vārds, kas mūsdienu *Elend*. Šo vārdu izskanām ar seno sajūtu niansi jūs vēl atradīsiet tikai dialektā, kur zināmi ciemi, kuri atrodas tālu nomalē pie robežām, tiek saukti par *das Elend (nomale)*, *Elenddörfer (nomaļie ciemi)*. Piemēram, Štīrijā manā laikā vēl teica: *der Mann ist aus dem Elend (tas vīrs ir no nomales)*, un ar to domāja, ka viņš ir no kādas vietas pierobežā. – Un dažiem ciemiem joprojām ir saglabājies nosaukums *Elend*. Šis apzīmējums tikai ir iespraucies no tāienes; jo *elender Wein (pierobežas vīns)* nozīmēja *ausländischer Wein (ārzemju vīns)*, un *Elend* ir *das Ausland (ārzemes)*, tā ka krodziniekam – vismaz līdz 1914. gadam – piedāvājot, piemēram, franču vīnus, veikali varētu veikties ļoti labi, ja viņš piedāvātu *elende (mūsdienās – nozēlojamus, senāk – ārzemju) vīnus*. Tātad te mums ir nozīmes maiņa, kas bija arī ar vārdu *krank (mūsdienās – slims, senāk – slaidis)*.

Dzejnieks *Geiler von Kaisersberg* runā kuriozi – ja sameklēsiet viņa darbos, būs saprotamāk – par *glītu, jauku dievu (hübschen Gott)*. Mūsdienās mēs tā vairs nesacītu. Ar to viņš domāja labvēlīgu dievu. Vārdā *hübsch (glīts, jauks)* tolaik mēs atrodam izjūtu niansi, ko mūsdienās mēs saistām ar vārdu *wohlwollend (labu vēlošs)*. Mūsdienās varam reizēm vēl dzirdēt izteicienu – jo šādas lietas ir saglabājušās kā atlikumi - *ein ungehobelter Mensch (neaptēsts cilvēks)*. Jūs sapratīsiet šo vārdu, ja Lutera darbos lasīsiet, ka pravieši *aptēsa, noēvelēja, nomizoja (hobeln)* cilvēkus. Pravieši aptēsa cilvēkus, tas ir, viņi tika sagatavoti. Tātad te mums vēl ir jutekliski uzskatāmi, kā ēvelēšana ir saistīta ar sagatavošanu.

Ar šiem piemēriem mēs esam aizdevušies diezgan tālā pagātnē. Bet paskatīsimies vēl uz kaut ko tuvāku. *Lesings*, kurš nedzīvoja pārāk sen, reiz gribēja izteikt – ko mūsdienās no viņa vārdiem var jau pārprast – ka ir daudzas lietas, pret kurām var sajust patiesas simpātijas, bet kas vēl

nepaceļas līdz skaistuma raksturam, tādēļ nav mākslas priekšmets. Un šo patiesību viņš izsaka tā, ka raksta: *Vieles von dem Anzüglichsten kann nicht Gegenstand der Kunst sein* (Daudz no pievilcīgā nevar būt mākslas priekšmets. *anzüglich* – burtiski no vācu valodas: *divdomīgs, zīmīgs, dzēlīgs, suģestējošs, netikls?*). Kad mēs to lasām mūsdienās, tad varam iedomāties, ka vārds *anzüglich* Lesingam nozīmē to pašu, ko tas nozīmē mūsdienās; bet no visas kopsakarības izriet, ka mēs domātu to pašu, ko viņš, ja sacītu: Daudz no *Anziehendsten* (*pievilcīgā, valdzinošā*) nevar būt mākslas priekšmets. – Tātad te mums atkal ir sajūtu nianse pārmaiņa, tā ka to, ko mēs mūsdienās apzīmējam kā *valdzinošāko* (*Anziehendste*), Lesings vēl ir apzīmējis kā *Anzüglichste* (*divdomīgāko*). Mūsdienās mēs ar to apzīmējam kaut ko būtiski citu.

Ir interesanti izsekot, cik komplicētā veidā īstenībā notiek šāda nozīmes maiņa. Pieņemsim: vārdu *krank* (*mūsdienās – slimis*), kas agrāk nozīmēja *schlank* (*slaidis, smuidrs, šmaugs*), tātad varēja pielietot arī niedrēm; *slimas niedres* ir niedres, kas ir šmaugas un tādēļ mazāk noderīgas lietošanai nekā īsas, resnas niedres. Pamazām sajūtu nianse ir mainījusies tā, ka vārds *krank* ir ieguvis savu mūsdienu nozīmi; taču jau atkal kaut kas ir mainījies. Jo *Adelungs*, kurš ir dzīvojis starp to laiku un mūsdienām, *Adelungs* saka, piemēram, ka vajagot izlabot *gekränkte* (*aizvainotus*) kuģus. Tas šķiet nedaudz komiski vai vismaz tā, ka ir zināms, ka runātājs ir jokdaris, ja viņš runā, piemēram, par *gekränkten* (*aizvainotu*) pulksteni; bet tolaik tas bija kaut kas pašsaprotams, ka pa to laiku mainījušos vārdu *krank* pielieto arī neorganiskām lietām. No tā jūs redzat, ka *krank* sākotnēji bija saistīts ar tēlu, veidolu, un tikai vēlāk pakāpeniski tajā ir ieslīdējusi mūsdienu nozīme. Bet tad tas, kas tas bija agrāk, tika pilnīgi atmests, un tas ieguva pilnīgi jaunu nozīmi, kamēr dzirdot par *gekränkten* (*aizvainotiem, apbēdinātiem*) kuģiem mēs vēl varētu domāt tur skanam agrāko nozīmi. Tiešā emocionālā vārdu sajūta arvien vairāk un vairāk tiek atmesta. Pat *Gētem* – jo viņš daudzējādi ir atgriezies pie valodu veidojošā ģēnija valdīšanas – ir atrodama skaidra vārdu izjūta tur, kur mēs to vairs skaidri nejūtam. Piemēram, ņemiet vārdu *bitter* (*rūgts, sūrs*). Mums šodien tas ir apzīmējums tīri subjektīvam pārdzīvojumam, garšas pārdzīvojumam. Un ar to, kas senos laikos bija uzskatāms un no kā vārds *bitter* ir atvasināts, mēs mūsdienās savās sajūtās parasti vairs nesaistām: ar *beißen* (*kost*). Bet tas ir saistīts ar *beißen*: kas garšo *bitter* (*rūgti*), tas īstenībā mums iekož. Gēte to vēl jūt un runā par *bitteren Schere der Parze* (*likteņa dieviešu rūgtajām šķērēm*): tās ir likteņa dieviešu *beißende* šķēres, kas kož! Cilvēki mūsdienās jau ir tādi abstraktoņi, ka saka: dzejnieka brīvība – kad uzduras šādam vārdam. Bet tā nav nekāda dzejnieka brīvība, bet gan tas ir radies no pilna iekšējā pārdzīvojuma. Gēte arī vēl nedzīvoja laikā, kad deviņdesmit deviņi procenti no tā, kas tiek sadzejots, ir par daudz. Viņš attiecībā pret valodu jutās – un tas ir jāpatur prātā daudzos viņa darbos – iekšēji vēl daudz dzīvīgāks nekā to šodien spēj kāds cilvēks, kas vienkārši ir guvis tikai ārēju izglītību. To jūs savukārt varat sajust, kad atrodat Gētes vārdus: *Ein Ecce homo gefiel mir wegen seiner erbärmlichen Darstellung* (*Šis Ecce homo man patika nožēlojamā izskata dēļ* – «*Ecce homo – lūk, cilvēks*» teica *Poncijs Pilāts* par Jēzu, kad *Viņš tika sists krustā*). Šķiet, ka neviens cilvēks mūsdienās to neuztver citādi, kad tā runā, ka runa ir par *sliktu* (*schlechte*) izskatu. Bet Gēte grib pateikt, ka ar šo izskatu tiek izsaukts mūsu dziļākais žēlums. Mums tātad būtu jāsaka pilnīgi abstrakti: *Ein Ecce homo gefiel mir wegen seiner Erbarmen herausfordernden Darstellung* (*Šis Ecce homo man patika dziļāko nožēlu izsaucošā izskata dēļ*). Bet Gēte vēl teica: *Ein Ecce homo gefiel mir wegen seiner erbärmlichen Darstellung*.

Pirms vēl ne tik ilga laika kādu cilvēku, kurš gāja pa ielu un labprāt uzrunāja bērnus, nabagus un ar viņiem parunājās, kurš nebija augstprātīgs, neuzskatīja sevi par augstāku, kad viņam izteica atzinību, varēja sacīt: *Du bist ein niederträchtiger Mensch* (*Tu esi zemisks cilvēks*). Tas bija iespējams līdz 18. gadsimta vidum. *Zemisks* (*niederträchtiger*) cilvēks tiem laikiem bija *laipns, vēlīgs* (*leutseliger*) cilvēks: viņu slavēja, no zināma skatpunkta tāds bija pelnījis visaugstāko

uzslavu. – Nedomāju, ka mūsdienās vēl daudzi cilvēki sasaista ar to pamatīgu apjēgu, kad lasa 18. gadsimta rakstos par *ungefährlichen* (*neapdraudētu*) skaitli. Mūsdienās mēs teiktu tikai: skaitlis, kas *ungefähr* (*aptuveni*) ir pareizs. – *Approximative* (*aptuvenus, aproksimatīvs*) skaitlis, to sauca tolaik par *ungefährliche* (*drošu, neapdraudētu*) skaitli. – Un ko vairums cilvēku mūsdienās domā, kad atrod vēl visur un plaši 18. gadsimtā sastopamo izteicienu: *unartige* (*neaudzinātas, nerātnas*) plūmes? *Unartige* plūmes ir tās, kuras neuzrāda visas tipiskās kādas šķirnes pazīmes, kuras ir īpašas, kuras izkrīt no savas šķirnes; tās ir *unartige* (*nekārtīgas, neaudzinātas, nerātnas*) plūmes. Tikai iegūstot sajūtu, ka šādas pārmaiņas notiek, mēs saprotam citas lietas, kuras savas pārmaiņas nenes tā uzkrītoši uz pieres. Piemēram, mūsu vārds *schwierig* (*smags, grūts sarežģīts*). Jūs zināt, ar kādu sajūtu niansi to lieto. Agrāk to lietoja tikai tad, kad apzinājās, ka grib pateikt: *voller Schwären, voller Geschwüre* (*pilns ar augoņiem, pilns ar čūlām*). Tātad, ja par kādu lietu teica *smaga* (*schwierig*), tad ar to gribēja izteikt sajūtu: tas izraisa *čūlas* (*Geschwüre*). Tas tiek izpausts ļoti uzskatāmi un dzīvīgi, un tas ir saistīts ar izteicienu *schwierig* (*smags, grūts*).

Šādas lietas, kuras ir pilnīgi izkrikušas no tagadējās sajūtu nianse un kuras pierāda, cik aplami rīkojas, kad ķeras pie spriešanas par valodu kā pedants un grib izdarīt secinājumus, nezinot valodas metamorfozes faktus, var parādīties arī izloksnēs. Ja kādu cienā ar pusdienām, kurās ir vairāki ēdieni, tad mūsdienās var teikt: neēdiet pārāk daudz no šī ēdiena, jo vēl būs citi ēdieni, kam arī vēl jāpietaupa apetīte. Mūsdienās var teikt: Lūdzu neēdiet par daudz, vēl būs citi labi ēdieni. – Bet ir vēl kāda cita vācu valodas izloksne, kur var teikt: *Iß von dieser Speise nicht zuviel, es gibt noch etwas hintenauf* (*Neēdiet pārāk daudz šī ēdiena, vēl nāks kaut kas aiz tā pa virsu*). Cita izloksne ļauj pateikt: *Ach, das sind gute, liebe Kinder, die schlachten sich* (*Ah, tie ir labi, mīļi bērni, viņi viens otru apkauj*). Tas nozīmē: viņi nav izsītušies no labā bērna tēla (*aus der Art geschlagen*), viņi ir labi un kārtīgi, viņi *schlachten sich* (*iekļaujas, nevis apkaujas*). Tieši šāds piemērs, kā: *das sind gutartige Kinder, die schlachten sich* (*tie ir labi bērni, viņi iekļaujas*), norāda mums uz dzīvīgu kopdzīvi starp sajūtu un ārēji uzskatāmo valodas izjūtā.

Dažreiz tas kādam ir ārkārtīgi svarīgi. Gētes darbos ir kāda vieta sarunā, kuru viņš vēlākos gados ir izmantojis, lai raksturotu savu darbu pie «Fausta». Šī vieta «Fausta» komentētājiem ir spēlējusi ārkārtīgi lielu lomu. Gēte reiz, jau būdams pavisam vecs vīrs, lai raksturotu savu darbu pie Fausta, teica, ka tas tomēr esot kaut kas tāds, kas *wenn seit über sechzig Jahren die Konzeption des «Faust» bei ihm jugendlich von vorne herein klar, die ganze Reihenfolge hin weniger ausführlich vorlag* (*ja vairāk nekā sešdesmit gadus "Fausta" koncepcija viņam bija skaidra no paša sākuma, bet visa secība nebija tik detalizēti zināma*). Daudzi «Fausta» komentētāji no tā ir secinājuši, ka Gētem «Fausta» plāns bija gatavs jau kā jaunam cilvēkam, ka viņam koncepcija par «Faustu» *von vornherein* (*no paša sākuma*) jau bija skaidra, un ka vēlākais ir tikai sava veida izpildījums. Un tā no šīs vietas interpretācijas ir nācis daudz nevajadzīga un nepatiesa attiecībā uz viņa darbu pie «Fausta» raksturojuma. Šī vieta var tikt pareizi saprasta tikai, kopš *Fresenius* ir publicējis, kādu nozīmi zīlbu salikumam *von vorne herein* (*no sākuma*) ir piešķīris pats Gēte. Man tas bija īpaši interesanti, jo es strādāju ar *Fresenius*. Viņš, kad bija kaut ko atklājis, gadu desmitiem nevarēja izstrādāt šo lietu. Tādēļ es spiedu viņam publicēt to, jo tas ir ļoti svarīgi, kas viņam par to ir sakāms. Var visas vietas, kur Gēte ir lietojis vārdus *von vorne herein* (*no sākuma*) apskatīt kopā: viņš to nekad nav lietojis citādi, kā tikai telpiski. Kad viņš saka, ka esot grāmatu izlasījis *no sākuma*, tad tas nenozīmē neko citu, kā kā viņš ir izlasījis tikai šīs grāmatas *pirmās lappuses*. Un tā var skaidri pierādīt, ka jaunībā viņš ir skaidri izveidojis koncepciju tikai «Fausta» pirmajām ainām. Tātad šeit vienkārši vārda lietošanas pareiza sapratne norāda uz Gētes darbu, un jūs redzat tieši šī vārda lietošanā, kā mums ir kļuvis abstrakts tas, ko viņš uzskatīja par telpisku. Izteicienu *von vorne herein* (*no sākuma*) viņš

vienmēr lietoja uzskatāmi, telpiski. Tā liela daļa no tā, kas padara Gētes darbus tik pievilcīgus, balstās tajā, ka viņš atgriezās pie sākotnēji valodu radošā gēnija kvalitātēm. Un, ja mēģina no Gētes valodas tikt līdz Gētes dvēselei – kamēr mūsdienu pētnieki to dara tikai materiālistiski – arī tajā var rast svarīgus pieturas punktus valodas zinātnes atmaterilizēšanai. Ir labi šādās lietās arī meklēt padomu.

Mums vairs daudzās lietās nav to valodas kopsakarību, kuras izpauž sākotnējo sajūtu nianšu un skaņu stāvokļa kopsakarību. Dažreiz tas vēl ir saglabājies dialektos; tajos ir arī tas, kas izpauž uzskatāmo. Piemēram, jūs varat atrast, mazāk rakstu valodā, bet bieži šur un tur dialektā izteicienu: *unter den Arm greifen* (*paņemt zem rokas*). Tas vienkārši nozīmē palīdzēt kādam, kurš ir bezpalīdzīgs. Kāpēc? Jo jaunāki cilvēki vecākiem, kuri vairs nevar tik braši paiet, piedāvā roku, paņemt viņus zem rokas un atbalsta. Šī ļoti uzskatāmā norise ir tikusi pārnesta uz palīdzības sniegšanu vispār. Tāpat, kā teica *man wischt sich den Nachtschlaf aus den Augen* (*izslauka nakts miegu no acīm*), tāpat palīdzēšanai izvēlējās atsevišķu konkrētu norisi, ar ko uzskatāmi izteica abstraktāko. Dažreiz tad valodas labais gars vairs nebija spējīgs noturēties pie uzskatāmā; tad tas dažreiz no vienas puses paturēja uzskatāmo, bet no otras puses to atmata. – Jums mūsdienās vēl ir vārds *lauschen* (*vērīgi klausīties*) noteiktam klausīšanās veidam. Austriešu dialektā arī vienkāršu klausīšanos apzīmē ar vārdu, kas vēl ir radniecīgs šim vārdam *lauschen*, tas ir: *losen*, un Austrijā kādam, no kura grib, lai viņš ieklausās, nesaka vienkārši: *hör einmal* (*nu paklausies!*), bet gan saka: *los amolf*. *Losen* ir maz aktīva klausīšanās. Izveidojusies sarunvaloda paturēja *lauschen*. *Losen* ir radniecīgs, kas sajūtās norāda uz vājāku aktivitāti. Vārdā *losen* var vēl sajust to ložņājošo, kas izpaužas slēptā noklausīšanās; un savā ziņā pat *Losen* jau ir pārgājis uz neatļautu noklausīšanos. Piemēram, ja kāds noklausās pa atslēgas caurumu, vai kāds noklausās, ko divi citi runā, kas nav domāts viņam, tad saka, ka viņš ir *gelost*.

Tikai, kad ir sajūta par šādu skaņu stāvokļa emocionālo pusi, var pakāpeniski pāriet pie elementāro skaņu, patskaņu un līdzskaņu izjūtas attīstīšanas. Tā austriešu dialektā ir kāds vārds, ko izrunā: *Ahnl*; tā ir lielmāte, *die Ahnl*. Jūs taču to zināt? *Die Ahnfrau* (*ciltsmāte*) ir nedaudz vispārīgāk. *Die Ahnl*, tur jums ir *die Ahne* (*ciltsmāte, sence*) savienota ar burtu *l*. Tur vienkārši *Ahn* ir sasaistīts ar *l*. Lai saprastu, kas te īstenībā valodiski parādās, ir valodiski jāpaceļas līdz tam, lai šo *l* sajustu kā līdzskani. Jūs to jūtat, kad sajūtat piedēkli *lieh*, par ko es teicu, ka tas ir radies no *leih*. Tam ir kaut kāda saistība ar sajūtu, ka kaut kas apkārt pārvietojas, ka valodā ir jāatdarina šo apkārt pārvietojšanos. *Ahnl* ir persona, kura izskatās veca, bet atstāj iespaidu, ka ir kustīga veca: ir jāieskatās sejā, lai ieraudzītu grumbas. Tā jūs redzat, cik raksturīgi ir izmantots *l*.

Ņemiet vārdu *schwinden* (*izzust*). *Schwinden, hingehen* (*izzust, aiziet*), lai vairs netiktu redzēts; padarīt kaut ko *aizejošu*, lai tas vairs nebūtu redzams. Tagad ņemat nevis *Hingehen machen, daß es nicht mehr gesehen wird* (*aizsūtīt prom, lai vairs nebūtu redzams*), bet gan: *Ich will so ein bißchen mogeln beim Hingehen machen* (*es gribu tā nedaudz blēdīties aizejot*); es gribu izveidot kaut ko, kas tomēr te paliek, kas tāpat neizsaka patieso, patiešām izzušanu: tad es jūtu šo apkārt kustēšanos – te tas ir *l* – un tā rodas vārds *schwindeln* (*reibt, mānīties*). To ir izdarījis *l*, un jūs varat precīzi sajust, kāda vērtība sajūtās ir šādam *l*, kad pāriet no *schwinden* uz *schwindeln*. Jūs sajūtīsiet eiritmiju kā kaut ko pašsaprotamu, ja iedziļināties šādās lietās. Jūs jutīsiet, kā eiritmija atgriežas pie sākotnējās cilvēka radniecības ar to, kas ir ietverts skaņās, kad to jāizpauž bez skaņām, tikai ar kustībām. Ja jūs kaut ko tādu sajūtat, tad varēsiet arī precīzi sajust, kā, piemēram, tādā patskanī kā *u* ir kaut kas, kas saspiežas kopā, saslēdzas kopā. Paskatieties uz *u* eiritmijā, tur ir šī saspiešanās kopā, saslēgšanās kopā, un tad jūs teiksiet: vārdā *Mutter* (*māte*), ar ko parasti saslēdzas, saplūst, ir neiespējami, ka pirmajā vietā būtu *a* vai *e*. Nav iedomājams,

ka kāds teiktu *Metter* vai *Matter*. *Mater* tikai apliecina, ka tā jau ir novājināta valoda, kurā tāds vārds parādās; sākotnēji ir *Mutter*.

Ar to visu es jums norādu uz valodas labā ģēnija ceļu, kas, kā es reiz jau teicu, uzslēja bezdibeni starp skaņu un priekšstatu. Sākotnēji tie abi ir intīmi saistīti viens ar otru cilvēka subjektīvos iekšējos pārdzīvojumos; tad tie nošķiras. Skaņu sastāvs noiet lejā zemapzinātajā; priekšstatu stāvoklis iet augšā apzinātajā. Un daudzas lietas, kas vēl tiek sajustas tur, kur sākotnēji dzīvoja kopā ar ārējiem faktiem, līdz ar to tiek atmestas. Un, ja mēs atgriežamies valodas attīstības senatnē, tad vispār atrodam raksturīgo, ka valodas attīstības sākotnējās formas mūs pilnībā izved faktiskajā, ka valodas veidošanās primitīvajās pakāpēs pastāv smalka faktu un realitātes izjūta; ka ļaudis, kuri dzīvoja tajā pakāpē, ļoti cieši dzīvoja kopā ar to, kas ir un kas norisinās lietās. Tajā mirklī, kad šī iekšējā kopdzīve beidzas, realitātes maņa zināmā mērā aizmiglojas, un ļaudis dzīvo nereālajā, kas savu izpausmi rod valodā. Sākotnējā indoģermāņu valodā, tāpat kā latīņu valodā, ir trīs dzimtes, tāpat kā arī mums vācu valodā vēl ir trīs dzimtes. Tās sajūt kā kaut ko atšķirīgu: vīriešu, sievietes, nekatrā (lietu dzimte). Franču valodā vēl ir tikai divas dzimtes, angļu valodā tikai viena dzimte, kas apliecina, ka tā ir valoda, kas kā valoda realitātes izjūtu ir, gribētos teikt, atmetusi grandiozi, kas lidinās virs lietām, bet vairs nedzīvo iekšā faktos. Tas vēl bija kaut kas elementāri gaišredzīgs tajā cilvēces attīstības pakāpē, kad vārdiem tika izveidotas dzimtes; tolaik vēl lietās sajuta kaut ko no tajās esošā dzīvīgi-garīgā. Tā senākajās indoģermāņu valodu formās nekad nevarētu rasties *der Sonne (Saulis)* un *die Mond (Mēnese)* – kas tikai vēlāk ir ticis pārveidots par *die Sonne (Saule)* un *der Mond (Mēness)* – ja tās elementārās būtnes, kuras dzīvo Saulē un Mēnesī, nebūtu sajustas kā brāļi un māsas. Senatnē sajuta: Saule ir brālis, Mēness ir māsa – šodien ir pienācis laiks, kad esam nokļīduši pretējā – tolaik dienu sajuta kā milža Norvi dēlu un nakti kā meitu. Tas pilnībā balstījās primitīvā gaišredzīgā uzskatā. Zemi nesajuta tā, kā to sajūt mūsdienu ģeologi; viņiem visiem, dabiski, ir iemesls lietot nekatro dzimti: īstenībā viņiem būtu jāsaka *das Erde (Zeme – nekatrā dzimtē)*. Mūsdienu cilvēks vairs nesajūt, kā Zeme faktiski ir *Gaja*, kurai vīrišķais ir *Uranos (Urāns)*. Bet to vēl sajuta apvidos, kuros sākotnēji sāka veidoties ģermāņu valoda. – Citādi tās bija vismaz sajūtu nianšes, kas izcēlās no kopdzīves ar ārpasauli, kas deva pamudinājumu dzimumu apzīmējumiem, dzimumu raksturojumam. Tā ziloni sajuta kā spēcīgu, peli kā vāju. Tā kā vīrietis tika sajūts kā spēcīgs un sieviete kā vāja, zilonis ieguva vīriešu dzimti un pele ieguva sievietes dzimti. Koki mežā visbiežāk ir sievietes dzimtē, jo pirmatnējai izjūtai tie bija sievišķo dievību mājas, mājokļi. Ka pastāv nekatrā dzimte līdzās vīriešu un sievietes dzimtei, tam īstenībā ir ārkārtīga nozīme, jo norāda uz kaut ko ļoti dziļu valodas ģēnijā. Mēs sakām: *der Mann (vīrietis)*, *die Frau (sieviete)*, *das Kind (bērns – nekatrā dzimtē)*. Bērnam dzimums vēl nav izteikts, tas vēl nav viņa galīgais veidols, tas tikai vēl taps. Kad radās nekatrā dzimte, tā radās no tāda tautas gara noskaņojuma, ka viss, ko apzīmēja nekatrā dzimtē, vēl tikai taps. *Zeltam (das Gold – nekatrā dzimtē)* mūsdienās vēl nav tās īpašības, kādas tam reiz būs. Tas kosmosā vel ir jauns; tas tikai vēl taps par to, kam ir paredzēts. Tādēļ saka nevis *der Gold (vīr.dz.)*, nevis *die Gold (siev.dz.)*, bet gan *das Gold (nekatrā dzimtē)*. – Tad savukārt atkal var studēt, kā ir ar to, ja izzūd uzskats, no kā ir cēlies iedalījums dzimtēs. Mēs mūsdienās sakām: *die Mitgift (pūrs)*, kas skaidri pierāda, ka tas ir saistīts ar kādu agrāku vārdu, kā tas arī ir: *die Gift (dāvana)*. Mēs mūsdienās sakām *der Abscheu (riebums, pretīgums)*, kas skaidri parāda, kā tas arī ir, ka tas nāk no vārda *der Scheu (biklums)*. *Biklums, dāvana*, šie vārdi ir mainījuši savu sajūtu niansi. Ar *die Gift* agrāk vienkārši apzīmēja to, par ko uzskatīja: došanas vienaldzība. Bet tā kā galvenokārt tas, ko zināmi ļaudis bija devuši un kas pēc Fausta uzskata daudziem cilvēkiem bija kaitīgs, savā nozīmē, kas ir pārmainījusies, tika pielietots kā velte, kas ir šaubīga, tika pazaudēta kopsakarība ar sākotnējo dzimuma raksturojumu, un radās *das Gift*

(*inde*). Un kad sākotnēji spēcīgā izjūta, kāda bija, ko sauca *scheu* (*bikls*), *In-sich-Gefestigte* (*sevi konsolidēts*), kļuva vāja, tad vārds drīkstēja pārvērsties par *die Scheu* (*biklums*).

Kā valoda ir kļuvusi abstraktāka, kā valoda ir atraišijusies no saistības ar ārējo realitāti, to vislabāk var redzēt no tā, ka indoģermāņu valodās, tātad senajās valodās, bija astoņi locījumi: nominatīvs, ģenitīvs, datīvs, akuzatīvs, vokatīvs (*uzruna*), ablatīvs (*no kā?*), lokatīvs (*kur?*), instrumentālis (*ar ko?*). Tātad tika izteikts ne tikai stāvoklis, kāds bija kādai lietai un kādu sajūt mūsdienās, kad lieto pirmo, otro, trešo vai ceturto locījumu, bet zināja izsekot arī citām kopsakarībām ar sajūtām. Tā piemēram: kaut ko darīt noteiktā laikā – to var izteikt tā, kā mūsdienās; saka, ka dara *diesen Tag* vai *dieses Tages* (*šajā dienā*), var lietot ģenitīvu vai akuzatīvu. Taču vairs nejūt dienas, dienas laika palīdzību un tieši šīs noteiktās dienas; vairs nesajūt, ka to, ko piemēram dara 1920. gada 2 janvārī, vēlāk vairs nevarētu darīt, ka laiks ir kaut kas palīdzošs, ka laiks ir iesaistīts iekš kaut kā, kas palīdz. To sajuta senajos laikos, un tādēļ lietoja instrumentāli *hin tagu*. Būtu jāsaka apmēram: *durch diesen Tag* (*caur šo dienu*), *vermittelt dieses Tages* (*ar šīs dienas starpniecību*). Tas ir kļuvis par vārdu *heute* (*šodien*). Tātad vārdā *heute* ir iekšā sens instrumentālis. Tāpat arī *hiu jaru*: tas ir kļuvis par mūsdienu *heuer* (*šogad*). Bet valoda pamazām un pakāpeniski ir šos četrus locījumus atmetusi un ir saglabājušies vēl tikai četri locījumi (*vācu valodā*). Tajā jūs arī redzat, kā progresē valodas abstrahēšanās spējas un kā mēs, kad apskatām šos piemērus, varam skaidri redzēt, kā pakāpeniski no senās realitātes apjēgas veidojas abstraktās domāšanas spējas un līdz ar tām arī zināma nerealitātes maņa, kas izpaužas valodā.

SESTĀ LEKCIJA

1920. gada 3. janvāris

Vadlīnijas, kā orientēties valodas parādībās un to attīstībā. Ārējo faktu atdarināšanas elements. Valodas žesti tiek veidoti ar pieejamo gaisa organismu. Turpmākā redzamā internalizācija. Es un Tu, kas iepriekš bijāt iespiesti vārdā, šķiras no tā. Latīņu valodā valodas ģēnijs nonāk pie sevis novērošanas, pie egoisma un noliek priekšā Es un Tu. Valoda kļūst par domas elementa un gribas elementa saplūšanu cilvēkā. Dialektos cilvēki joprojām domā skaņu attīstībā – augšvācu valodā runā ar gribu un domāšana iet roku rokā ar skaņu kā paralēlas parādības attīstību. Metodiski-didaktiski padomi.

Domāju, ka ar dažiem raksturīgiem piemēriem esmu jums parādījis dažas lietas no valodas attīstības, lai jūs zināmā mērā no šiem piemēriem varētu izprast valodu veidojošā ģēnija iekšējo gaitu. Būs nepieciešams, ja gribēsiet orientēties valodas parādībās un tās attīstībā, lai jūs saprastu galvenās vadlīnijas šādām raksturīgām parādībām. Pats par sevi saprotams, ka es jums varēju ieskicēt tikai dažas lietas un turpināšu to arī šodien, apkopojot galveno šajos apskatos, varot parādīt tikai galvenos virzienus. Cerams, ka pavisam tuvā nākotnē mēs varēsim šos apskatus te turpināt. Tas, ko jūs galvenokārt varat uztvert mūsu apskatos, laikam ir tas, ka valodas attīstības primitīvajās pakāpēs cilvēki ir iekšēji jutīgi, iekšēji dzīvīgi uztveroši saskaņu starp skaņu un lietu. Vai nu šī lieta ir sajūta vai kāda ārēja norise, ārēja lieta, ārējs fakts: kad runa ir par to, kā izveidot skaņas sajūtām, kādas cilvēkam rodas no ārējā, tad visplašākajā nozīmē tiek veidoti patskaņi. Vokāliskais valodā nozīmē visu iekšēji izveidoto, visu to, kas tiek sajūts iekšēji un kas no šī emocionālā, gribasveidīgā elementa, kas ir dots sajūtā, ielaužas skaņā. Tādēļ visos patskaņos, visos vokālajos veidojumos mums zināmā mērā ir redzamas balsenē iestumtās sajūtas un gribas impulsi, ko cilvēks sajūt no ārpasaulē. Visā līdzskaniskajā mums jāsaprata tas, ko cilvēks kā ar žestu atdarina no tā, ko uztver ārpusaulē.

Piemēram, pieņemsim, ka cilvēks grib izteikt leņķi, tad vispirms viņam šis leņķis ir priekšā kā uzskats. Ja viņš ar roku izsekotu šī leņķa malām, tad darītu tā (žests). To pašu kustību, kuru viņš tā izdara ar roku, viņš patiešām izdara, kad veido zināmus līdzskaņus, ar runas rīkiem. Valoda šajā ziņā ir tikai dzirdamā izpausme žestiem, kas netiek izdarīti ārēji ar locekļiem, bet gan ar daudz smalkākām cilvēka organizācijas daļām, ar cilvēkā rīcībā esošo gaisa organismu. Ja jūs ņemat šo iekšējo likumsakarību, tad pakāpeniski vispār varēsiet izveidot uzskatu par to, kā valoda vai nu tieši, atdarina ārējo pasauli, vai arī tā atdarinājums tam, ko cilvēks ar ārējo pasauli emocionāli pārdzīvo.

Piemēram, ņemsim: cilvēks ir divu faktisku iespēju priekšā, kas ir tādas, ka viņš var darīt gan vienu, gan otru. Tad viņam vispirms instinktīvi būs jāpārdomā, kā viņš varētu izdarīt vienu vai otru. Ja cilvēks vēl vairāk vai mazāk – kādi taču ir visi cilvēki valodas attīstības primitīvajā attīstības pakāpē – ir «atdarinošais dzīvnieks», tad attieksme pret ārējo pasauli, kāda izveidojas, pāriet ārējos locekļos. Viņš to dara tā (tiek parādīts žests): viņš izšķiras starp savu labo pusi un savu kreiso pusi; tas ir, viņš ar to izpauž, ka iekšēji viņš sašķeļas divos, jo viņa priekšā ir divas faktiskas situācijas, iespējas. Viņš iekšēji sašķeļas divās daļās, lai apsvērtu, uz kuru pusi sliecas lielākais svars viņa domāšanā. Tātad viņš izdara tā (žests): viņš šķir, izšķiras vai *dala (teilt)*. Un dabiski, ja jānonāk līdz izdevīgam lēmumam, tad ir jāatkāpjas pēc iespējas tālāk: tādēļ viņš ne tikai *sadalās (teilt sich)*, bet arī *nospriež (ur-teilt sich)*, un vārdu *Urteil (spriedums, uzskats)* jums jāapjēdz kā iekšēji skaņā pārceltu žestu. Tā visi līdzskaņu veidojumi ir žestu veidojumi, kuri tikai ir metamorfozēti skaņās.

Kas tam ir pamatā, to var izsekot visā valodas attīstības gaitā. Iesākumā cilvēks ir būtne, kas vairāk dzīvo ārpusaulē, viņš tikai pamazām un pakāpeniski kļūst par iekšēju būtni; iesākumā

viņš dzīvo ārpasaulē. Viņš dzīvoja ar lietām īpaši tajos laikos, kad vēl pastāvēja sākotnējā, primitīvā gaišredzība. Šīs pavisam sākotnējās, primitīvās gaišredzības laikos cilvēks daudz nedomāja par sevi; viņam arī nebija noteikta uzskata par sevi, bet viņš zināja, ka ir visādas parādības, visādi elementārgari, kurus viņš uztvēra tajā, ko mēs tagad saucam par ārējām lietām; bet viņš redzēja arī pats sevī vēl vienu elementāro būtņi. Tu, viņš saka sev, esi tēva un mātes ievilkts pasaulē. Viņš vēl objektivizē sevi. Tādēļ mēs tajos laikos atklāsim, ka valodu veidojošais ģēnijs pirmajās valodas veidošanas pakāpēs iesākumā darbojas galvenokārt ar līdzskaņiem, un primitīvās valodas būs galvenokārt līdzskaņu valodas, jo primitīvajam cilvēkam vēl trūkst iekšējās pasaules. Primitīvajām tautām, kuras tātad ir apstājušās šajās sākotnējās pakāpēs, tādēļ ir bagātīgi līdzskaņu veidojumi viņu valodās, līdzskaņu skaņas, kas ļoti skaidri parāda ārējo faktu stāvokļa atdarināšanas elementu. Tādi klakšķi, piemēram, kad tieši ar cilvēka runas orgāniem rodas kaut kas līdzīgs smagiem pātagas plīkšķiem un tamlīdzīgi, kā to vēl dara zināmās afrikāņu tautas, tas vēlāk atkal izbeidzas, kad cilvēks sāk skaņu stāvokli vairāk atklāt emocionālo iekšējo elementu. Tā ka līdzskaņu veidojumos ir jāsaskata pirmā pakāpe. Otro pakāpi tad ir jāsaskata vokālajos, patskaņu veidojumos. Bet tā iekšējā pasaule, kas mums parādās šajos patskaņu veidojumos, ir tikai caurejošs moments un, kad atkal attiecībā uz valodas ģēniju iestājas novecošanās parādības, tad šis vokalizējošais spēks atkal izbeidzas un iestājas līdzskaniski veidojošais spēks.

Tātad faktiski tā gaita, kādu cilvēks uzņem valodas attīstībā, iet no ārējā uz iekšējo un tad atkal no iekšējā uz ārējo. Bet tas, ko var tieši novērot skaņu stāvoklī, tas visam valodas veidojumam ir ļoti būtisks. Tas ir tik ļoti principiāli būtisks, ka mēs to atkal sastopam visās valodiskajās formās. Mēs visur vispirms sastopam valodas attīstības pakāpi, kurā cilvēks vēl zināmā mērā nesavtīgi, neapzināti rada valodu; viņam vēl ir tieksme vārdu, kas kaut ko apzīmē, ārēji pievienot citam. Bet šajā pakāpē cilvēks vienlaikus ir ļoti dzīvīga būtne. Cilvēkam vēlāk veidojot savu iekšējo pasauli, garīgumu, daļa no šī primitīvā dzīvīguma zūd; viņš kļūst vairāk sevī, nedzīvāks, abstraktāks, un viņam nav spēka to, kas viņam ir ārēji uzskatāms, vēlāk iepludināt pašā vārdā: viņš vairāk pievieno klāt. – Mēs varam studēt šādas parādības un izsekot tām raksturīgos piemēros, tas ir ārkārtīgi interesanti. Ja, piemēram, senajā augšvācu valodā vēl ir vārds *salbom*, *ich salbe* (*es ieziežu*), tad varat iet cauri locījumiem visās personās: *salbom: ich salbe* (*es ieziežu*), *salbos: du salbst* (*tu iezied*), *salbot: er salbt* (*viņš ieziež*), *salbomes: wir salben* (*mēs ieziežam*), *salbot: ihr salbet* (*jūs ieziežat*), *salbont: sie salben* (*viņi ieziež*). Šajos sešos vārdos, kā tiek konjugēts *salben*, jums vienmēr ir *salbo*, kā tas, kas pieder pie īstās darbības, kas pieder darbībai. Tajā, kas ir pievienots klāt, jums ir jāsaskata tas, kas vārdam piešķir personas apzīmējumu: tātad priekš *ich: m*, priekš *du: s*, priekš *er: t*, priekš *wir: mes*, priekš *ihr: t*, priekš *sie: nt*. Ka šīs beigu skaņas ir vārda sastāvā, tas ir jāsaprot sekojošā veidā. Pirmkārt, pretstati *ich, du, er, wir, ihr, sie* (*es, tu, viņš, mēs, jūs, viņi*) tādā primitīvā pakāpē, kā tā, ar kuru mums ir darīšana, parādās tā, ka cilvēks skatās ļoti ārišķīgi: viņš to pievieno tam, kas izsaka pašu darbību. Bet viņš vēl ir iekšēji dzīvīgs, viņš to dzīvīgi sasaista ar darbības apzīmējumu. Tātad ir jāievēro divējādi: pirmkārt, pievēršanās ārējam; otrkārt, pievienošana iekšēji dzīvīgajam galvenā vārda pārveidošanas spēkam pašam. No tā var redzēt, ka šie apzīmējumi, kas vienkārši tiek salīmēti kopā ar svarīgākajiem vārdiem saistītajā sanskritā, sākotnēji nav tikai organiska sastāvdaļa, t.i., kaut kas jau internalizēts, ka *es, tu, viņš, viņa, tas* tiek sajusti, to jūs redzat no tā, ka pastāv kā neatkarīgi vārdi *es, tu, viņš, viņa, tas*. Jo tas *m*, kas jums ir senajā augšvācu valodā, tas ir tikai metamorfozēts *mi: ich* (*es*) no sanskrita; *s* ir matemorfozēts *si: du* (*tu*) no sanskrita, *t = ti: er* (*viņš*), *sie* (*viņa*), *es* (*tas*); *mes* – metamorfozēts *masi: wir* (*mēs*) no sanskrita; *t* – metamorfozēts *tasi: ihr* (*jūs*); *nt* = nedaudz gaistoši izrunāts *anti: sie* (*jūs*) no sanskrita. Tātad sanskritā jūs vēl redzat, ka runa nav par to, ka tikai iekšēji loka galveno darbības vārdu un tad

no locījuma sajūt personas apzīmējumu, nē, personas apzīmējums jau ir uzskatāmajā. Cilvēki ir iekšēji pietiekami dzīvīgi, lai šo personas apzīmējumu ieorganizētu tajā skaņu stāvoklī, kas izsaka pašu galveno. Tā ir svarīga atšķirība; jo jums varētu viegli šķist, ka šajās primitīvajās pakāpēs galvenokārt pastāvēja vārdu iekšēja locīšana. Nē, tās tas nav, tas ir iekšējs dzīvīgums, lai abas sastāvdaļas savienotu kopā. Tātad šī darbība pati par sevi ir līdzskaniska darbība, nevis vokalizējoša darbība. Ja tad kāda valoda, kā latīņu valoda, nonāk līdz pakāpei, kad personas apzīmējumu sajūt pašā skaņu stāvokļa iekšējā organismā, tad tā jau ir pakāpe, kas atbilst lielākam valodas ģēnija iekšīgumam. Tā valodas ģēnijs stīgo ārā no ārišķīguma iekšā iekšīgumā; un dara to tā, ka vispirms pievieno beigās to, ko uztver kā ārēju faktu: *salbom: ich sabe; salbos: du salbst!* Kā primitīvās pakāpēs nesaka *Karl Meyer*, bet gan *Meyer-Karl*, tāpat bija arī te; kas specificē, to pievieno beigās. Tā arī te nav citādi, ka specifiskais, personas apzīmējuma specificētais tiek pievienots beigās.

Tieši šis ceļš, noņemt šo apzīmējumu beigās un pievienot sākumā kā patstāvīgu vārdu, tas ir ceļš uz galēju internalizāciju, uz tādu internalizāciju, kas iekšējo uztver garīgi abstrakti. Persona tātad tiek nodalīta un nolikta priekšā. Un jūs varat no valodas nolasīt kaut ko svarīgu, jūs varat atgriezties pie valodu veidojošā ģēnija primitīvajām formām, kad tas īstenībā vēl neko nezina par *es* un *tu* nošķirti no ārējām lietām, kad tas iespējams pašā vārdā to, ko grib pateikt par šo *es* un *tu*. Tad tas to atrod pašā vārdā jau ietvertu – valoda, kas ir šādā pakāpē, ir latīņu valoda – un tad to izņem ārā, nonāk pie pašskata, nonāk pie egoisma un noliek *Es* un *Tu* priekšā. Šī virzība uz egoismu, nonākšana pie pašskata, tas, pamatā ņemot, ir tas, kas skaidri atspoguļojas valodas attīstībā. Var teikt, ka «Izzini pats sevi» zināmā zemapzinātā pakāpē, ir izpildīts sekojot apolīniskajam izteikumam «Izzini pats sevi» sekojot rietumzemju valodu attīstībai, kurās tad visur personas apzīmējumi tika izcelti ārā no vārdu sastāva, kur tas vēl bija izpausme iekšējam, bet tomēr iekšēji pilnīgi tie netika atraisīti. Jūs nevarēsiet īsti studēt valodas, ja nesekosiet tam, ko es pateicu jau vakar: ja jūs tās neapskatīsiet kā dvēseliskās attīstības izpausmi.

Redziet, vēl dzīvojošās valodās jūs pilnībā varat izsekot, gribētos teikt, vokalizējošās un līdzskaņojošās varas pārpalikumiem. Verbos, darbības vārdos ir kas tāds, kādēļ tiem vispār ir vairāk vokalizējošs raksturs, kādēļ patskaņos ietvertais tur ir galvenais. Jums ir jāveic tikai pavisam nelielas pārdomas, lai varētu sacīt: vokalizējošais, iekšēji izjūtamais galvenais ir tajos verbos, darbības vārdos, kuri izsaka kaut ko, kur cilvēks zināmā mērā iedzīvojas, iejūtas, ar ko iekšēji sasaistās. Redzat, ir atšķirība starp to iekšējo stāvokli, kādā jūsu dvēsele ir šobrīd, un to, kādā bija jūsu dvēsele pirms neilga laika. Tagad jūs sēžat un sēžat jau kādu laiku. Tas, ko šī sēdēšana izsaka, ar to jūs esat sasaistījušies, tas ir kaut kas iekšēji ļoti saistīts ar jums, šī sēdēšana. Ka jūs nonācāt pie šīs sēdēšanas, ir noticis tādēļ, ka jūs vispirms apsēdāties: ar apsēšanos jūs esiet mazāk iekšēji saistīti, tas bija jums vairāk ārišķīgi. Jūs nevarat sēsties pusstundu ilgi, jo ar apsēšanos jūs nevarat tik intīmi iekšēji saistīties; bet jūs varat pusstundu un vēl ilgāk sēdēt, jo ar sēdēšanu jūs varat iekšēji saistīties. Pareizi ir tā, ka skaņu stāvoklim sēdēšanai ir jātiek izjustam vairāk vokalizējoši, bet apsēšanās ir jāizjūt vairāk ārišķīgi, līdzskaņojoši. Bet, ja jūs sajūtat vokalizējoši, tad jums arī no valodu veidojošā gara būs iekšējs spēks vokalizēt, un jūs vokalizēsiet, šo vārdu pielietojot dažādi: *sitzen, saß, gesessen* (*sēdēt, sēdēja, ir sēdējis* – *vāciski ir patskaņu maiņa!*). Konsonantiskajā darbībā, kuru jūs veicat un kas izpaužas kā apsēšanās, jūs lietosiet tieši līdzskaņus un nepārveidosiet *setzen* (*apsēsties*) varbūt kā *satzen* vai tamlīdzīgi, ar to jums ir jāatdarina ārējais, un to jūs darāt sakot *setzen*. Un, ja jūs tagad gribat izteikt, ka tas bija pirms kāda laika, tad jūs sakāt: *setzentat*: jūs veicat apsēšanās darbību, un tas caur metamorfozi ir *setzte* (*apsēdās*); jo *te* ir metamorfozējies *tat*. Ļaudis, kuros vēl ir palicis kaut kas no šī valodu veidojošā spēka, šādos gadījumos vēl konsonantē, tā ir pārnesta konsonantēšana. Bet šādiem cilvēkiem primitīvā izglītības pakāpē tad ir jāstāv pretī

vispārībai. Šādiem cilvēkiem vēl mūsdienās ir iekšā rīks, pēc iespējas mazāk vokalizēt, un jo vairāk atdarināt skaņu savirknējumā ārēji darbīgo, ārējo stāvokli, ko viņi tad izsaka apvienojot, salīmējot kopā ar darbību. Jūs variet to ieraudzīt, piemēram, kad kāds nedaudz primitīvs laukkopis bija izvirzījis savam godam, laist dēlu studēt universitātē, un nonāca pie šāda izteikuma: viņam tika jautāts, jo viņa dēls universitātē darot. Dēls iesākumā primitīvāko mantojumu bija mazāk izmantojis tam, lai iedziļinātos universitātes dzīves abstrakti garīgajā pusē, bet vairāk tam, lai pievērstos ārišķībām. Un tā tēvs, kad viņam tika jautāts, ko viņa dēls universitātē darot, teica: *Spazierengehen tut er, bummeln tut er, saufen tut er, Allotria tun tut er, aber tun tut er nichts!* (*Viņš pastaigājas, viņš slaistās, viņš žūpo, niekojas, bet darīt viņš tur neko nedara!*)

Te ir spēcīga iekšējā izjūta par to, kas pāriet valodu veidojošajā darbības vārdā. Tajos skaņu stāvokļos, kas vēl mūsdienās ir saglabājuši savu raksturu, proti, nozīmes raksturu, jūs vienmēr jutīsiet, ka izskan tas, kā to saka, kur tā tad vokalizējoši ir skaņu maiņa, to lokot, kā tas izsaka to, ar ko cilvēks iekšēji vairāk sasaistās. Turpretī visā, kas tiek iekšēji veidots, bet kas izsaka to, ar ko cilvēks tik ļoti iekšēji nesasaistās – kas tā tad viņam nekļūst izjūsts, bet gan paliek tikai uzlūkots – tur skaņu mija nevar attīstīties. Tā, kad jūs sakāt: *ich singe, ich sang (es dziedu, es dziedāju)*, tad tur ir skaņu mija. Pavisam citādi, ja jūs sakāt: *ich senge, brenne an (es svilinu, es aizdedzinu)*. Vārdam *senge (svilinu)* skaņu stāvoklis nāk no tā, ka uguns dzied. *Ich senge (es svilinu) = ich mache irgend etwas singen (es padaru kaut ko dziedošu)*. Kad jūs *dziedat (singen)*, tad iekšēji sasaistīties ar to, ko gribiet izteikt ar skaņu izvietojumu; kas jūs *svilināt (sengen)*, tad iekšēji ar to nesasaistāties; jūs uz to skatāties, skatoeties ārēji paši uz sevi: tādēļ tur nav skaņu mijas, bet veidojas *ich senge, ich sengte (es svilinu, es svilināju)*.

Kur jūs šādas lietas mūsdienās vairs nemanāt, tur vārdi jau ir tik stipri metamorfozēti, kas tas vairs nav pamanāms. Tad ir jāatgriežas pie senākiem skaņu stāvokļa laikiem. Tas ir tiešām ārkārtīgi nozīmīgi, ka šo cilvēka dzīvi vispirms ar ār pasauli, tad veidojot iekšējo pasauli un tad nākamā internalizācijas pakāpe, kur viņš ar vārdu norāda uz savu iekšējo pārdzīvojumu – kā piemēram ar personas vietniekvārdiem – ka šīm trīs pakāpēm tiešām var izsekot. Un jūs tiešām ļoti atvieglot valodas veidošanās izpratni, ja ļausieties šīs vadlīnijas novērošanai. Tā valoda tiešām kļūst par domu elementa un gribas elementa kopā saplūšanu cilvēkā, un primitīvajā pakāpē tas parādās tā, ka tur, kur skaņa vēl ir ļoti saistīta ar priekšstatiem, domājošais elements pat ir grūti atšķirams no gribas elementa. Mūsu tagadējā runāšana, proti, mūsu literārā vācu valoda, faktiski jau ir kaut kas ārkārtīgi piesaistīts gribai. Mēs runājam ar gribu un mācāmies kā ieradumu pielietot gribu, mums mācoties runāt; un mēs pavadām šo runāšanu ar priekšstatiem, kurus mēs esam ieraduši saistīt ar gribas izpausmēm. Angļu valodā tas vēl ir pavisam citādāk, tādēļ tam, kurš spēj šādas lietas novērot, runāt augšvācu valodā – dialekti vēl ir līdzīgāki angļu valodai – tā tad objektīvam vērotājam tā ir pvisam cita cilvēciska darbība nekā runāt angļiski. Runāt-angļiski vēl joprojām daudz vairāk ir darbība, kurā tiek domāts tieši runāšanā, skaņu attīstīšanas laikā, kamēr runāšana-augšvācu valodā ir kas tāds, kur skaņu attīstīšanas laikā netiek domāts, bet domāšana notiek kā paralēla parādība iet roku rokā ar skaņu attīstīšanu. Rietumu valodas vispār vēl ir saglabājušas vairāk no šīs saderības, no šīs instinktīvās skaņas un priekšstata saderības nekā viduseiropas valodas. Un tādēļ arī rietumeiropas valodas ir pieņēmušas šādu sastingušu formu. Rietumeiropas valodās gandrīz nav iespējams kaut ko noformulēt, kad kāds nepasaka: tā nesaka, tas nav tas, kā jūs izsakāties. – Tā ir tāda lieta, kādas augšvācu valodā nav. Tajā var pateikt gandrīz visu: tajā teikuma priekšmetu var nolikt tur vai citur, jo doma vairāk iet vairāk paralēli skaņu izvietojumam nekā rietumu valodās. Tikai tuvojoties mūsu valodas veidojuma senākām pakāpēm, mēs arvien vairāk un vairāk nonākam

pie stindras saistības starp priekšstatu un skaņu sastāvu, un tādēļ mēs mūsu senākajās pakāpēs un dialektos varam studēt to, kas rietumu valodās mūsdienās joprojām pastāv kā atavisms.

Ja jūs studējat valodu no šāda skatpunkta ar dzīvīgu valodas izjūtu, tas vienlaikus ieved jūs dziļi tautas dvēseles būtībā. Pieņemsim, ka mūsu priekšā ir kāds objekts, priekšmets. Mēs kā primitīvi cilvēki veidojam no līdzskaniskā un patskaniskā elementa skaņu sastāvu šī priekšmeta apzīmēšanai; tātad, teiksim *Wagen (rati)* tam, kas brauc uz priekšu. Ja šis priekšmets ir mūsu priekšā daudzskaitlī, tātad vesela virkne šādu priekšmetu, tad mēs veidojam daudzskaitli, sakot: *die Wagen (rati)*. *Die Wagen* gan ir korekta, bet faktiski ne valodas organismā izveidota forma, vairāk rakstu valodai piederīga forma. Kādēļ mēs tur izmantojam umlautu? Mēs izveidojām skaņu sastāvu vienskaitlī. Tur mūsu apziņa ir iedegusies valodas veidošanā, tur tā ir atdzīvojusies, tam mēs pievēršām uzmanību. Kad mēs tagad veidojam daudzskaitli, tad mazāk pārskatām faktus, tad mums ir vajadzība šo lietu izteikt nedaudz miglaināk: mēs aizmiglojam skaņu *a* līdz skaņai *ä*. Tā sākotnējais skāņu sastāvs vienmēr ir izveidots no kāda fakta normāli apzināta novērojuma vai sajūtas. Tas, kas tad tiek novērots mazāk vai var tikt novērots mazāk, tiek uzrādīts ar aizmiglojumu. Tur galvenais ir ieradīt, kā cilvēkā kaut kas nobīdās. Dialekts daudzos vācu apvidos nesaka *Wagen*, bet gan *Wogn*. Tad normālā uzmanība veidojot skaņu sastāvu ir bijusi tāda, ka uz to ir atbildējusi skaņa *o*, tad aizmiglojums tiek izteikts tikai tā, ka saka *Woagn* daudzskaitlī. Tam jūs varat izsekot veselā virknē parādību.

Es gribētu pievērst jūsu uzmanību vēl tikai šim. Redziet, senākajos laikos daudz no līdzskaniskā valodas veidojuma balstījās uzskatāmībā; un daudz no tā, ko ir sajutusi dvēsele, ko tā ir uzņēmusi savā veidojumā, tas primitīvās dvēselēs vēl ir saglabāties un to var tur studēt. Bet šī uzskatāmība, kad tā vēl bija īpaši dzīvīga, bija ļoti sasaistīta ar sava veida primitīvu gaišredzību, ne tikai ar skatīšanos ārējā pasaulē, kas ir uztverama ar maņām. Tad tādi braši uzskatāmi vārdu apzīmējumi, kurus mēs, paldies dievam, vēl esam saglabājuši, nekad nebūtu radušies. Ņemsim kādu piemēru: sākotnēji sajūtošs cilvēks, kurš vēl bija – kaut arī diezgan vāji – atavistiskās gaišredzības sfērā, sajuta, ka ar cilvēkiem kā likums ir tā, ka cilvēka fiziskais ķermenis sevī satur vēl kaut ko, ko mēs mūsdienās saucam par ēterķermeni; tādēļ primitīvais cilvēks sajuta galvu šādi (tā tiek uzzīmēta) – un pāri tai sniedzās vēl otra galva. To galvu viņš sajuta kā izpausmi domāšanai. Tādēļ izmantojot apzīmējumu, kas ir ļoti radniecīgs mūsu tagadējam, varētu arī sacīt: primitīvie cilvēki ar sākotnējo gaišredzību apzīmēja cilvēku pēc viņa domāšanas. Tas jums ir vārdā *manas* kā *Mensch (cilvēks)*. *Mensch* ir tas pats, kas *manas*. Nu, tas ir cilvēks, kādus mēs parasti sastopam. Taču atavistiski gaišredzīgais cilvēks zināja, ka var sastapt arī citādus cilvēkus, kuriem – dabiski, es jokojū, jo to nedrīkstētu padarīt triviālu – šis pārjutekliskais cilvēks nav tik skaisti mietpilsoniski sasaistīts ar juteklisko, bet gan tā, ka tas īsti neiederas cilvēkā. Tad viņi sajuta: ēteriskais ķermenis ir *verrückt (traks, burtiski – nobīdīts)*, kas tad tiek pārnestas uz visu būtni: cilvēks ir *verrückt (nobīdīts, traks)*. Tā ir izteikts tīri ārējs faktu stāvoklis – ēteriskā ķermeņa nobīde. Un tieši šī veida uzskatāmība, kas ved atpakaļ līdz uzskatāmībai laikos, kad cilvēki vēl spēja novērot garīgo, ir ārkārtīgi interesanta. Un ja cilvēki darītu tā, ja mācītie valodu pētnieki negulētu, faktiski strādājot tikai tīri ārišķīgi un nemaz nepievēršoties iekšēji dvēseliskajam, kas savu ārējo izpausmi rod ārējā valodas veidojumā, tad valodas zinātnieki paši varētu nodarboties vispirms ar dvēseles zinātne un tad iesniegties gara zinātnē. Tādēļ ir žēl, ka mūsu valodniecība, valodu zinātne ir kļuvusi tik materiālistiska. Jo līdz ar to jaunajiem cilvēkiem pat nav iespējas valodas veidojumā un tās izziņā novērot dvēseles un gara darbību.

Tomēr es domāju, ka tiem no jums, kuri ir skolotāji valdorfskolā, tas, ko es gribēju ar šiem piemēriem sniegt zināmā mērā kā vadlīnijas, tas var jau tagad noderēt, ja jūs to uzņemsiet savās

dvēselēs. Pirmkārt tādēļ, ka tas jūs rosinās pamanīt valodā dažas lietas, ko jūs varēsiet visdažādākajos veidos izmantot mācīšanās, ja uzņemsiet sevī šāda apskata veida garu. Tas var tikt izmantots starp jums un jūsu skolēniem, jo runāšana taču ir sasaistošais elements mācībās. Tas tiešām ļoti palīdz, ja pats mēģina ienest vārdos kaut ko no sākotnējā sajūtu spēka un uzskatāmības: tā notiek audzināšana dzīvīgākai izjušanai, nekā parasti tas notiek. Mēs kā modernie cilvēki taču īstenībā diezgan lielā mērā staigājam apkārt kā dzīvi miroņi, un ne jau mazākais no iemesliem ir, ka mūsu valoda tik ļoti ir kaut kur izkritusi ārā no sirds. Tā ir kļuvusi par neapzinātu gribas elementu. Mēs vairs nesajūtam *i* un *u*, un *e*, un *m*, kas tajos ir dvēselisks; mēs nemācām vienādi skanošo dvēseliski cauraust ar vienādām sajūtām. Mēs esam abstrakti saprašanā, apjēgšanā, bet arī runāšanā abstrakti. Tam, kuram ir tiešām dzīvīga valodas sajūta, daudz no tā, ko cilvēki tagadnē runā, tas ir kā kāds fonogrāfa ieraksts, bet plate ir ierakstīta jau sensenos laikos. Mums vajadzētu mācīties atkal savienoties ar valodu. Tad gan būtu nepieciešama sava veida pašaudzināšana, lai mēs iekšēji ieklausītos, kad sakām: *rauh* (*raupjš*, *neapstrādāts*, *ass*), un iekšēji sajūtu skaņu sastāvu vārdā *rauh*. Un kad mēs, uztverot šo figūru (tā tiek uzzīmēta), sakām: tas ir *rombs* (*Raute*), mēs *rauh* sajūtu tā, ka to, ko mēs jūtam vārdā *rauh*, sajūtam kā uztveri no *Ecken* (*stūri*). Tad mēs arī varētu pacelties līdz tam, vēl mūsdienās, kad mums būtu šāda figūra, sajūst tās stūrainumu radniecīgu ar *rauh*, un *t* mēs sajūtu kā *tut* (*tun – darīt*): tas, kas dara *rauh*, ir *Raute*. Tas būtu spēcīgs elements, kas attīstītu mācībās neparedzamas lietas, ja mēs neļautu tik ļoti attālināties vienam no otra skaņu stāvoklim un priekšstatam. Nu, lūdzu, cik daudz neparedzama mēs varam sajūst, ja runājam ar bērniem par šo figūru un sakām: tas ir *rombs* (*Rhombus*)? – Mēs paši neko nesajūtam, kad sakām *Rhombus*. Kāds pamats varētu attīstīties tai uzmanībai, kas ir pamatā mācībām, ja mēs audzinātu paši sevi sajūst skaņu sastāvu un tad sajūtu vajadzību arī bērnus audzināt šajā virzienā.

Tas attiecībā uz visu to, ko jūs saturiski variet iegūt savai pašaudzināšanai no šāda uzskata par valodisko, kā es mēģināju jums šajās stundās to pagaidām ieskicēt. Bet gribēju jums parādīt arī metodiku, mani mīļie draugi: mani centieni bija vērsti uz to, lai ar raksturīgiem, konkrētiem piemēriem attīstītu svarīgas vadlīnijas. Ticu, ka tāds īsts mūsdienu augstskolas pasniedzējs acīmredzot to, ko es jums te esmu attīstījis pāris stundās, varētu lieliski izstrādāt kādos trīs sējumos. Dabiski, ka tāds turklāt tiektos pēc pilnības, bet līdz ar to būtu mazākas iespējas radīt tieši galvenās vadlīnijas, kas rosinātu mūsu domāšanu, mūsu iztēli, mūsu sajūtas. Ja jūs jau pamatskolā rīkosieties tā, kā mēs darījām te šajā valodas kursā, tad varēsiet attīstīt labus metodiskos principus, tad jūs visur mēģināsiet sameklēt tiešām raksturīgus piemērus tam, ko gribēsiet sniegt saviem skolēniem, un jūs varēsiet raksturīgu piemēru uzskatāmību un izjušanu sasaistīt ar garīguma uztveri šajos piemēros. Jo nav labāka līdzekļa, ka iedzīt bērnus materiālismā, kā pasniedzot viņiem abstraktas mācības. Garīgas mācības sniedz ar konkrētiem piemēriem; bet nedrīkst izlaist no uzmanības loka, ļaut šajos konkrētajos piemēros atklāties dvēseliskajam un garīgajam. Tādēļ domāju, ka tas, ko esmu jums šeit sniedzis, var kļūt par praktiski metodisku papildinājumu tam kursam, kuru es jums šeit novadīju pirms valdorfskolas mācību sākuma. Un ticu, ka jūs arī daudz ko iegūtu, ja tagad pārdomātu: kā man, pārceļoties no bērna skata, vajadzētu ierīkot mācības – tā tās var ierīkot visos mācību priekšmetos – lai viņš šo garīguma iesaistīšanu atsevišķos konkrētos piemēros atdarinātu? Ja jūs darīsiet tā, tad arī tik viegli nepakļausieties briesmām, kā notiek ar gandrīz visām mācībām: nepaspēt tikt galā ar visu mācību vielu. Ar visu netiek galā tikai tad, ja šo mācību vielu atomizē; jo tad ir pārāk liels vilinājums, lai katru atsevišķo atomu, kuru apgūst, padarītu neraksturīgu un raksturīgo sakraut kaudzēs. Dabiski, ka visās mācību nozarēs ir neraksturīgi piemēri. Tajos daudz ko ir jāskaidro vienu pēc otra. Ja papūlas izvēlēties raksturīgus piemērus un no piemēra attīstīt spirituālo, tad

var sasniegt zināmu ekonomiju mācībās. Es priecātos, mani mīļie draugi – it īpaši tie no jums, kuri ir skolotāji valdorfskolā, kuriem es to saku no visas sirds – tas būtu tiešām labi, ja šajās improvizētajās stundās būtu tikušas pamanītas divas lietas: pirmkārt mudinājums pašaudzināšanai, zināmā mērā sabrāļojoties ar valodas labo ģēniju, un no otras puses, ja mācību metodika tiktu nedaudz ietekmēta šeit iezīmētajā nozīmē.

Kad es atkal atgriezīšos, cerams, visai drīz, varēsim šos valodas apskatus turpināt.

(Diemžēl līdz tam nenonāca.)

HINWEISE

Die Abweichungen im Text dieser Ausgabe gegenüber früheren Ausgaben ergaben sich aus der Angleichung an den Wortlaut der stenographischen Nachschrift. Werke Rudolf Steiners, welche innerhalb der Gesamtausgabe (GA) erschienen sind, werden in den Hinweisen mit der Bibliographie-Nummer angegeben. Siehe auch die Übersicht am Schluß des Bandes.

Seite

9 Einige der Freunde haben mich veranlaßt, zu Ihnen während dieses Aufenthaltes auch einiges über Sprachliches zu sprechen: Erst bei der Ankunft in Stuttgart erfuhr Rudolf Steiner, daß von ihm außer dem naturwissenschaftlichen Kurs (vgl. folgenden Hinweis) auch ein Kurs über Sprache erwartet würde. als bei den naturwissenschaftlichen Kursen: Siehe «Geisteswissenschaftliche Impulse zur Entwicklung der Physik I» (10 Vorträge Stuttgart 1919/20), GA Bibl.-Nr. 320.

10 Sinnangliederungen: In der früheren Ausgabe stand «Sinngliederung»; geändert nach Stenogramm.

21 «Die geistige Führung des Menschen und der Menschheit» (1911), Bibl.-Nr. 15, GA 1963, vgl. S. 45. worüber sich . . . Professor Dessoir lustig machte: Max Dessoir, 1867-1947. Siehe «Vom Jenseits der Seele. Die Geisteswissenschaften in kritischer Betrachtung», Stuttgart 1917, S. 254 ff.

23 Ulfilas in seiner Bibelübersetzung: Ulfilas (Wulfilas), 331-383, gotischer Bischof; vgl. hierzu H. Jantzen «Gotische Sprachdenkmäler», 4. Aufl. Berlin/ Leipzig 1914 (Sammlung Göschen Nr. 79).

24 Jakob Grimm, 1785-1863. Vgl. «Deutsche Grammatik» 4 Bde. 1819-1837; «Geschichte der deutschen Sprache», 2 Bde. 1848; «Über den Ursprung der Sprache», 1852; «Über die deutsche Sprache», Insel-Bücherei Nr. 120. Etwas wird ruchbar, weil es einen Geruch zu Ihnen trägt: Zu dieser Stelle findet sich in den Unterlagen die Ergänzung: «Wenn dieser Zusammenhang vielleicht auch erst nachträglich durch Anlehnung entstanden ist».

25 in einem der «Weihnachtspiele»: Siehe das «Oberuferer Christgeburtsspiel» in «Weihnachtspiele aus altem Volkstum. Die Oberuferer Spiele», mitgeteilt von Karl Julius Schröer, szenisch eingerichtet von Rudolf Steiner. Dornach 1965.

41 Quelle: nach der stenographischen Nachschrift.

53 Wir brauchen nur etwa fünfhundert Jahre zurückzugehen: Von den Herausgebern ergänzt nach dem Grimmschen Wörterbuch. - In der Nachschrift steht: 1200 Jahre. Vermutlich lautete es; «Wir brauchen nur etwa ins Jahr 1200 zurückzugehen». - «Frech» im ursprünglichen Sinn von «kämpfgierig, kühn» kommt im «Parzifal» von Wolfram von Eschenbach (vollendet 1210) vor und hält sich durch die mittelhochdeutsche Zeit. Der Bedeutungswandel setzt sich erst im Neuhochdeutschen, etwa ab 1500, durch.

55 diese Form, die ich hier aufzeichne: Die Form ist einem Notizbuch Rudolf Steiners entnommen.

58 ff. Die Zitate zu diesem Vortrag entnahm Dr. Steiner dem Buch von Oskar Weise «Ästhetik der deutschen Sprache», Leipzig und Berlin 1915, Kapitel 14, wie aus seinem Bibliotheksexemplar zu schließen ist.

58 Ziegenmägen: «Odyssee», 20. Gesang, Vers 25 (in der Übertragung von Voss). Esel: «Ilias», 11. Buch, Vers 558.

59 Wolfram von Eschenbach, geb. um 1170, gest. um 1220. «Parzifal», vollendet 1210. Einem neueren Dichter.. . war es noch gegönnt.. . zu sagen: Ludwig Uhland in «Des Sängers Fluch»: Die Königin süß und milde, als blickte Vollmond drein. Gottfried von Straßburg, um die Wende des 11./12. Jahrhunderts. «Tristan und Isolde» entstand um 1210.

61 Geiler von Kaisersberg, 1445-1510, berühmter Kanzelredner. Gotthold Ephraim Lessing, 1729-1781. Lessing: Vieles von dem Anzüglichsten kann nicht Gegenstand der Kunst sein. Wörtlich: «Ich bitte, Prinz, daß Sie die Schranken unserer Kunst erwägen wollen. Vieles von dem Anzüglichsten der Schönheit liegt ganz außer den Grenzen derselben.» In «Emilia Galotti», 1. Aufzug, 4. Auftritt.

62 Johann Christoph Adelung, 1732-1806. Goethe spricht von der bitteren Schere der Parze: Siehe das Gedicht «Harzreise im Winter», wo es wörtlich heißt: Wem aber Unglück Das Herz zusammenzog, Er sträubte vergebens Sich gegen die Schranken Des ehernen Fadens Den doch die bittere Schere Nur einmal löst.

63 wenn Sie bei Goethe das Wort finden: Zitiert nach Oskar Weise, s. oben. 64 Goethe sagt einmal als ganz alter Mann: Siehe den Brief vom 17. März 1832 an Wilhelm von Humboldt.

65 August Fresenius, geb. 1850. Siehe «Goethe über die Conception des Faust» im Goethe-Jahrbuch Bd. 15, Frankfurt/Main 1894; vgl. hierzu Rudolf Steiner «Mein Lebensgang» (1923/25), S. 295-297, Bibl.-Nr. 28, GA 1962. weil ich mit Fresenius arbeitete: Vom Herbst 1890 bis Sommer 1897 war Rudolf Steiner ständiger Mitarbeiter im Goethe- und Schiller-Archiv in Weimar und gab die Naturwissenschaftlichen Schriften Goethes in der Sophien-Ausgabe heraus.

67 Eurythmie: Siehe den Lauteurythmie-Kurs «Eurythmie als sichtbare Sprache» (15 Vorträge Dornach und Penmaenmawr 1922-24), GA Bibl.-Nr. 279

71 Wir werden hoffentlich in ganz naher Zukunft diese Betrachtungen fortsetzen können: Zu einer solchen kursartigen Fortsetzung ist es nicht gekommen. In den «Konferenzen mit den Lehrern der Freien Waldorfschule» jedoch gab Rudolf Steiner immer wieder Hinweise auf das Wesen der Sprache und die Methodik des Sprachunterrichtes. - Siehe auch «Die Kunst der Rezitation und Deklamation (Vorträge, Ansprachen, Seminar 1912-1928), GA Bibl.-Nr. 281, und «Sprachgestaltung und Dramatische Kunst» (19 Vorträge, 1 Fragebeantwortung, 5 vorbereitende Stunden, Dornach 1924), GA Bibl.-Nr. 282.

83 des Kurses . . . , den ich vor Beginn des Waldorfschul-Unterrichtes Ihnen gegeben habe: Siehe «Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik» (14 Vorträge Stuttgart 1919), GA Bibl.-Nr. 293; «Erziehungskunst. Methodisch-Didaktisches» (14 Vorträge Stuttgart 1919), GA Bibl.-Nr. 294; «Erziehungskunst. Seminarbesprechungen und Lehrplanvorträge» (15 Seminarbesprechungen und 3 Lehrplanvorträge, Stuttgart 1919), GA Bibl.-Nr. 295.

84 Dann wollen wir... solche Sprachbetrachtungen fortsetzen: Siehe den Hinweis zu S. 71.

Rūdolfs Jozefs Lorencs Šteiners (Rudolf Joseph Lorenz Steiner, dzimis 1861. gada 25. vai 27. februārī Kraļevicā Austrijas impērijā (mūsdienās Donji Kraljevec Horvātijā), dzelzceļa ierēdņa ģimenē. Miris 1925. gada 30. martā), bija vācu publicists, antroposofijas mācības izveidotājs, Teozofijas biedrības vācu sekcijas ģenerālsēkretārs (1902—1913).